

Máátiyu

Îtuma yauwéqma tiwiraí-nákóní títaubikoni anáábútáátí yíwîqa

¹ maannáma Îtuma yauwéqmataa tiwiraí-nákóní anáábútááe. Îtuma minnâ Tébitin-annabikene ániibo Tébitima minnâ Âabaraan-annabikene.

² Áabaraama minnâ Ááítekimma aboáé. ániibo Ááítekima Yáakobomma aboáé. ániibo Yáakoboma Yútaamma wení ábâqawaayugaraqa yeqtí yiboáé.

³ Yútaama Pérêtiyaa Téraati yiboámíye. ániibo yinóama Tááamae. ániibo Pérêtima Êtaronimma aboáé. ániibo Êtaronima Aráámma aboáé. ⁴ ániibo Arááma Aammínataamma aboáé. ániibo Aammínataama Náátonimma aboáé. ániibo Náátonima Tárámonimma aboáé. ⁵ ániibo Tárámonima Bóáatima aboáé. anóama Aréaabie. ániibo Bóáatima Óbétimma aboáé. ániibo anóama Arútie. ániibo Óbétima Yétimma aboáé. ⁶ ániibo Yétima Tébitimma aboáé. Tébiti kínima máqte-marukaq yabíkái-kawaanare.

ániibo Tébitima Tórómónimma aboáé. anóama naayóbáqa Yúrááíaaama ánáakoma máqe-uraimanibo Tébiti moyámmá yabítiráine. ⁷ ániibo Tórómónima Aréábóamma aboáé. ániibo Aréábóama Abááíyaamma aboáé. ániibo Abááíyaa Étaamma aboáé. ⁸ ániibo Étaama Yeótabatimma aboáé. ániibo Yeótabatima Yóraamma aboáé. ániibo Yóraama Utááíamma aboáé. ⁹ ániibo Utááíaa Yótáamma aboáé. ániibo Yótáama Éaatimma aboáé. ániibo Yótáama Êtékááiyamma aboáé. ¹⁰ ániibo Êtékááíya Manáátaamma aboáé. ániibo Manáátaa Émonimma aboáé. ániibo Émonima Yótááíaaamma aboáé. ¹¹ ániibo Yótááíaaama Yekóniyaa aboágáráq ábâqawaayugaraq yeqtí yiboábóana

mi-kánaábíma Ítíráaeo-wayukama Bébírôniq móma ánná urááe.

¹² yemá Bébírôniq móma ánná owana Yekóniyaa Téyaatiomma aboámá máqe-uraiye. Téyaatio Térúbabeomma aboáé. ¹³ ániibo Térúbabema Áábiutimma aboáé, ániibo Áábiutima Irááíakimma aboáé, ániibo Irááíakima Étomma aboáé. ¹⁴ ániibo Étoma Tétokimma aboáé, ániibo Tétokima Ékimma aboáé, ániibo Ékima Éríútimma aboáé. ¹⁵ ániibo Éríútima Éríétaamma aboáé, ániibo Éríétaama Máátaanimma aboáé, ániibo Máátaanima Yáakobomma aboáé. ¹⁶ ániibo Yáakoboma Yótêbimma aboáé, ániibo Yótêbima Máriaamma awaikóé, ániibo Máriaama Ítumma marákáraiye. miráitata yemá Metáíya yawéqmataa tiwiraí-naré téta áwîqa kéyaae.

¹⁷ miráitata Áabaraani máqten-anna-wayukama mamé yewana aqtóráqá Tébitikaq iráamma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboama máqe-uraae. ániibo máqtemma Tébitin-anna-wayukama máeta mi-kánaáráqá Bébírôniqa ánnáma mó-uraama minnáma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae. ániibo yemá Bébírôniq ánnáma mó-uraa-kanaarake Metáíya Ítuma mikáq pááq-uraimma minnágaraq mamá máqtemma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae.

Máriaama Ítumma marákáraiye.

¹⁸ Ítuma yawéqma tiwiraí-nákóní wataáma pááq-uraimma mirá-uraiye. anóama Máriaae. yemá Yótêbiqtaba mayaíkáae téta aúyarakaraane. miráitata yenákámá mórabi íma uréire urááye. miráitata aónaama Áánúqtuni Aokaq-Áágómá Máriaakaq awaamérîq itanabóana ámûkarariq uráíye. ¹⁹ awaikómá Yótêbi wemá íráqôn-auyanakaraqnapoana ánáakoma Máriaama abarokáq timá agaeráq akaí-ááqá íma ítaraiye. miráitana wemmá aúpáq kaayonébáké waqtuwánéna aúyánámmá

ítaraiye. ²⁰ Yótêbima minnýaba aúyánámmá itáíq-itaiq kéitana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq iréna mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “Yótêbio, Tébitin-annabike-nako, emá enánáakoma Máriaama mayaiyábá ikatîqa íuwo. itaao. min-íyápómá áyáqnobaqo máin-iyapoma minnâ Áánúqtuni Aokaq-Áágómá ámikaiye. ²¹ wemá inaamaí-íyápómá marakániye. miráinaama wení áwîqa Ítue té áwîqa yamámiyo. min-áwíkóní áaimma minnâ. wemá wení aarawaamá otaa-qtátáápí máapoana yemmá yiwirániye.

²² maami-máqté-qtátááqá pááq imá minnáma uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq téna maamin-áíkómá arammá iyáino tiráine. ²³ itáaro. mórama aúgen-inikoma ámûkarariq kéena iyápóma inaamaímá marakániye. miráinata wení áwîqa Imáánuerie téta áwîqa yamáminoe. min-áwíkóní áaikoma mirá-uraiye. ‘Áánúqtuma ketáátê máiyé.’” téna naayóbáqá Áánúqtuni amuné-nákómá tiráine.

²⁴ ániibo Yótêbima aú waguré máqena itó-urena uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma timáminiq uráiyé. miráitana Yótêbima wení ánáakoma mamá íráqôniq umá ákáráiyé. ²⁵ miráimanibo Yótêbima Máriaate íma naté náuraayana inaamaímá marákáráiyé. min-íyápógóní áwîqa Ítue téna Yótêbima yamá ámikaiye.

2

Îtumma marákárainé.

¹ Êrôtima anó-kinimma mái-kanaaraqa Máriaama Îtumma Béqteremubaqa Yúria-marupaq marákáraiye. ániibo min-íyápómá marákátuwaitata anaaékaqa wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú má utaipáké Yérútáárebaq iréta maará-tiraa: ² “aúgen-iyapoma pááq imá Ítiráaeo-wayukati kínimma mánin-iyapoma

náakaraq máiyoy? ketáámá wení wiyókómá aúgekinimma pááq itana awaaméqá immá aabaú utaipáké aónatuweqtaaboataa ketáá wekáq nunamummá timákanataa káyune.” téta tirááe. ³ Êrôtima kínima min-áímmá ítátuwena wemá áaqa karáiyey. máqtemma Yérútáare-wayukagaraq iyánáaq urááe. ⁴ Êrôtima máqtemma anón-i-wayukama mamá káikuyikena uyátamaqma anó-monoq-wayukagaraq áikuyikarena aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukaboana wemá ítama aónaraiye: “Metáíya yauwéqma waayúkama yiwiránînaqa náakaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráámma pááq ínáyô?” téna ítama yimónaraiye. ⁵ miráitata yemá timá-ameta:

“maakáq Béquteremubaqa Yúria-marupare.” téta timá ámikkae. naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá maará téta aúbabi agatááne:

⁶ “keráwáqá Béquteremu-wayukao, Yútaa-wayukati marabáqá máamma paá-marukaqa íma mááe.

keráwáqti márûpake anómma yabíkái-naqa pááq íniye.

miráínana wemá ketí Ítiráaeo-wayukaraq yabiíniye.”

téna naayóbáqá tiráine. ⁷ miráitana Êrôtima aabaú utai-náúkápáké wiyóqtábá ítaraa-kayukama yaákarena aúpáq yááyaraiye. ániibo wemá miráitana mikáyúkáráq ita-ita umá káonena: “mi-kíyóqá pááq-urai-kanaarakemma náaraq-uma-kanaawaq yáuraiyo?” téna ítama yimónaraiye. ⁸ yimónatuwena Êrôtima mikáyúkámá timáyíkáitata Béquteremubaqa kégowana tiráiyey: “keráwáqá uréraq min-iyápóyábá abáá-uma arútáaro. ániibo keráwáqá aónamareqa ketôpaq yauwéqma má-tima-timero. miráinaq kegáráq uréq wemmá omáqá aónanune.” téna tiráiyey. ⁹ ániibo yemá kínin-aama ítátuweta kóuraaey. aapaqá kéowana

maami wiyóqá aabaú má utaipáké aónaraa-waigoma mi-káyúkátí áqnáabaq wéqéna min-íyápómá máikaq ko máqe-uráie. ¹⁰ wiyóqá káonaawana íyakoma íraqôniq uráie. ¹¹ miráitata min-náúpáq uyábéketa min-íyápógáráq anóama Máriaakaraq aónatuweta yemá awáúteta yiraayutaúmma ayéta min-íyápógómma omáqá aónaraae. ánibo yemá yeqtí kápiq-unamma ótureta yimuqá marakéta yaímma-yataaqa ámikaama mónekaraq íraqôn-akuqa i-kánámá íraqôn-akuqa i-mátáwékáráq ámikaae.

¹² áaqibo kainapáqá Áánúqtuma mi-káyúkámá timáyimena Érôtinopaqa yawéqma íoro téna timá yímikáie. miráitata yemá óq-apake yaútúmeta yetí naaópaq kóuraae.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq Íqtîbibaq kóuraae.

¹³ wiyóqtábá ítaraa-kayukama yeqtí naaópaq kówana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Yótêbinopaq kainapáq kukéna timá ámikáie: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq yiwíqme péqmare Íqtîbibaq kóaa. Érôtima iyápó abáa-uma ikamínénaboana abáa kéibo mibáq Íqtîbibaq márenaq keqnáámma kemá timáménaa ‘kóaa’.” téna timá ámikáie. ¹⁴ ánibo Yótêbima mikáké páátákáá itó-uma min-íyápógáráq anóakaraq yiwíqména min-nókáámá Íqtîbibaq kóuráie. ¹⁵ Yótêbima Íqtîbibaq máqe-urai-kanaaraq Érôtima pukái-kanaabima Íqtîbibake yeqtí máápaqa kóuraae. miráitana uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráimma áraimma pááq uráie. maará-tiraine: “ketáanikoma Íqtîbibake yíkáae téq wemmá ááyaraune.” téna agamatán-áúbábí tiráine.

Érôtima titata yemá netuqyaa-nóiyápómá yíkamma pukáane.

¹⁶ ánibo íbêqa Êrôtima ítaraiye wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú utaipáké ye-káyúkámá Êrôtimma amaníqá makááe. miráítana Êrôtima anómma áyámma umáguraiye. wemá yaímma-wayukama timá yíkáitata Bêqteremubaqa yaímma waaqókáq-márúpákégáráq inaamaí-iyápóráq áíqma yíkakaama miráuma pááqya-noiyapoma kaayarábi móra-karitimaatima yáurainoiyapoma áíqma yíkakaae. minnýababoata yíkakaae. wiyóqtábá ítaraa-kayukama Êrôtimma timá ámikaamma áqnáabaqa wiyóqá aónaawana kaayaq-kárítímáátímá yáuraine.

¹⁷ miráítana naayóbáqá móra-aimma Áánûqtuma tiráimma móra amuné-náqá Yérémaaiani óyaukaq tiráimma áráimma pááq uráiyé. maará-tiraine:

¹⁸ “Aráámaa-marupake móra-aimma ítáawana min-áikómá anón-ibiqá yaréta
Arétéroma wení iyápóyaba ibiqá kéyarainatama
aarawaamá íma kanaaráq mamá áyáqa paru
ínóe.
máqtemma wení iyápóma pukurááwanaboana ibiqá ké-
yarainata
aarawaamá wenáyaqa íma mamá paru ínóe.”
téna Yérémaíya naayóbáqá tiráine.

*Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq
yauwéqmeta irááe.*

¹⁹ anaaékaqa Êrôtima pukitana Íqtîbibaq uyátárainakoni kaqtó-nakoma kainapáq Yótêbinopaq kukáiyé.
²⁰ mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq yiwíqme Ítíráaeobaq yauwéqme kóaa. wemá min-iyápómá ikamínéna i-náqá áqa pukuráiyé.” téna tiráiyé. ²¹ mirátitana Yótêbima iyápógaraq anóakaraq yiwíqmena Ítíráaeo-marabaq yauwéqme kóuraiye.

²² miráimanibo wemá ítáimma Áákéreaatima Éróîtini áanikoma aboání náápaamma mayéna anónnáma kínimma Yúría-wayukabi máqe-urairoana Yótêbima min-áúkápáq wiyábá ikatîq uráíye. miráimanibo móra kainapáqá Áánúqtuma Yótêbimma áamáama ámikaitana Kááririri-aukapaq yiwíqmena kóuraiye. ²³ wemá móra-maruqa Náátárêtibare te-márúpáq ko máqe-uraiye. miráitana naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá agatáán-aikoma áraimma pááq uráíye. maará-tiraane: “yemá Náátárêtibake-nare téta tínóe.” téta Metáíyaqtaba tirááne.

3

Yóáanema nommá perai-nákómá wataama tiráíye.

¹ mi-kánáaráqá Yóáanema nommá péqyikai-naqa pááq uráíye. ánibo wemá Yúríabaq kaqmáapaq máena wataama tiráíye. ² wemá maará-tiraíye: “keráwáqá tirummá waeráaro. Áánúqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéíye.” téna tiráíye. ³ maamin-náqá Yóáaneqtaba naayóbáqá Áánúqtuma amuné-náqá Áítáíyan óyaukaq tiráíne. minnáma maará-tiraíne: “waayúkama íma máa-kaqmaapaqa móra-nakoma anókaq ááyama kéíye. ‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.’” téna Áítáíya naayóbáqá yirummá waeraíyábá tiráíne. ⁴ Yóáanema móra oótiraa-kamma káámogoni áyúraq wáqtôma tarôq umátamma itokéna aúkáapi purumakaakóní áúraq tarôq umátan-amurannama umátokaine. ánibo wemá karaanóbáké yaatárugaraq uwon ámûkaraq néwaine. ⁵ mi-kánáábímá yaímma-wayukama Yérútáárebake Yúríabaq-wayukama yaímma Yótaa-nokoni waaqókáké-káyúkágáráq Yóáanenopaq irááe. ⁶ miráitata yemá yeqtí kúmiq-yataaqtaba

wemmá timá ámewana Yóáanema Yótaa-nopi nommá péqyikaraiye.

⁷ Yóáanema aónaimma netuqyaammá Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq nommá peránátaae téta yewana wemá tiráiyee: “keráwáqá iraaakabayaakón áráakawaqa mááe. náawaq titaráq keráwáqá Áánûqtuni áyamma anaaékaq ínîqtabama kanaaráq péqmare kóino? ⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá waékáunataae téraq keqtaámá tiráátero. ⁹ Áánûqtuma maamin-óqtánápó mamá kanaaráq Áabaraani iyápóma aúqyikanipoaq ‘Áabaraama ketáái tináábúóé.’ ítero. mirá tíyakakemma táí-meyamma ímayanoe. kemá keráwáqá kétima-timune. ¹⁰ yaagóní áaipima Áánûqtuni kummá yáúkáiye. miráipoana máqte-tagoma arammá íma iyaínatama ayáama kunnápó áaipike agáutuwweta irabí agatúwáánikaa umá agatuwánóe. ¹¹ kemá Yóáanema nonnápó keráwáqá kébetikaune. mirá éqa ketáá tirummá waeráunataae téq kétiraateqtaae. miráimanibo móra-naqa tinaae yínîn-nakoni akoqnáágoma ketí akoqnáama uyátáraiye. kemá íma kanaaráq umaataráunaboaq wení aítuq-anaama múte mayánúne. awaaméqá keráwáqtí kúmiq-yataapike waeraígaáe téq kemá nopí tíkaraunamanibo wemá keráwáqá Áánûqtuni Aokaq-Áágópí tikániye. náayubi yeqtí kúmiq-yataapike íwaeraiyanama yemmá irabí yíkarainana iragómá yeqtí kúmiq-yataaqa kamá kautíniye. ¹² wení ayáápipmma yáumma matokéna wítima kugébatuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaqa wítima mamá áikuiniye. miráimanibo wítigoni átima iramá káíq-kaiq umá kain-írabí agatuwániye.” téna Yóáane Áánûqtuma kugébama agatuwánîqtaba tiráiyee.

Yóáanema Ítumma nommá pérakaraiye.

¹³ mi-kánááráqá Îtuma Kááririmaruqa yuwéna Yótaa-nopaq uráiyé. Îtuma Yóáanenopaq uréna Yóáanema wenayáápíke nommá pétikaikaae téna uráiyé. ¹⁴ miráitana Yóáanema aúyánámmá ítáimma íma kanaaráq umaatarénaboana Îtumma nommá pérakane kéena tiráiyé: “kanaaráq emá kemmá nommá pétikanone. nôraq itaawáq ketôpaqa kéyeno?” titana ¹⁵ Îtuma yauwéqma tiráiyé: “ibáqyuwaa. mi-kánááráqá miraráá óyáae. miráoyanama máqte-qtataaqa Áánûqtuma akáinaiq óyúye.” mirá titana Yóáanema Îtun áama waréna wemmá nommá pérakaraiye.

¹⁶ Îtumma nommá pérakatuwaitana páátákáá nopíké yuwéna aabayámmá ígitana aónaimma Áánûqtuni Aágoma kukáimma miráuma móra-numama máagoraa umá kukéna Îtukaqa ku máqce-uraiye. ¹⁷ ánibo móra-aikoma Áánûqtunopake tiráiyé: “maannáma ketáanikoe. kemá weqtábá ôriq umá kétikaiye. ketí tíyakoma weqtábá íráqôniq kéiyé.” téna tiráiyé.

4

Tááqtaama Îtumma makáqma aónaraiye.

¹ mi-kánááráqá Aágoma Îtumma awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq Tááqtaama makáqma aónaikaee téna uráiyé. ² miráitana Îtuma kaayaqté-kaayaqté-tiyaaka-wagaagaraq kaayaqté-kaayaqté-tiyaaka-nokaakaraq aáwaqa íma yaráiyé. miráitana anaaékaqa Îtumma áama yaráiyé. ³ Îtumma makáqma aónai-naqa Tááqtaama waaqókáq-amakaq íréna tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikomo máemoema emá tinata maaráin-oqtakoma waéqma yammá auráino.” téna áama yaitana naíkáae téna tiráiyé. ⁴ miráimanibo Îtuma

yauwéqma tiráiyē: “ímiye. Áánûqtun-aama agamatá-kánnáágómá maará kētiye.

‘aáwakoma wenamáa waayúkagomma matúq-matuq umá

mái-auwaraimma íaminiye. ímiye.

máqten-aimma Áánûqtun óyaupike yínna-aikake

waayúkama matúq-matuq umá

mái-auwaraimma mayánóe.’

mirá kētiye.” téna ⁵ Ítuma mirá-timatuwaitana

Tááqtaama Ítumma awíqmena aokaq-márúqá

Yérútáárebaq uréna anó-monoq-nakoni ámûraq mó-ito-

umakaraiye. ⁶ ánibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye:

“emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaarác maakáké

yaúme memapí metenanamá móra-yataakoma ayáámá

íayakaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá mirá

kētiye.

‘Áánûqtuma wení kaqtó-wayukama timá-yiminata

emmá iyáánapo yáqtokaiyana

móra-oqtakoma enaítaupimma íataraniye.’

mirá kētiye.” téna Tááqtaama tiráiyē. ⁷ Ítuma Tááq-

taamma yauwéqma timá ámikaiye: “ááqibo Áánûq-

tuni agamatá-kánnáágógárác maará kētiye. ‘uyátárai-

nakomma íma makáqma aónaao. wemá minná ení

Áánûqtue.’ máqtemma keqtááyábá mirá kētiye.” téna

Ítuma tiráiyē.

⁸ Tááqtaama mikáké Ítumma awíqmena mórama

uyátárain-anuraq utáiyē. ánibo Tááqtaama wemá

máqte-qtataaq yabíkái-qtataaq káraatena wení maa-

márábín-íráqó-qtátáákárác aráátiraiye. ⁹ miráitana

Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá araayutaúmmá

ayé kekác nunamummá timá tíkénaqa kanaarác maami-

máqté-qtátááqá emmá aménúne.” téna Tááqtaama

tiráiye. ¹⁰ Îtuma wemmá timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá paábaq kóaa. Áánûqtuni watáa agamatá-kánnáágómá kėtiye.

‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá tiyo.

minná wemá ení Áánûqtue.

wenamáa wení mayaímá mayaa.’

máqtemma keqtááyábá mirá kėtiye.” téna Îtuma tiráiye.

¹¹ miráitana Tááqtaama Îtumma ayuwéna kóuraiye. ániibo yaímma Áánûqtuni kaqtó-wayukama Îtumma aayáqtáá-kanaama aáwaqa íma naráitataboata yemá ya áwáqnaa uráae.

Îtuma Kááriribaq áaimma átáma mayaímá matáiyeye.

¹² Îtuma ítáimma Érótimma Yóáanema aabi mayákáitataboata wemmá ánná-naupaq ákáraae-aimma ítátuwena mikáké Kááririmarupaq uráiyeye. ¹³ ániibo mikáké Náátárêtibaq yuwéna Kápéranabaqa ko máqe-uráiyeye. Kápéranabaqa Kááririnokaayukoni áwábaq Yáakoboni áanikoratama Tébirunigaraq Náábataarigaraq yeqtí min-áúkápáq wáiyeye. ¹⁴ miráitana móra-aimma Áánûqtuma amuné-náqá Áítáiyani óyaukaq tiráimma áraimma páaq uráiyeye. maará-tiráiyeye:

¹⁵ “Tébirunini-marukaq-wayukao,

Náábataarini-marukaq-wayukao,

únókááyúkóní áwábaq uréna

Yótááni-nomma aqtátuwena

maami Yéqtaaeo-wayukama mibáq kémae.

yeqtí Kááririmarukaa-marure.

¹⁶ yema kumayuq-yátáápí kémaeta

anón-omma kamá tágaimma aónaraae.

aarawaamá yemá puí-yátáákóní amakaq máiyana

yekáqá ómmá táganiye.”

téna Ááítáia agamatá-kánnáábí tiráine. ¹⁷ mi-kánáaráqá Îtuma áaimma átáma átê-wataama Áánûqtuqtaba tiráiyé. wemá maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéibo keráwáqá tirummá waéráaro.” téna tiráiyé.

kaayaqté-kaayaqte-wayukama Îtun anaaé wáráa-kayukama yááyaraiye.

¹⁸ Îtuma Káárirí-nokaayukon-awabaq uréire kéena wemá kaayaq-wátámá yimónaraiye. Tááimoniqtabama óq-awiqa Pítaae téta kéyaae. ábâkoma Áánarue. yenákámá aati-aatimá nokaayúpíké kúqônnapo noyááqa yamá kéyabiteye. ¹⁹ Îtuma yenákámá timá yímikaiye: “kenákámá ketinaae wáráakao. miráiya kemá waayúkama yabitimáe ketôpaqa í-ááímmá tiráátenune.” téna tiráiyé. ²⁰ ániibo yenákámá páátákáá noyááqa yáqtorai-kuqomma yuwéta Îtun anaaé wakááye.

²¹ wemá keqnáámmá kómare kéwena káqomma yewátámá Yêmitima Yéberimma áanikogaraq Yêmitima ábâkoma Yóáanekaraq ko yimónaraiye. yenákámá únópí-káárébí yetibomá Yéberigaraq yenákámá máeta kúqômma mamá aruta-aruta urááe. ániibo Îtuma mi-kááyáq-nákámá yááyaraiye. ²² páátákáá min-nákámá únópí-kááregáráq yiboákáráq kéyuweta Îtun anaaé wakááye.

netuqyaa-káyúkábí Îtuma mayái matáiyé.

²³ wemá máqtemma Káárirí-aukapaq uréire kéena Îtuma mibáq yeqtí monoq-náúpáq yiráátiraiye. ániibo Áánûqtuma yabíkái-waigoni átê-wataama kêtima-yimena máqtemma karí-wáyúkámá mamá kátobamayikena máqte-qtataakoma aarawaamá mamá táíq i-qtátááqá mamá arútáyikaraiye. ²⁴ Îtuni watáagoma máqtemma

Tíríaaq-aukapaq uráiyē. miráitata máqtemma ókonoko-kari-wayukama yíqa ôriq umá i-káyúkámá táí-aagoma yirunóbáqá máí-kayukama waayúkama iyáátánaa yúma aráákagurai-kayukama máqtemma yiwíqme irááē. mi-káyúkámá yiwíqme yewana Ítuma mamá arútáyikaraiye. ²⁵ ánibo netuqyaa-káyúkámá Kááriribakemma Tekááporitiq-aukapakemma Yérútáárebakema ópakemma Yútaabakekaraq Yótaanopaq uráin-aukapakema netuqyaammá Ítun anaaé waqmé urááē.

5

Ítuma anuraq watáama timá yímikaiye.

¹ Ítuma aónaimma netuqyaa-káyúkámá kéyeqtaba anuraq utáiyē. wemá mikáq maraq máitata wení iyápó-annama wenôpaq irááē. ² ánibo Ítuma mi-káyúkámá watáa timá-yimena tiráiyē:

³ “mi-káyúkámá Áánûqtuma áwáqnaa ínîqtaba kéeta wemá yabíkái-marupaqa mánoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁴ mi-káyúkámá ibiqá kéyareta máe-kayukama Áánûqtuma yetí íyaqa mamá paru ínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁵ mi-káyúkámá yeqtí yíwîqa márúte yuwéta yíwîqa íma múte yaúyô-kayukama Áánûqtuma timá akoqnáá urái-qtataaqa yemá mayánôqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁶ mi-káyúkámá Áánûqtuma ákái-qtataariq ónáae te-káyúkámá yemmá Áánûqtuma ógiqma yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

- ⁷ mi-káyúkámá káqo-kayukayaba paru-yátááqá yimíya-kayukama Áánûqtuma yemmá paru-yátááqá yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- ⁸ mi-káyúkámá íyaqnoabaq íráqôniq kái-kayukama Áánûqtumma yemá aónainoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- ⁹ waayúka aúkáapimma mi-káyúkámá mamá kaayoné-í-ááímmá tarôq kéo-kayukama Áánûqtuma 'ketí iyápó-annae.' téna timá-yikaniqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- ¹⁰ mi-káyúkámá Áánûqtuni arupú-amma kéwareta miráiyakake mamá táíq umáyikaiyatama Áánûqtuma yabíkái-maruqa minná yeqtí márûqa wániqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- ¹¹ yemá aónáiyama keráwáqá ketinaae kéwaraiyata keráwáqá táí-aimma timá-tiketa waqmá paábataa éta kaaqaari-túbí maréta keráwákáq kéqokeriq kéowaqa keráwáqá timuqá maqmé kéuyoe. ¹² miráráá umá yemá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá áqnaabaqa waqmá táíq umáyíkáawata móra-mora urááne. keráwáqtí tíyakoma íráqôniq kéinaraq timuqá máráaro taákaq máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuni márûpaqa wáiyee.

waayúkama úráá kamá tágama mááe.

- ¹³ keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí úráá kamá mááe. miráimanibo úgóní akoqnaáma paábaq kóninataama nôraq onanataáwáq keqnaammá umá káníyô? mirán umá máqte-qtataapimma kanaarác íinipoata waayúkama paábaq mamá yúwáawana aarawaatí yítaukoma yamá yatámínikaa umá Áánûqtu móraiq íniye. ¹⁴ keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí ókáá kamá mááe. móra-maruqa anuraq wáinna-maruqa íma aúyoqma wániye. ¹⁵ móraiq umá

waayúkama ómmá kúraqma móra tawegóni aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá paá ómmá kúraqma abarokáq makáawana ókómá kamá tágaitata naaúpaqo máe-kayukama kanaaráq aónainoe. ¹⁶ miraráá umá tágáaro. keráwáqtí tágama-yataakoma aarawaatí yúrikaqa ókáá kamá kétagainata máqte-kayukama káoneta keráwáqtí íraqôn-aaimma káoneta Áánûqtuma keqtibomá weni márûkaqa mái-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

Áánûqtuni aammá aúmatan-aimma

¹⁷ Mótetini aammá aúmatan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq kemá Ítuma mamá paábaq yuwániye ítero. ímiye. minnýaba kemá paábaq matuwánááq íkukaunamanibo kemá paá maamin-áímmá maqmá ánatanaa kukáune. ¹⁸ kemá áraimma kétima-timune. maa-márágógáráq Áánûqtuni márûpakaraq ánatani-kanaaraqa pááqyamma agamatán-áínábi Áánûqtuni aammá aúmata-kanaabimma wáina-yataaqa móra íma aúyoraniye. máqtemma aammá aúmatan-aimma paá wáinana máqte-qtataaqa pááq umá ánataniye. ¹⁹ miráinana móra-nakoma maami aammá aúmatan-aipike móra pááqyan-aimma mamá paábaq yuwéna káqo-nakomma ‘mirá-uwo’ téna aráátina-nakoma min-nákóni áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa pááqya-qtataakaa umá wániye. ánibo móra-nakoma ámáan-aimma waréna waayúkati yúyánammá mamá itó éna ‘ámáan-aimma wáráaro’ ténama weni áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa anón-awíqa wániye. ²⁰ kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqtí arupú-aaikoma ámáan-aimma yiráati-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq yeqtí arupú-aaikoqtaba téta íma uyátainaq keráwáqá kanaaráq Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uyáberanoe.

áyamma í-ááímmá

²¹ Mótetini áimma títaubikotaa matáan-aimma keráwáqá itaraae. minnâ 'keráwáqá waayúka íma yíkamma púyoro.' ániibo móra-nakoma waayúka yíkamma puyénama min-nákómá kanaarác aamá ítama yainái-áípi mániye. ²² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. náawabi móra-nakoma áyamma umákenama wemá aabi maéna ítama yainái-yátáápi maíno. ániibo náawabi móra-nakomma áyoqa ayéna timá táíq umákenama wemá áqnaabaq anó-monoq-wayukayopaq ítama yainái-áímmá ya itaíno. ániibo min-nákómá káqomma Áánûqturaa umá ítama yainénama min-nákómá kanaarác iramá káíq-kaiq umá kain-írábí wíniye. ²³ miráínaa emá Áánûqtukaq amí-yátááqá mamé iré aúyánámmá iténa móra-nakoma emmá timámi-aimma wainana Áánûqtukaq ²⁴ amí-yátááqá paá amí-yáárérác mó make páátákáá aamá mó timá móra-tuyanakaq máráaro. mikáké yauwéqma iréraq Áánûqtukaq keráwáqtí amí-yátááqá mó áméro.

²⁵ móra-nakoma emmá aamá timákanena ínaka kenákámá aapaqá kéwekama páátákáá emá mamá móra-tiyakaq wetê máráakao. ímo miráinanama wemá aamá ítama yainái-nákókác awíqme mó-akainana aamá ítama yainái-nákómá i-wáyúkátí iyáápi akáinata i-wáyúkámá emmá ánná-naupaq akaíyábáé. ²⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. emá nôrabi uráinna-anonnama máqtemma yauwéqma íamema emá kanaarác ánná-naupakema íma kumá yaúbanone.

kumari-ááímmá

²⁷ naayóbáqá páác-urain-aimma ítaraane. minnâ 'kumari-ááímmá ítaroq oro.' ²⁸ miráimanibo kemá

Îtuma maará téq keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma móra-inimma aónáinana arunóbáqá weqtábá ákáin-nakoma minná wenamáárîq wení arunóbáqá mirán-ááíkmá mamá min-íníkáq kumari-ááímmá tarôq kéiyé. ²⁹ ániibo ítáaro. keráwáqtí móra-turakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqa kanaaráq mi-túrámhá kubíqma paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-tugoma íma wáinata keráwáqtí máqte-tugoma mamá iramá káíq-kaiq inírábí ítiyuwanoe. ³⁰ ániibo keráwáqtí móra-tiyaakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqa kanaaráq keráwáqá mi-tíyáámmá kárama paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-aukapaq-tuma íma wáinatama iramá káíq-kaiq-irabima máqte-tugoma íwiniye.

aaraukáqá mamá yataí-ááímmá

³¹ naayóbáqá Mótetini maarán-áíkáráq pááq uráine. minná ‘móra-nakoma ánáakomma ayuwénama kanaaráq wemá móra-wannaama agamá kámena áqa maa káyuwaune tíno.’ ³² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma ánáakomma kumari-ááímmá ítaroq uráinna-inimma ayuwénama min-nákómá ánáakomma mamá kúmiq-yataapi káyuwaimma maará-uraiye. min-íníkmá keqnáámmá waamá mayénama kumari-ááímmá tarôq kéitana min-nákógáráq kumari-ááímmá tarôq kéiyé. miráitata yenákámá Áánûqtun-aurakaq kumari-ááímmá tarôq kéoye.

árain-aimma tí-ááíné.

³³ káqon-aimma ketáái títaubikoma titaq ítaraama maará-uraiye. ‘keráwáqá timá akoqnáá umákaiyan-aimma íma aratínómanibo keráwáqá móra-yataaqtaba áraine téq timá akoqnáá ínéqa kanaaráq keráwáqá tíya-qtataakoni anaaé waréraq uyátárai-nakoni aúrikaq

árainma tero.’ ³⁴ ááqibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yanaammá awaaméqá umátuweq áraine ítero. keráwáqá Áánûqtuni márûkon-awiqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. Áánûqtuni márûpaqa wení abíqtátárakémá aamá kétima-timiye. ³⁵ ánibo keráwáqá móra-yataaqtaba maa-márágóní áwîqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. ímiye. maa-márámá Áánûqtuni pááqyan-abíqtataraa kéitana wemá aítuqa maqmá arage kéiye. ánibo keráwáqá Yérútááre-marukon-awiqa maqmá móra-yataaqtabama yánataae ítero. ímiye. Yérútááre-maruqa minnâ anó-kinima uyátárai-nakoni márûre. ³⁶ Áánûqtun-aurakaq tiqnókáq maqmá tenanatáá akoqnáá umátikaikaae téq ítero. keráwáqá kenamáárîq keráwáqtí tiqnótáuma mamá abutá tíqnótáuwábi kaatáu-tiqnotauma kanaarâq íma mamá auránoe. ³⁷ miráimanibo keráwáqá maará tero. ‘owé. mirá-onune. ímiye. ímira-onune.’ tero. ókaraq aamá waayúkama awáágí-aimma minnâ Tááqtaanopake pááq kéiye.

tái-aaikoni anónnáma amí-yátááqá

³⁸ keráwáqá naayón-áímmá iráimma ítaraane. ‘enaúamma kubíqtuwaiyainaama anónnáma kubíqtuwaa.’ ánibo ‘enáwáyaamma ikámma óqtuwainaama anónnáma wenáwáyaamma ikámma óqtuwaa.’ ³⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma tái-yataariqo kéumatikainaqa wemmá yawéqma awekémá íkuyakaaro. ímiye. móra-nakoma mórabaq táápáamo kéyuwituwainaqa kanaararé kéteraq mórabaq-taapaama ámíyana mibákárâq yuwítuwaino. ⁴⁰ ánibo móra-nakoma keráwáqá aamá matikéna keráwáqtí kúberai-unamma tíótaama mayánéna ínaqa kanaarâqíbo anó-tiotaagaraq áméro.

⁴¹ ániibo móra-nakoma akoqnáá éna keráwáqtê aammá uréire éna ummaamá mayánaae tínaqa kanaaráqíbo mamá ayáqtááq-amma uréire oro. ⁴² ániibo móra-nakoma keráwáqtábá móra-yataaqa ‘tímero’ tín-naqa kanaaráqíbo keráwáqá paá móra-yataaqa áméro. ániibo móra-nakoma téna atábááma umátikeq móra-yataaqa keráwáqá timénáae tín-naqa kanaaráqíbo keráwáqá tinaaémma íumakaaro.

namuro-wáyúkámá tirummá yímero.

⁴³ keráwáqá maan-áímmá naayóbáqá iráimma ítaraane. ‘yaímma-wayukama keráwáqtí waaqókáq máiya-kayukama tirummá yiméraq kaayoné kéumayikeraq keráwáqtí namuro-wáyúkámá tíyamma umáyikáaro.’ ⁴⁴ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkágáráq tirummá yiméraq Áánûqtukaq nunamupí itáiyana keráwákáq táí-aaimma tarôq kéiya-kayukagaraq yíwáqnaa éna mamá paá umáyikaniye. ⁴⁵ miráinaq Áánûqtuma wení márûpaq máí-nakoni iyápóma auránoe. Áánûqtuma wení aabaúamá mamá íráqô-kayukaraqa táí-wayukagaraq yeqtí yímûraaq aaqá kégamayikaiye. móraiq umá Áánûqtuma arupú-wayukarakaraq mamá íma arupú kéo-kayukarakaraq aaqá yumá paru kéumayikaiye. ⁴⁶ ániibo keráwáqá timuqá kémaqyikaa-kayukama yenamáa yemmá tirummá yimíyanama minnáyaba Áánûqtu meyámmá ítiminiye. aqá táákiti-moneqa moyámmá máyáa-kayukagaraq mirá kéoe. ⁴⁷ ániibo kéréwáqá keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama yenamáa miráo-maaraa kétimayikeqa nói-qtataakakenaq uyátano? aqá yemá Áánûqtuni aamá íma ítáa-kayukagararaq mirá kéoe. ⁴⁸ miráinaq máqte-qtataaqtabama keráwáqtí túyánápímmá aati-aatimá arupú umá máero. miráuma keqtibomá Áánûqtuma

wení márûpaqa aati-aatimá kateko umá máinikaa umá keráwákáráq mútûq katekoîq umá pááq umá ánatagoro.” téna Îtuma timá yímikaiye.

6

waayúkama áwáqnaa í-ááímmá

¹ óq-aimma Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro. keráwáqá Áánûqtukaq móra-yataariq ínéqa íma abarokáq mirá kéiyata máqte-kayukama kanaarácq timónanoe. keráwáqa waayúkayopake anó-meyaqtaba abáá kéiyanama ánibo keráwáqá mirá éqa keráwáqá móra-meyamma Áánûqtuma keqtibomá wení márûpaq máin-nakoma keráwáqá anó-meyamma ítiminiye.

² ánibo keráwáqá móra-yataaqa áwáyoq-wayuka yimétaa yíwáqnaa ónáae téqa móra-naqa timákaiyana áqnaabaq kéwena anókaq ááyama ítíno. miráuma kaaqaari-wáyúkámá yeqtí monoq-náúpákárácq aapakárácq yemá mirán-ááímmá tarôq kéoe. yemá miráuma waabá-káyúkámá yeqtí yíwîqa múte yauwígáae téta mirá kéoe. kemá áraimma kétima-timune. mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá minná áqa wáiyé. káqomma anaaékaq íma mayánóe. ³ ánibo keráwáqá mórama áwáyoq-wayukama yíwáqnaa íné kéeqa kanaarácq aúpácq aúyoqma mirá-oro. ⁴ minnáyaba keráwáqqtí túma íma mamé úyoro. ánibo keqtibomá Áánûqtuma aúpácq wái-qtataariq ommá káonaipoana wemá mi-wágóní íráqô-meyamma timíniye.

nunamummá tí-ááímmá

⁵ keráwáqá nunamummô kéteqa miráuma kaayaq-yoyáúkárácq-wáyúkáráá íoro. yeráwáqá itó-ureta nuna-mummá yeqtí monoq-náúpácqá tínétabi aapataákaraqa miráuma waayúkama yimónaigaae téta miráoniq íoro.

kemá keráwáqá áráimma kétima-timune. yemá mirákáyúkámá yeqtí meyámmá áqa mataáe. káqomma íma mayánóe. ⁶ miráimanibo keráwáqá nunamummô tínéqa keráwáqtí naaúpaq utéra oqtamá umá aúyaqmakeraq keqtibomá Áánûqtukaq nunamummá aúpáq aúyoqma tero. ánibo keqtibomá aúpáqá wái-qtataariq ónnama paá káon-aipoana keráwáqá íráqô-meyamma timíniye.

⁷ keráwáqá nunamummô kéteqa netuq-áímmá Áánûqtun áama íma ítáa-kayukama teníkáá umá ítero. yemá yeqtí yúyánápímmá miráuma netuq-áítáá tenana ‘Áánûqtuma ketáái táama itániye.’ ⁸ téta mirá kétémanibo keráwáqá yeqtí yáaimma íma wáráaro. keqtibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa aqtórárîq o-qtátááqtábámá áqa ítaraiye. keráwáqá wekáqá íma móra-yataaqtaba ítaraawana wenókáá káonaiye. ⁹ keráwáqá maará téraq nunamummá tero.

‘keqtibotááo, emá yabíkáana-marukaq máanama enáwîkoma aokaq waíno.

¹⁰ ení yabi í-yátááqá maabáq kumíno.

ení márûkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábíkáráqá enaúyánámmá waránátaae.

¹¹ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.

ketáái otaa-qtátááqá mamá

¹² paábaq kéyuwe awikátuwaao.

miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukau-nataae.

¹³ emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé. yéwaq

Tááqtaaqtabama yabíqma akoqnáátaa umátikaa.’

¹⁴ áre. ítáaro. keráwáqá káqo-yuti otaammá táí-yataaqa mamá paá umáyikaiyanama keráwákáráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí otaammá

tái-yataaqa mamá paá umátikaniye. ¹⁵ miráimanibo keráwáqá káqo-kayukati tái-otaa-qtataaqa íma mamá paá umáyikaiyanama kanaaráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí tái-otaa-qtataaqa íma mamá paá umátikaniye.

Áánûqtuqtaba ité aáwaqa awetái-aaimma

¹⁶ ániibo keráwáqá aáwaqa awetá-ureq kanaaráq nuna-mummá tínéqa kaaqaari-wáyúkámá oníkáá umá tái-toiqa íma máráaro. yemá miráuma tái-yoiqa máráa-kayukama minná waayúkama yimónaamma yemá aáwaqa awetá-uraae. kemá áraimma kétima-timune. yemá yeqtí meyámmá áqa matááe. ókaraq meyámmá ímayanoe. ¹⁷ miráimanibo keráwáqá nunamummá tínópoaq aáwaqa awetá éqa kanaaráq keráwáqá tiqnópi tóiqqa yotuwéraq tiqnótáuma mamá yaeq-yaeq oro. ¹⁸ miráinatama keráwáqa aáwaqa awetá-uraamma waayúkama íaon-ainoe. keqtibomá Áánûqtuma wenamá wemá aónaniye. ániibo wemá móra-yataaqa aúpáq tarôq-o-qtataaqa káon-aipoana keráwáqá meyámma timíniye.

íraqô-qtataaqa mamá áikui-aaimma

¹⁹ keráwáqá íraqô-qtataaqa maa-márábímmá íma mamá áikuyoro. maa-márábímmá kawanogómá kénaitana karogaro-nómmá káugitana máqte-qtataaqa mamá táiq kéitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá kémayaae. ²⁰ miráimanibo keráwáqá keráwáqtí íraqô-qtataaqa Áánûqtunopake mamá áikuyoro. maami-qtátááqá kawanogómá ikénaitana karogaro-nómmá máqte-qtataaqa ikáugitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá ikémayaae. ²¹ keráwáqtí íraqô-qtataaqa kúmín-aukapaqa min-áúkápáqtábá aati-aatimá keráwáqá túyánámmá itéq mayánóe.

aúgoni ómma

²² arukóni aúrakoma aúgoni óné. ániibo aúrakoma íráqôniq umá aónama kárutainanama ókómá máqtemma tirunóbáqá uyáberaniye. ²³ ániibo keráwáqtí túrakoma táíq ínanama máqtemma keqtúraqa kumayuqá aurániye. miráinana min-ókómá keráwáqtí tirunóbáq wáin-okoma miráuma kumayukáá káurena mi-kúmáýúkómá mamá anómma aurániye.

móra-nakoma kaayaq-káwáá-nákáqá mayaímá ímayaino

²⁴ móra-nakoma kanaaráq kaayaq-ánó-nákórátátí mayaímá móra-awaataq ímayaino. ánoobo wemá móra-nakomma ítama táíq kéumakena móra-nakomma aati-aatimá yabíqma arútáyakaniye. ímo miráinanama móra-waigoqtaba kákainana móra-waigoqtabama íakaniye. keráwáqa mimórá táoqa Áánûqtukaq túyánámmá íma maréq mónekaqa túyánámmá íma kanaaráq maránóe.

netuq-áúyánámmá itai-ááímmá

²⁵ miráitaq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí móneqnapo meyanîq ínóbo aáwaqtababi noqtábábi kéeqa mirá-i-qtataaqo mayánôqtaba taíbaq-tuyanamma íma ítaaro. aúwaraikoma minnâ nonábi aáwakomma uyátá-maqma anómma kateko-yátáaré. unáákáqtôyataba taíbaq-tuyanamma ítaaro. miráitana aúgoma minnâ unáákáqtôgomma uyátá-maqma wáíye. ²⁶ keráwáqá numamá aónaaro. yemá ánáyumma íkeubeta yemá aáwaqa mamá aáwaq-naupaq íkémaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpake numagómmá aáwaqa kényimiye. keráwáqá numagómmá íyaq uyátáraao? aáwaqa íyaq kétimiyo? ²⁷ keráwáqtí aúkápikema náawaq taíbaq-auyanamma maqma akoqnáá umá iténa aqtó-kánáámá arúbama wení aúwarai-kanaaraqa wíníyô?

²⁸ ániibo keráwáqá nôraq itaráq unáákáqtôyabama netuq-túyánámmá kéitaaó? keráwáqá túyánámmá ítama arútáaro. yaayúqnóbáqá wái-kiraati-yataakoma náaraq umábi kéuwibo aónaaro. yemá kammáa ígáaeta unáákáqtôma yenamáárîq íkáraataae. ²⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá Tórómónima kíniiboana wení íraqôn-otamma pááqyamma íma makáimanibo wemá íma íraqôn-unakaqtoma umátorena yaayúqnóbáké-kíráátí-yátáákóráá umá kéumatoraae. ³⁰ owé. íbêqa námama yópí wái-qtataaqa aabáyaama yemá káráma irabí yuwánóe. ániibo mirá-karáá-qtátááqá minná Áánûqtuma ókon-okomma móqá amáyikaraiye. miráinaq keráwáqá aarawaamá wemá íyaq uyátá-maqma unáákáqtôma umátikaniyo? netuq-túyánámmá maami-qtátááqtábá kéitawanama keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá pááqyamma wáiyé. ³¹ miráinaq keráwáqá netuq-túyánámmá íma itéra ‘nóin-aawaraq nánúnataabiyo? nóin-nonaq nánúnataabiyo? ítero. ³² ímiye. máqtemma mi-qtátááqá Áánûqtun áama íma ítáa-kayukama mirá-qtátáákóní anaaé kéwaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá Áánûqtuma káonaiye. ³³ miráimanibo keráwáqá túyánámmá ítama arútátuweraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqte-qtataaqtaba uyátá-maqma tikaíno. ániibo keráwáqá wemá tiniq kéiyanaama anaaékaqa maamin-óq-yátááqá keráwáqá timíniye. ³⁴ miráinaq keráwáqá aabáyaayabama íma túyánámmá ítáaro. aabáyaa-kanaagoma wenamáárîq mi-kánááyáábá taíbaq-ummaama wániye. móra-mora-kanaagoni ummaamá wé paá mi-kánáágónáé.” téna Ítuma tiráiyé.

7

móra-nakomma aamá ítama yainái-nákóráá umá aamá ítama yainái-ááímmá

¹ Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá yainái-wáyúkáráá umá káqo-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. anónnáma keráwáqá mamá yawááq-umatikanoe. ² ániibo keráwáqá káqo-kayukama ítama yaináiyatama mórai q umá keráwáqá ítama yaináiyaniq umá keráwáqá ítama yainánoe. ³ nôraq itaráq keráwáqtí aanábógómá pááqyamma otaa-qtátáárîq kéowaqa keráwáqá anómma uyátá-maqma otaa-qtátáárîq kéoo? aanábógóní pááqyan-otaa-qtataaqa yaagetáaraa umá wenaúrapi wáimanibo keráwáqtí anón-otaa-qtataaqa mútûq-yaraa umá túrakaq yawááq uráiyé. ⁴ miráitaq keráwáqá tigaemá íyaq kéitaraq aanábógóqtábá maará kétimameo? ‘aanábô, enaúrapi táí-yataaq wáimma matuwánáae.’ téra kéteo? ⁵ kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkááo, áqnáabaq kenamáárîq túrapimma anó-qtataaqa wáimma paábaq matuwéro. anaaékaqa aanábógóní aúrapi wái-qtataaqa kanaaráq aónama aruté matuwaaao.

⁶ keráwáqá móra íraqômma aokaq-yátááqá áwáábíqa kéta iyákáá-kayukama íma yíméro. ániibo keráwáqá Áánûqtuni áama íraqô-pateturaa umá mamá pógomma íma yíméro. mi-pátétúmá pógoma yítuqnápo yamá mapátuweta waéqma túpuinoe.

akoqnáá umá nunamummá tí-náqá

⁷ móra-nakoma akáinana mayánénama ítama aónaino. akáinana aónanenama abáá íno. oqtamá iyakaiyaba akáinanama oqtaráq paké-pake tíno. ⁸ miráinata máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamupí ítama aónétama yemá wekáké mayánoe. máqte-kayukama móra-yataaqtaba

Áánûqtumma abáá kéetama wemmá paá aónanoe. ániibo máqte-kayukama nunamupí téta Áánûqtunopaq ónátae tíyanama wemá yemmá iyuwáinata uyáberanoe. ⁹ keráwápike móra-nakoni áanikoma aboáqtábá téna ‘yammá timiyo’ títanama aboámá óqtamma mayamíníyô? ímiye. ¹⁰ ániibo iyápógoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ títanama aboámá táí-iraakabayaamma amíníyô? minnágaraq ímiye. ¹¹ miráitaq keráwáqá táí-wayukama kanaaráq kéitaamanibo keráwáqti iyápógoma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaae. uyátá-maqma móraiq umá keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma wení iyápó-annama wekácq ítama aónaayuma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaiye.

¹² waayúkama nôrabi umátikaigaae tina-yátááriq kéumakaiyaama miráuma yekárácq móraiq umáyikaa. maaminnáma mákama Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágárácq tiráa-waigoni máqtenaaine.

matúq-matuq umá mái-auwarain-amma

¹³ keráwáqá pááqyan-amma wáráaro. aíta-marupaq uráin-aama anónapoana oyaaq uráitata netuqyaa-káyúkámá aarawaamá min-ámmá kéwaraabo min-ámmá íwáráaro. ¹⁴ káqon-amma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayái-márúpácq uráin-akoma pááqyamma wáipoata yaímma arekácq-wayukama min-ámmá kammáa kaéta kéwaraae.

ketáámá kaaqaari-ámúné-wáyúkátí yáaqa ikaténátaae.

¹⁵ kaaqaari-ámúné-wáyúkáyábámá atéráaro. yemá yirunóbácqá abáácq-íyákáá umá máapoata tipi-típigoni aúwaratima atáá-umaeta aúpácq-yááikárácq keráwáqtôpaq kéye. ¹⁶ keráwáqá nôrabi iya-qtataaqa mikácq yeqti yáaimma aónanoe. áwáábíq-annagoma íráqôn-aramma

íkéiyaiye. ¹⁷ móraiq uma íráqô-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. ániibo táí-yagoma táí-aramma kéiyaiye. ¹⁸ íráqô-tagoma táí-aramma kanaaráq íma iyániye. ániibo táí-yagoma íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye. waayúkagaraq móraiq urááe. ¹⁹ máqte-tagoma íráqôn-aramma íma iyái-tagomma minná ayáama irabí kéiyaabotuwaae. ²⁰ miráinaq keráwáqá aónaaro. kaaqaari-ámúné-wáyúkábíké keráwáqá áraimma yeqtí táí-yaaimma yimónainoe. táí-wayukama yirunóbáké íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye.

²¹ máqte-kayukama ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ mirá kétepoaq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íuyaberanoe. ímiye. paá náayubi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoni anaaé warétama kanaaráq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberanoe. ²² mikáq anó-kanaamo páaq ínna-kanaaraqa aarawaamá maará téta timá-timinoe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, enáwíkaqtaa ketáámá amuné kúme uréire éwaunataae. enáwíkaketaa ketáámá táí-aagomma waayúka yúbikema mamá paábaq yuwéwaunataae. ániibo enáwíkaketaa ketáá netuqyaan-áwááméq-yátáárîqa uráunataae.’ téta mirá tíyaqa ²³ ániibo mi táoqa kemá yemmá abarokáq maará-tima-yimenune. ‘kemá keráwáqtí túrakaqa íaonewaunamiye. keráwáqá táí-wayukaa, paábataa kóoro’ tenúne.” téna Ítuma tiráiyee.

naammá í-ááíkáráátáé.

²⁴ waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráiyee: “kanaaráq móra-nakoma maamin-áímmá iténa waráina-nakoma wemá miráuma áá-íté-wainapoana wení naammá óqtan-amuraaq kéumaraiye. ²⁵ ániibo aaqá yuréna nommá aúgítana anón-uwaama yoréna mirái-qtataakoma min-námmá awétáraiye. miráimanibo min-námmá

íma kuturáiyē. min-námmá óqtakaq wáitanaboana yáqtoqma akoqnáá uráiyē. ²⁶ miráimanibo móra-nakoma ketáama kéitenamanibo ímo warénama minnâ wemá miráuma áíbôqnaaboq inápóana wemá wení naammá kegéba-amuraaq naammá kéiyē. ²⁷ ániibo aaqá yitana nommá augéna uwááama anómma yokáiyē. ániibo miráiq-tataakoma min-námmá awétátuwaitana min-námmá kuturáiyē. ‘pau’ titana anómma mútûq yawítíguráiyē.” téna ²⁸ Ítuma maamin-áímmá timá ánatatuwaitata máqte-kayukama Ítun-aayaba iyánáaq éta yáaqa ôriq umá karáiyē. ²⁹ miráimanibo aamá yirááti-wayukaraa umá íma timá yímikaibo Ítuma akoqnááama náápaamma matokái-nakoraa umá aamá kétima-yimena yiráátiráiyē.

8

mórama kárú-naqa Ítuma mamá érakaraiye.

¹ Ítuma anubakémmá yuwéna kúmítata netuqyaammá aarawaamá ókaraq anaaé waqmé kukááe. ² mikáqá móra-naqa kárúyamma ákái-nakoma amakaq iréna araayu-taúmmá ayéna tiráiyē: “uyátaráana-nako, kanaaráq emmá akáinaama emá kemmá mamá éqtikanone.” titana ³ Ítuma ayáámma árûqmarena tiráiyē: “kemmá kétékaiyaq miráona kéune. emmá érakaino.” titana mi-kárú-kárigómá ê mikáq ánataguráiyē. ⁴ ániibo Ítuma mi-kárú-náqá timá ámikaiye: “emá atéqma arutaa. móra-nakomma timámenabo ímiye. emá uré enaúma anó-monoq-wayukama mó-yiraate naayóbáqá Mótetima tiráiniq umá Áánûqtukaq amí-yátááqá mó-amiyo. miráinana waayúkama aónéta ení karímá mikáq ánatagiye téta tero.” téna Ítuma timá ámikaiye.

ááiq-i-wayukati kawáá-nákóni mayái-náqá Ítuma mamá érakaraiye.

⁵ Îtuma Kápérana-marupaq uyáberáitana anón ááiq-i-naqa Arómani-marupake Îtunopaq irena inaa téna timá ámikaiye: ⁶ “ummaataráána-nako, ketí mayaí-náqá karímá mayéna naaúpaq waguréna máíye. ayáátákoma pukitana áíqa ôriq umá kéíye.” titana ⁷ Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: “wemmá kemá ko mamá érankanune.” téna tiráíye. ⁸ miráitana ááiq-i-kawaa-nakoma yauwéqma timá ámikaiye: “ummaataráána-nako, kemá íráqôn-naqa íma máupo emá kanaaráq ketí naaúpaqa íma uyáberaao. emá paá aamá tinana ketí mayaí-náqá atóbáíno. ⁹ kegáráqá ketí anó-naapaamma wáíye. kemá mórana tiyááka ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máune. miráitaq kegáráqá anó-kayukati yiménáápáqá máunata yemá yabítikaraae. ketí timénáápáq máa-kayukama kemá timá-yimeq móra-naqtaba ‘emá waao’ túnanama wemá kanaaráq kéwiye. ánibo kemá káqo-waqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama wemá kanaaráq kéíye. miráitaq kemá ketí mayaí-nákóqtábá ‘maamáyáímá mayaa’ túnanama wemá paá kémayaiye.” téna titana ¹⁰ Îtuma min-áímmá ítátuwena iyánáaq uráíye. ánibo wení anaaé wáráa-kayukama maará téna Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá áraimma kétima-timune. mórana Aánûqtuni waayúkabike Ítiráaeobake-naqa maan-nákómá maaráuma arummá tímínikaa-naqa íaonaraune. ¹¹ ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. netuqyaa-káyúkámá aabaú utaipáké íyata yaímma aabaú kupéráipake íyata uréta Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakobogaraq mórabi yagaroqtamá Aánûqtu yabíkái-marupaq máeta aáwaqa nánóe. ¹² miráimanibo Ítiráaeo-wayukama Aánûqtuma wemá yabíkái-marupaqa yeqtí yítaubikoma máamanibo yaímma Ítiráaeo-wayukama marabí máa-yuma yemá máápaq anó-kumayuqnoqaq

máeta ibiqá yaréta yíwáyaamma akégúnanoe.” téna Îtuma tiráiyē. ¹³ ániibo Îtuma ááiq-kawaa-naqa timá ámikaiye: “emá íbêqa kóaa. emá arummá timénaboana mirá ónaiq umá mi-qtátááqá pááq íniye.” téna Îtuma tiráiyē. ániibo ê mi-kágáámá mi-kárí-náqá wení karígómá ayúwáitana atóbaraiye.

Pítaamma ánáakomma anóamma Îtuma mamá atóba-makaraiye.

¹⁴ mikáké Îtuma Pitaani naaúpaq uyábékēna aónaimma Pítaamma ánáakomma anóamma kokoqyámma ákáitana atípáaraq waguré máitana Îtuma aónaraiye. ¹⁵ ániibo Îtuma ayáákaq yáqtóráitana kokoqyámma érákárāiye. ániibo min-íníkmá itó-urena Îtuni aáwaqa mamá yokaa umákaraiye.

netuqyaa-kárí-wáyúkámá Îtuma mamá atóbamayikaraiye.

¹⁶ énaikaq taíbaq-wayukama táí-aagoma máí-kayukama yiwíqmeta Îtunopaq irááē. ániibo Îtuma paá aamá kítitana mi-káyúkábíkémámá waátá aagoma iyuwéna kóurāiye. ániibo Îtuma máqte-kari-wayukama mamá atóbamayikaraiye. ¹⁷ miráitana móra-aimma naayóbáqá Áánûqtuma móra amuné-náqá Áítáiyaan óyaukaq pááq íniye tiráimma minnâ pááq kítitana min-áíkmá maará-tirāiye: “wemá wenamáárîq ketáái karímá mamá paábaq kéyuwēna ókon-okomma ketáái tiyáátama íkui-yataaqa matukáiyē.” téna agamatán-áúbágó tiráiyē.

Îtun anaaé waráné i-náqá

¹⁸ netuqyaa-káyúkámá Îtuma ikúyakaraawana yimónawaaena wení iyápó-annama timá yímikāiye: “nokaayúkómámá meranábápáq méwiyataao.” ¹⁹ titana mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma iréna Îtumma timá ámikāiye: “yirááti-nako, emá náakarabi wíné

inabáqá kegáráq waqmé ónúne.” téna tiráiyé. ²⁰ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “abááq-iyákáwákómá yeqti ánáamma maínarunobaq wáitana numaráwákóní ánáamma wáimanibo Waayúkagoni Áráaqa kemá Ítuma kemá wagéqa tiqnómmá maqma arage ónúna-namma íma wáiyé.” téna Ítuma timá ámikaiye. miráitana Ítuni anaaé waráina-waigoma wení naammá móraiq umá wániyo? ²¹ ánibo káqomma móra iyápó-annabikenako Ítumma timá ámikaiye: “ummaataráána-nako, kemá kanaaráq awé uráanana ketibomá puínaq mó-uqtamakatuwerabiyo?” mirá titana ²² Ítuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. yemá pukáá-kayukama yenamáárîq matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama mamá arááq-yuma kanaaráq uqtamáyikanoe. emá paá ketinaaé ya waraa.” téna tiráiyé.

Ítuma anón-uwaagoqtaba titana áráwáá uráiyé.

²³ mikáké Ítuma únópi-káárébi úitata wení iyápó-annama anaaé wakááe. ²⁴ anómma únóniyámá minókááyúpímmá kémetena únóniyágómá únópi-kááremá yawááq inena uráiyé. miráimanibo Ítuma paá waguréna máqe-uráiyé. ²⁵ ánibo yemá Ítumma ko awáútureta tirááe: “uyátárai-nako, emá keqtáá tíwáqnaa uwo. ketáámá yubékonataa kéune.” téta tewana ²⁶ Ítuma timá yímikaiye: “nôraq itaráq ikatîqa kéoo? keráwáqti itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá pááqyamiye.” timátuwena Ítuma itó-urena uwáágokaraq nokókaráq yiwáágúraiye. ánibo uwáágoma mó-áráwáá itana nokómá ókaraq íma noniyamá metaráiyé. ²⁷ minnýabi iyápó-annama netuq-yúyánámmá kéiteta tirááe: “maaminnáma nóikaa-nare ténaq máitanawaq uwáágogaraq nokógaráqá wenáama kéwaraayo?” téta tirááe.

kaayaq-nákábíké Îtuma táí-aama matukáiyé.

²⁸ Îtuma yetê nokaayúkómmá meranábápáq Káátarini-wayukati marabáq atamá uráiyé. ánibo kaayaq-nákámá táí-aagoma yenákábí máí-nakorata Îtumma ya aónaraaye. yenákámá pukáa-kayukati mararaapáqá máátiq-máatipaq máqeta irááye. yenákámá anómma abááqá amáguraayataboata waayúkama min-ákáqá íma uréire urááe. ²⁹ ánibo min-nákórátámá anókaq ááyama wááqa kéyeta tirááye: “Áánûqtuni áaniko, emá kekárátámá nôraq umátikaneq kéono? kanaamá íma pááq-uraitaa keqtáámá tíqa í-yátááqá má-timinetaa kéono?” téta tirááye. ³⁰ mórama pó-annama nékaq máeta aúmá narááe. ³¹ ánibo táí-aagoma Îtukaq inaa téta tirááe: “kanaaráq emá keqtáámô tíkamma waréma emá kanaaráq timátíkénataa ketáámá mera-pó-ánnátí yirunóbátáá kobéráano.” téta tirááe. ³² ánibo wemá mi-tái-áágómmá timá yímikaiye: “keráwáqá kóoro.” téna Îtuma titata yemá mi-kááyáq-nákámá iyuwéta pó-annati yirunóbáq uyábékaae. mi-pó-ánnámá máqtepaq péqmareta mórama áitabaq metamá kukááe. ánibo yemá nokaayúpítáá metaréta nommá nawíketa máqtepaq pukááe.

³³ ánibo pó-kawaa-wayukama péqmareta kóuraae. yemá anó-marupaq koyaréta yemá máqtemma min-áímmá tébakaq-wayukama timá yímikaae. miráitata kaayaq-nákábímá táí-aagoma pááq i kátáama tirááye. ³⁴ ánibo min-ánó-márúpáké-káyúkámá netuqá iréta Îtuqtaba ya abáá-uraae. yemá Îtumma ya aónatuweta weqtábá mi-márábákémmá yuwéna káqo-marabaq kóikaae téta inaa tirááe.

9

mórama aí-ayaamma táíq umági-naqa Îtuma mamá érákáraiyé.

¹ Îtuma únópi-káárébi yetê nokaayúkómmá meran-ábápáq yauwéqma uréta Îtuni márûpaq koyarááe. ² mibáq yaímma-wayukama móra-kari-naqa Îtunopaqa awíqmeta iráama mi-kári-nákóni ayáátákoma pukuráitana kúkutaaraq waguráitata yaagumé irááe. ánibo Îtuma mi-káyúkámá yimónaimma wekáq itáíq-itaiq kéowanaboana Îtuma mi-kári-nákómmá timá ámikaiye: “iyápógo, enáyakoma kaayoné íno. ení kúmiq-yataaqa kemá paábaq kématuwaune.” téna Îtuma titata ³ yaímma ámaán-aimma yirááti-wayukama yeqtí yúyánánóbáqá “maan-nákómá Áánûqtumma aamá káwaagiye.” téta tirááe. ⁴ miráitana mi-káyúkátí yúyánánóbáqá Îtuma yimónatuwena wemá tiráiyé: “keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá itama táíq kéoo? ⁵ nóin-aikowaq ketí náápaamma yiráátiniyo? ánibo kemá téqa ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwaúne’ mirá túnawaq íma oyaaqá kéi aqá ánibo ‘emá itó-uma uréire uwo’ túnna-waigoma minná íma oyaaqá éna ummaa kéyaiye. ⁶ Waayúkagoni Áráaqa náápaamma maa-márábímmá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwánîqtaba yiráátenune.” téna tiráiyé. miráitana Îtuma ayáátámma puki-nákómmá timá ámikaiye: “emá itó-ure ení kúkutaama mamé ení naaópaq kóaa.” téna tiráiyé. ⁷ miráitana mi-kári-nákómá itó-uma wení naaópaq kóuraiye. ⁸ ánibo aarawaamá miráimma aónéta ikatíq ôriq urááe. yeráwáqá aónaraae. Áánûqtuma mirán-ákóqnáámá ámikaiqtaboana yemá Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

Îtuma Máátiyumma ááyaraiye.

⁹ Îtuma mibáké kéwena aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa mayaí-náúpaq máqe-uraimma min-nákóni áwîqa Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. ánibo Îtuma Máátiyumma timá ámikaiye: “emá ketinaaé ya waraao.” titana wemá itó-uma Îtun anaaé wakáiyé.

¹⁰ anaaékaqa Îtuma naaúpaq máena aáwaqa kénaitata netuqyaa-káyúkámá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq káqomma karere-káyúkágáráq ‘paátataare’ timá yíkáa-kayukagaraq Îtunopaq irááé. yemá Îtugaraq wení iyápó-annagaraq umá máeta aáwaqa narááé. ¹¹ yemá Pérati-wayukama miráomma aónawaaeta yemá Îtuni iyápó-annama maará téta ítama aónaraae: “nôraq itanawáq keráwáqtí yirááti-nakoma kúmiq-wayukagaraq táákiti-moneqa máyáa-kayukatema aáwaqa kénaiyo?” téta ítama aónaraae. ¹² Îtuma min-áímmá ítátuwena wemá maará téna aúpaq-áímmá tiráiyé: “waayúkama karímá ímo máyáa-kayukama tótaa-wayukayopaq íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-wayukayopaqa kéoe. ¹³ keráwáqá uréraq Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáábíkén-áímmá ko ítáaro. ‘nai-wámmá ikáma kekáq timíyábá kemá íkétikaibo kaayoné-yátááqtábá kemmá kétikaiye.’ téna agamatá-kánnáágómá kėtiye.” téna Îtu timátuwena tiráiyé: “arupú-wáyúkámúne tíya-kayukama yááyanaaq íkukaune. ímiye. kemá paá kúmiq-wayukayaba yááyanaa kukáune.” téna Îtuma tiráiyé.

aáwaqa awetái-aaimma

¹⁴ mi-kánááráqá Yóáanema nommá perái-nákóni iyápó-annama Îtunopaq iréta tirááé: “nôraq itataawáq ketáágáráq Pérati-wayukagaraqa nunamummô ténátaama aáwaqa awetá kéunataata ení iyápó-annama nunamummá tí-kánááráqá aáwaqa íma awetá kéoo?”

¹⁵ téta mirá tewana Ítuma timá yímikaiye: “móra-nakoma aaramá mayáné kéenama omákáqá paá wení aanábó-wáyúkáté máenama kanaaráq áyakoma táíq ínáyô? íma aokarîq kéiyé. anaaékaqa mi aaramô mayáné i-náqá paábaq matuwaíyanama min-nákómá ókaraq wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. miráuma aaramá mayánéna i-nákóráá umá mi-kánáámá ínaqa kemá kónatama íyakoma táíq ínipoata yemá aáwaqa awetá-inoe.

¹⁶ ítáaro. móra-nakoma wení naayó-kúbérái-únámmá yakákitanama aúge-tabaraaberake maqma aráátaimma íma aokarîq kéiyé. miráinanama mi-tábáráábégómá keqnáámmá naayó-kúbérái-únámmá yakáqma anó-kariq umáginiye. ¹⁷ keqnáámmá ítáaro. móra-nakoma naayó-mémégóní aúwarati-unapima wááéni-nomma aúgema íma áítewae kéiyé. miráitata yemá aúge-kaeni-nomma naayó-mémé-áúwárátíbí áíqtowanama íma aokarîq kéiyé. miráitana méme aúwaratigoma yarákinana wááéni-nomma marabí aqtíma kugúbaginiye. miráimanibo áá ítaraa-kayukama aúge-memegoni aúwaratibi wááéni-nomma aqtímaraawana mákama íráqôniq umá paá kéwaiye.” téna Ítuma tiráiyé. aúge-qtataakoma waéqma naayón-ááímmá íauraniye.

móra-inikoma Ítuni wáqtôraq yáqtokaiye.

¹⁸ téna Ítuma maamin-áímmá kétima-yimikaq mórana anó-kawaa-naqa Ítun-amakaq iréna araayutaúmmá ayéna timá ámikaiye: “ketiyáámûmma paá íbêq pukuráiyé. ánibo emá kanaaráq íré ayáámma aneq mó márénana atóbama yauwéqma paá maíno.” téna anó-kawaa-nako tiráiyé. ¹⁹ ánibo Ítuma itó-uma mi-káwáá-nákóní anaáé waqmé kéwitata wení iyápó-annama mórai q umá wakááe.

²⁰ uréire kéowana móra-inimma mikáqá máqe-uraimma máqte-tupaama inaautámma ákáitana inaaupaqá tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uraiye. min-íníkomá Îtuni anaaépaq amakaq iréna Îtuni wáqtôgoni aqtórâq ayáamma yama yáqtokaiye. ²¹ min-íníkomá wenamáárîq wení aúyánánóbáqá maará-tiraiye: “Îtuni wáqtôraq tiyáámo ánekuyonanama túnobaq kanaarâq umátikaniye.” téna ánekukaiye. ²² Îtuma waéqma wemmá aónatuwena tiráiyé: “ketiyáámuko, enáyakoma kaayoné íno. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá miráuma mamá érákáráiyé. mi táoqa min-íníkoní karímá ánataguraiye.

²³ Îtuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq iréna waayúkama ibiq-ímá kététa aamá anón-aimma kétéwana yimónaraiye. ²⁴ ánibo Îtuma tiráiyé: “keráwáqá maí abátíkáaro. pááqyan-inaaruma íma pukáiyé. wemá paá aúmá waguráiyé.” téna Îtuma mirá-tiraimma áraimma pukuráitataboata mi-káyúkama wírâa umákarâae. ²⁵ ánibo yemá aarawaamá waqmá paábaq yúwáawana Îtuma mi-náúpâq uténa pukáin-inaarugoni ayáákaq yáqtorena ayáátóráitana itó-uraiye. ²⁶ mi kátáagoma min-áúkápâq máqte-marabaq wéyáwé uráiyé.

Îtuma kaayaqá yúgaroq-nakaraq aamá íti-nakaraq mamá atóbamayikaraiye.

²⁷ Îtuma mi-márúqá yuwéna kóuráiyé. ánibo kaayaqá yúramma karoparái-nakorata Îtun anaaé waqmé kéweta anókaq ááyama tirááiyé: “áe, naayóbáqá ketáái kínima Tébitin-annabike-nako, emá kekárátá arummá umátikaa.” ²⁸ téyana Îtuma naaúpaq uyábéráitata yúrammo karopági-nakama wenôpaq utááiyé. Îtuma min-nákámá timá yímikáiyé: “kenákámá itáíq-itaiq kéoyaqtaba kemá kenákámá kanaarâq mamá

atóbatikanuno?” téna ítáitata yenákámá Ítumma yauwéqma timá ámikaaye: “owé. uyátaráana-nako.” téta tirááye. ²⁹ ánibo Ítuma min-nákátí yúrapi ayáamma kánekuyena tiráíye: “kenákámá itáíq-itaiq óya-qtataaqtaba kemá kanaaráq miráona-yataakoma páaq íno.” téna Ítuma timá yímikaiye. ³⁰ ánibo yenákátí yúrakoma tágaraiye. Ítuma akoqnáa-aimma timá-yimena min-nákáyábá tiráíye: “atéráakao. móra-nakoma maamináyabama itáínabotekao.” téna tiráíye. ³¹ áaqibo min-nákámá máápaq yaúbareta máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Ítuni watáama timáeta uréire urááye.

³² yenákámá kóíye kéeta yaímma-wayukama móra-naqa táí-aagoma wepí máinapoana aamá ítítata wemmá yemá awíqmeta yewana Ítunopaq iráíye. ³³ ánibo Ítuma táí-aagomma matúwáitana min-nákómá aamá áaimma átáma tiráíye. minnáyaba aarawaamá iyánaaq uréta netuq-yúyánámmá kéiteta tirááe: “naayóbáqá maakáqá Ítiráaeobaqa maamirá-qtátáaqá íma páaq uráine.” téta tirááe. ³⁴ miráimanibo yaímma Pérati-wayukama maará-tiraae: “wemá táí-aagoni kawáá-nákómá wemmá akoqnáama ámikaitana wemá táí-aagomma kanaaráq ké-matuwaiye.” téta tirááe.

aarawaayábá Ítuma arummá kéumayikaiye.

³⁵ Ítuma anó-marupakaraq páaqya-marupakaraq uréire kéena wemá monoq-náupáqá keyiraatena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba átê-wataama kétima-yimena máqte-karimo máyáa-kayukama mamá atóbamayikaraiye. ³⁶ wemá aónaimma netuqyaammá aarawaamá yimónatuwena arummá umáyíkaraiye. miráuma taíbaq-yuyanamma itéta ‘náawaq tíwáqnaa

íníyô? náakaraq ónúnataabiyo? téta miráuma tipitípigoma yeqtí kawáá-náqá íma máitata oníkáá urááe. ³⁷ miráitana Ítuma wení iyápó-annama aúpáq-áímmá timá yímikaiye: “netuqyaammá aáwaqa yópímmá wáimanibo mamá áíkuyaba íma netuqyaammá mayai-wáyúkámá mááe. ³⁸ miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétiyana wemá yókóní aboámá yaímma mayai-wáyúkáma timáyikainata wení waayúkama ko mamá áíkuyoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

10

tiyááka umá títaupake kaayaqá iyápó-annati yíwîqa

¹ Ítuma tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánná-wáyúkámá yááyamaena iréna yemmá akoqnáama yiména táiaagoma kématuweta máqte-karima mamá paá kéeta yúgoni ummaa-yátááqá mamá paá ígáae téna yímikaiye. ² tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnátí yíwîqa maará-uraiye. áqnáabaq-nakoni áwîqa Tááímonie káqon-awiqa Pítaae. ániibo ábâkoma Áánarue. ániibo Yêmitima Yéberimma ánikoboana ábâkoma Yóáane. ³ ániibo Píripima Paatááromiyue. ániibo Tóamáátie. Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. wemá táákiti-moneqa mayai-naré. ániibo Yêmitima Áápiatimma ánikoe. ániibo Tááqtiatie. ⁴ ániibo móra-Taaimonima ítápéniti (indipendens) karuwaaq-naré. ániibo Yúqtaati Itikááriotie. wemá Ítumma awîqma namuro-wáyúkátí iyáápi makái-nare.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mayaimá yímikaiye.

⁵ Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá timáyíkáitata kówana yímáamma yiména maará-tiraiye. “keráwáqá Yéqtaaeo-apaq káqon-anna-wayukabaqa íoro. Táméria-marupaqa ókaraq íma uyáberanomanibo ⁶ keráwáqá

Ítiráaeo-tipi-tipi-annama máápaq oro. yemá Áánûqtuqtaba yeráwáqtí aamma yukááe. ⁷ keráwáqá uréraq aamá maará téraq mó tero: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyee. ⁸ miráinaraq keráwáqá karí-wáyúkámá mamá kátobamayikera pukáiyakayukama mamá itómayikera kárú-wayukama mamá kátobamayikera táí-aagomma mamá paábaq kéyuwera oro. keráwáqá móra-yataaqa ketôpake mayáiyama minná keráwáqá paá yímero. miráinaraq keráwáqá maamiqtátááqá yemmá yiméraq keráwáqá íma meyámmá máyáaro. ⁹ keráwáqtí unáápímmá móneqa íma áitumaera uréire oro. ¹⁰ mónekaraq anó-moneq-awiqa yáiyáqtataakaraq ariroq-únápi áíti-unamma íma mamé uréire éra kaayaq-tíyótáámá íma kúberera títauq-anaamma íma kúberera yáumma amé uréire í-yátámá íma matóráaro. ímiye. mayáimá mayáína-nakomma kanaaráq wení aáwaqa áméro.

¹¹ móra anó-maruparabi pááqya-marupaq uyábereqa kanaaráq keráwáqá aónaiyana mi-márúkákémmá móra-nakoma arupú éna wení naaúpaqa máqeraq mi-márúqá yuwé kóine kéeqa ayuwé yero. ¹² ánibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa mi-náúpáq-wáyúkámá miráo-maarao-aimma téraq ‘kaayoné-yátááqá keráwáqtôpaq waíno’ timá yíkáaro. ¹³ ánibo mi-náúpáq-wáyúkámá keráwáqtábá yetê máigaae téta tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yeqtôpaq wínîmanibo yemá keráwáqtábá máigaae téta íma tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yuwéqma keráwáqtôpaq íno. ¹⁴ móra-nakoma keráwáqa tiwíqmena ímo wéna keráwáqtí táama íma itáinaqa ánibo keráwáqá mi-márúrabi min-námmá íbáqyuwera keráwáqtí tibíkáké káitôma popoq umátuwe kóoro. ¹⁵ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá ítama Áánûqtuni yaináí-kánáaráqá Komóraa-marukake

tái-wayukagaraq Tótôma-marukake tái-wayukati anónnáma tái-meyamma wáipoata miráumaraa mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí tái-meyamma pááq íniye.

ókon-okomma ummaa-yátááqá pááq íniye.

¹⁶ itáaro. kemá keráwáqá miráuma tipi-típi áráakaa umá taáqa íwái-kama áwáábiq-iyakaa-kayukati aúkáapi timátikaunaq kéoe. miráinaraq keráwáqá miráuma iraaakabayaakóráá umá yáakarera atéqma wiqmé kéweraq móra-yataariq ínéqa túyánámma ítama arútátuwero. mimórá táoqa keráwáqá móra-numama máagoraa umá kaayoné umá máero. ¹⁷ keráwáqá waayúkayabama atéqma arútáaro. yemá yeqtí káánítôre-wayukaraq aamá ítama yainéta ánnáma timéta keráwáqá yeqtí monoq-náúpáqá tebûqa timéta ínoe. ¹⁸ ketíwîqa márúte yuwánera kéowaa téta keráwáqá tiwíqmeta kínima anó-kamaani-wayukati yúrakaq wínóe. miráinaq keráwáqá aamá kétima-yimeqa Yéqtaeao-wayukagaraq Ítíráaeo-annabike-kayukagaraq Áánûqtuni átê-wataama timá-yiminoe. ¹⁹ yemá keráwáqá tiwíqma aamá ítama yaináíyaqa keráwáqá ikatîq íéraq 'ketáámá nóine ténúnô? ketáámá nóin-ainaq yauwéqma timá-yimenunataabiyo' ítero. kíq-taoqa aamó tínón-aimma timínímma ²⁰ kenamáa keráwáqá aamá ítinoe. ímiye. keqtibomá Áánûqtuni Aágoma keráwáqti tóyaukaq aamá tíniye.

²¹ mi-kánááráqá móra-nakoma ábâkomma awíqmena yaímma-wayukati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ánibo aboámá áanikomma mórai q umá waayúkati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ánibo iyápóma yinóboyuma komarummá íyataboata namuro-wáyúkámá yíkamma puínóe. ²² keqtábábóata yaímma-wayukama keráwáqá ítama táíq umátikanoe. minná móra-nakoma

akoqnáá umá máqena aqtó-kánááráqó wénama min-nákómmá Áánûqtuma yauwéqma awiráinana wemá Áánûqtuna mániye. ²³ ániibo yemá keráwáqá móramarukaq táí-aaimma tarôq umátikaiyaqa kanaarácq mikákémá péqmarera káqo-marukaq oro. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqá máqtemma Ítíráaeo-marupaqa íma mayaímá mamá ánataraiyaqtaba Waayúkagoni Áráaqa kemá kumónúne.

²⁴ tugaru-íyápógómá wení arááti-naqa íma kéuyataitana paá-mayaima máyáa-kayukama yeqtí kawáá-wáyúkámá íma kéuyataae. ²⁵ mórama tugaru-íyápógómá wení arááti-naqa maínama minnâ kanaa íniye. ániibo paá-mayai-nakoma wení kawáá-náqá uyátá-maqma anómma maínama minnágaraqa kanaa íniye. kemá keráwáqtí kawáá-náqá kemmá táíq kéumatikaapoata keráwáqá anómma táíq umátikanoe. ketíwîqa Pítebue téta tíwîqa yaráamanibo kemmá táí-tíwiqa kéyetama keráwáqá náayuwabi ketí iyápó-annati tíwîqa uyátá-maqma anómma táí-tíwiqa yánoe.

waayúkama Áánûqtuqtaba ikatíqa oro.

²⁶ miráinaq waayúkayaba keráwáqá íma ikatíqa oro. máqte-qtataaqa aúpácq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokácq íniye. máqte-qtataaqa ánáákuma wáina-yataaqanibo anaaékaqa waayúkama aónainoe. ²⁷ kemá Ítuma aamá kumayuqnóbácq timá-timunama minnâ wágáama timá yíméro. ániibo aamá yaákareq táápikemo itáama minnâ keráwáqá netuqyaa-káyúkátí yúrakaq itó-urera aamá timá yíméro. ²⁸ waayúkama keráwáqtí túma tíkamma uqtánô-kayukayaba íma ikatíqa oro. keráwáqtí tirun-íyápómá íma tíkamma uqtánóe. ímiye. Áánûqtuqtaba ikatéro. keráwáqtí túgaraq tirun-íyápógárácq mákama kanaarácq Tááqtaani márûqa

aítanobaq Áánûqtu kanaaráq tíkama aúyotuwaniqtaba Áánûqtuqtaba ikátéro. ²⁹ keráwáqá kaayaq-númámá tarukíqa móneqa kímora-toeyaarake kanaaráq meyáníq ínoe. ániibo keqtibomá Áánûqtuma íakainanama kanaaráq móra miráuma pááqya-numama marabímmá íkuminiye. ³⁰ ániibo keráwáre keráwáqti tiqnótáuma máqtepaq Áánûqtuma yoráútukaiye. ³¹ miráinaq keráwáqá íma ikatíq oro. netuqá pááqya-numagoni meyámmá uyátáraapoana keráwáqá Áánûqtuma yabíqtkáraiye.

Îtuni áwîqa yaí-ááímmá

³² móra-nakoma náawabi abarokáq timá tágena wemá kennaé téna máqte-kayukati yúrikaq tínna-nakomma ketêgaraq ketibomá Áánûqtun aúrikaq wení márûpaq wemmá mórai q umákanune. ³³ ániibo móra-nakoma kemmá máqte-kayukati yúrikaq anaaémma umátikai-naqa kegáráq wemmá ketibon aúrikaq wení márûpaq tinaaémma umákanune.

Îtuma mamá yainái-tókóru-yákáráq kukáiyé.

³⁴ maa-marábí kaayoné-yátááqá mamá maa-marábí-káyúkáyábá íma mamé kukáune. mirá túyánámmá íma itáaro. kemá paá waayúkama yainái-tókóru-yámmá ketáama íwáráa-kayukagaraq ketáama wáráa-kayukagaraq aúkáapike mamá yainanáq mamé kukáune. ³⁵ ááíqa áanikokaraq yeqtibogáráq íyata ániibo ayáámukokaraq yinóakaraq íyata ániibo anáábukokaraq aítaakogaraq í-ááímmá átaraune. ³⁶ waagóni we-áánínábóbí anómma uyátá-maqma namuromá aúqma mánoe.

³⁷ ániibo móra-nakoma anóayaa aboáyábá arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé. mórai q umá móra-nakoma áanikoyaa

ayáámukoyaba arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé. ³⁸ ánibo móra-nakoma wení kaapaq-yámá íma maména ketinaaé íma waréna puínéna yokaa íenama wemmá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé. ³⁹ móra-nakoma maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyorainimanibo móra-nakoma keqtábá puyénama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye.

móra-nakoma íraqô-meyamma kémayaiye.

⁴⁰ móra-nakoma náawabi keráwáqá mamá íraqôniq umátikenama wemá kekáráq mamá íraqôniq kéumatikaiye. ánibo móra-nakoma náawabi kekáráq mamá íraqôniq umátíkái-nakoma wemmá Áánûqtuma timátíkarai-naqa mamá íraqôniq kéumakaiye. ⁴¹ máqtemma náayuwabi Áánûqtuma timáyíkarai-kayukama mamá íraqôniq kéumaketama Áánûqtuma timákaraiqtaba mirá kéumakaapoata yemá timákarai-nakoni íraqô-meyamma yáíkkaa umá mayánóe. ánibo náayuwabi aónáiyamma mórama arupú-naqa ínata yeqtí yúyánánóbáqá téta ‘arupú-naqa áwáqnaa ónáátae téta min-náqá awíqmeta yeqtí naaú wétama yemá miráuma arupú-nakoni íraqô-meyamma yáíkkaa umá mayánóe. ⁴² taákaq máráaro. móra-nakoma náawabi paá-nakomma ketinaaé wáráa-kayukabike áwáqnaa ónáae téna paá yaugiq-nómmá aqtíma wemmá aménama kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa min-nákóni íraqô-meyamma áraimma mayániye.” téna Ítuma wení iyápó-annamma timáyíkaraiye.

¹ Îtuma wení tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá mayaímá mayánón-aimma miráuma timá yímikaiye. aamá timá ánatatuwaitata yemá mi-márúqá yuwéta min-áúkápáq-márúpáq uréta Îtuma aarawaamá kényiraatena aamá timá yímikaiye.

² Yóáanema nommá perai-nákómá ánná-naupaq máena yauwéqma yiwirai-nákóni mayaiyábá ítaraiye. miráitana Yóáanema yaímma wení iyápó-annabike timáyíkáitata Îtunopaq urááe. ³ ániibo yemá Îtunopaq uréta ítama aónaraae: “emá maamin-nátábáwáq Yóáanema anaaékaq móra-naqa yíniye tiráinaraq máa káqo-natabataaq awé ónúntaabiyo?” tewana ⁴ Îtuma yauwéqma tiráiyee: “keráwáqá uréraq Yóáanemma máqten-aimma itéq máqte-qtataaqa aónaamma mó-timamero. ⁵ minná yúramma koroparái-kayukama yúramma káonaawata yítauqa táíq urái-kayukama yítauq-uramma yamá uréire kéoe. ániibo kárúyamma yíkái-kayukama kátobaawata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. ániibo pukáa-kayukama kéitowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama aúgen-aimma kéitaawata kéoe. ⁶ ániibo móra-nakoma arummá kétimena keqtábá kaayaq-áuyánámmá íma itái-waigoma wemá amuqá maráino.” téna Îtuma tiráiyee.

⁷ Yóáaneni iyápó-annama kówana Îtuma Yóáaneqtaba taíbaq aarawaamá timá yímikaiye: “naayóbáqá waayúka íma máa-kaqmaapaq keráwáqá urááma nói-qtataaraq ko aónaneraq uráánabiyo? keráwáqá móra-naqa kaayaq-áuyánákáráq ókáráákáá uwáágoma yaropamátúwáimma aónaneraq uráánabiyo? ímiye. ⁸ keráwáqá nói-qtataaraq aónaineraq uráánabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtoma makáitaraq aónaineraq uráánabiyo? ímiye. yemá íráqôn-unakaqtomo máráa-kayukama yemá anó-kini-kayukati naaúpaq kémaae. ⁹ miráimanibo nôraq

itaráq urááô? móra Áánûqtuni amuné-naráq aónain-
eraq urááô? owé. kemá keráwáqá kétima-timune.
minná amuné-nápóana wemá yaímma Áánûqtuni káqon-
amune-wayukama uyátáraiye. ¹⁰ Áánûqtuni wataáama
agamatá-kánnáábí Áánûqtuma áanikomma maará téna
timá ámikaiye.

'ketááyabamo tînîn-naqa timákáanana ení áqnáabariq
umá wíniye.

wemá ení aammá awiyéna yokaa umákaniye.'

téna Yóáaneqtaba agamatá-kánaábí tiráine téna kétéiye.
¹¹ kemá áraimma kétima-timune. máqtemma maa-
márábí-káyúkábíké Yóáane uyátá-maqma mú mikáqá
anómma máimanibo Áánûqtuma yabíni-kanaaraqa
móra paá-naqa mánin-nakoma wemá Yóáanemma
uyátáraiye. ¹² Yóáanema nommá perái-nákóní kanaaráké
áaimma átárena yéqéna íbêqa Áánûqtuma yabíkáin-
aukapaq uyáberanoqtaba anón-aiiqa kéoe. akoqnáá umá
iraráá-káyúkámá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa yáqtoqma
akoqnáá uréta mayánéta kéoe. ¹³ máqtemma Áánûqtuni
amuné-wáyúkágáráq Mótetini ámáan-aikaraq yemá
Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba wataáama mamá pááq
umáeta Yóáaneni-kanaaraq irááe. ¹⁴ ánibo keráwáqá
itánáae téqa kanaaráq ítáaro. Yóáane wemá Iráiyaraa-
naqiye. min-náqá anaaékaq yíniye téta amuné kútaa-
naqiye. ¹⁵ keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá
ítáaro!

¹⁶ nóinnae téraq íbêq-wayukayabama aamá ténúnô?
yemá miráuma pááqya-noiyaporaá umá márûq aúkáapi
máeta yemá káqo-noiyapoma yááyama maará téta
kéte. ¹⁷ ketáámá keráwáqtábátáá káoyamma kéyunataa
keráwáqá imá íkeyaae. ketáámá yirummá í-íimá
kétunataamanibo keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.' óqa

tíkái-qtataaqa íma pááq kéiyé. ¹⁸ Yóáane iráimma wemá aáwaqa íma néna wááéni-nomma íma naráitata yemá weqtábá ‘aíbôq-nare’ téta tirááe. ¹⁹ kemá Waayúkagoni Áráaqa iréq aáwaqa néq nommá néq únnyabama yemá maará kéte. ‘aónaaro. wemá aáwaqa ôriq umá netuqyaa nainápóana wemá wááéni-nomma netuqyaa kénaiye. ‘paátataare’ timá yíkáyuma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq wemá yeqtí aanábómíye.’ ááqibo anaaékaqa minnýaba Áánûqtuni itaí-yátáákómá aónainoe.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-marupaq yirummá íma waéráa-kayukama anómma tirunô.

²⁰ yaímma-marupaqa Ítuma awaameq-yátáárîqa netuqyaapaq immá íma yirummá waékáae. miráitana mi-kánááráqá Ítuma aamá yiwáágéna ²¹ maará-tiraiye: “Tiyórátiniq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwápímmá pááq íníyô! Beqtáirapaq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwákáq pááq íníyô! anón-awaameq-yataariqa kemá keráwáqtí márûkaq únnaiq umá Tááyanabakaraq Tááíranapakaraq énama kanaarác naayóbáqá Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yeqtí kúmiq-yataapike waeráunatae téta tiráá-tiraapoata yemá unáákáréq on-unapi yenamáárîq áítumatuweta káin ayáátóbí máeta yáaqa kaitata yirummá waékáae. ²² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. yirummá íwaekaapoata anaaékaqa keráwáqtí anónnáma táí-meyakoma yaináí-kánááráqá miráuma Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq uyátá-maqma anómma pááq íniye. ²³ ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni márûpaqa tiwíqma yaúmeta uwínóe téra kéteo? keráwáqá iramá káíq-kaiq umá kain írábí kumínóe.

minná kemá keráwáqti márûpaq anón-awaameq-yataariq únnaiq umá Tótômabaq-marukaqa awaameq-yátááriq énama kanaaráq íbêqa Tótômabake táí-wayukama paá máneta oné. ²⁴ miráimanibo kemá keráwáqá kétimatumune. anaaékaqa aarawaamá ítama yainai-kánáaráqá Áánûqtuma wení paru-yátááqá keráwáqá uyátá-maqma Tótômabaq-wayukama yimíniye.” téna Îtuma tiráiyé.

keráwáqá ketôpaq iréra aagaí-yátááqá ya máyáaro.

²⁵ mi-kánáaráqá Îtuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yabíkána-marupakaraq maa-márágaraq uyátaráana-nakoe. emá aamá íma ítaraa-kayukama aúyánápí wáin-aaimma aamá káyiraatenamanibo ítaraa-kayukayopakemma mamá káuyoraane. minnáyataba kemá ‘tíkáiye’ kétune. ²⁶ owé. ketiboó, emá ákáiiniq kéone.

²⁷ ketibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ániibo móra-nakoma min-íyápómá íaonaraiye. aboámá wenamá min-íyápómá aónaraiye. ániibo móra-nakoma aboámmá Áánûqtumma íaonaraiye. kemá wení áanikoma kenamá aónaraune. ááqibo wení áanikoma ákáinama yaímma-wayukama aboání áaimma káyiraatiye.

²⁸ keráwáqá tîbô kégaitaq ummaa-yátááqá kémayaa-yuma ketôpaq íyaraq kemá keráwáqá aagaí-yátááqá tíméno. ²⁹ kemá kaayoné kéeq ániibo ketúma íma mamé kéuyune. miráinaq keráwáqá keráwáqti ummaamá ketê yaagumá mayéraq kepíké itaí-yátááqá ítareq agánoe. ³⁰ ketê yaaguyabí-yamma oyaaq kéinaq ummaa-yátááqá keráwápi maráana-waigoma oyaaq íniye.” mirá téna Îtuma tiráiyé.

12

Tabaatiráq mayaíma mayaíyába aamma aúkain-aimma

¹ anaaékaq móra-Tabaatiraqa Îtuma wíti-yokoni aúkáapi uréire uráiyé. ánibo wení iyápó-annama yááyaba éta yemá wítigoni arammá putáqma narááe.

² ánibo Péрати-wayukama minnâ aónatuweta Îtuma timá ámikaae: “aónaao. maamirán-ááímmô tarôq kéeq mayaíma kémayaamma Tabaatiráqá aamma aúmakaae.”

³ téta tewana Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá Tébitima miráurain-aimma íyaq yoráútaao? naayóbáqá Tébitigaraq wení waayúkagaraq yááyaba uráátaba kétune. ⁴ yemá monoq-náúpáq utéta yammá Áánûqtukaq amí-yááréráq wáimma uyátá-maqma anó-monoq-nakoma yímitata narááne. mi-támmá anó-monoq-wayukama kanaaráq nánópoata paá-wayukama naíyába aamma aúkaiye. ⁵ anó-monoq-wayukama yeqtí mayaíma anó-monoq-naupaqa Tabaatiráqá yemá aamma aúmakaama yawítíraamanibo minnâ íma otaa-qtátáárîq urááe. maami aamma aúmatan-aimma wannaabíkémá íyaq ítaraanabiyo? Áánûqtun-aurakaqa Tabaatiráqá aamma aúmatan-aimma íma yawítíraae. ⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. maannámo mái-waigoma anó-monoq-namma uyátáraiye. ⁷ keráwáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábíkén-áímmá ítareqa táwî-aimma téq otaamá íkuineq oné. maami agamatá-kánnáábíkén-áíková maará kėtiye. ‘naí-wámmá timíyába íketikaimanibo kaayoné-yátááqtába kétikaiye.’ téna Áánûqtuma tiráiyé. aamma aúmatan-aimma íyawitiraa-kayukama íma mamá yawáaq-umayikaaro. ⁸ Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóni uyátárai-napoana ketí iyápó-annama Tabaatiráqá mamá naráamma kanaaráq íye.

Tabaatiráqá táíq uráin-ayaakaraq-naqa Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

⁹ Ítuma min-áúkápáqá yuwéna yeqtí monoq-náúpáq uráiyé. ¹⁰ móra-naqa mibáqá máqe-uraimma ayáákoma aayámmá káguraiye. yaímma-wayukama Ítumma aabi mayakánétaboata wemmá ítama aónaraae: “Tabaatiráqá mayaimá kémayeta karí-wáyúkamá mamá atóbama-yikanunataabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹¹ ánibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwápíké móra-nakoma tipi-típima makáitana mi-típí-típígómá Tabaatiráqá móra-maiqnobaq kumábékitanama kanaaráq min-nákómá íyaq paábaq múte kéyabitimatuwaiyo? owé. ¹² ánibo móra-nakoma tipi-típima uyátáraiye. miráipoata ketáái ámáan-aikoma kanaaráré tiráipoataa Tabaatiráqá waayúkama yíwáqnaa ónúnataae.” téna Ítuma tiráiyé. ¹³ miráitana Ítuma min-áyáámmá aayá-kagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma mamá arutaa.” téna titana min-nákómá ayááma mamá arupú itana ayáákoma keqnáámmá mamá íráqôniq umá móra-aukapaq-ayaakaa uráiyé. ¹⁴ miráimanibo Pérati-wayukama Tabaatiráq Ítuma karí-náqá mamá atóbamakaitaba aónawaaeta Tabaatiráqá mayaiyá kémayaiyaa téta yemá móra-aukapaq áíkuteta Ítumma ikamí-áímmá téite urááe.

Ítuma Áánûqtuni mayaináq-úrání.

¹⁵ miráimanibo Ítuma min-áímmó temá ítátuwen-aboana Ítuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. miráitana netuqyaa-káyúkámá Ítun anaaé kéwaraawana máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye. ¹⁶ akoqnáá umá Ítuma timá yímikaiye: “keqtábá íma mamá abarokáq umátíkáaro.” téna tiráiyé. ¹⁷ miráitana Áánûqtuma móra-amune-naqa Áítáiyani óyaukaq naayóbáqá tiráimma

fbêqa abarokáq kéiyé. miráitana tiráin-aikoma maará-tiraiye:

¹⁸ “maannáma ketí mayaí-náqíye.

kemá wemmá awaaméqá umákaraune.

weqtábá kétékaitaq timuqá kémaraane.

kemá ketí Aágomma wekák máránana wemá ketí yainá-áímmá Yéqtaaeo-wayukama timá-yiminiye.

¹⁹ wemá aamaq íyiwaagena anókaq aamá ítiniye.

wemá aapaq uréire kéena anókaq aamá ítiniye.

²⁰ móra-nakoma áyaqnobaqa ummaa káyainanama yawenáina-waigoma okaráákáá umá íma akáginíye.

ánibo móra-nakomma ummaa-yátááqá wáina-waigoma pááqyamma ókómá putinánéna iníkáá umá íma márúte yuwánóe.

wemá paá watáama kétinana yainá-yátáákómá arupú umá pááq íniye.

²¹ Yéqtaaeo-wayukama wekák yirummá améta awé ínóe.” téna agamatá-kánnáágómá kétéye.

“Îtuma Píétebukaraq mayaí kémayaiye” téta tirááe.

²² mi-kánááráqá yemá móra-naqa awíqmeta Îtukaq iráama min-nákómá táí-aagoma wepí máipoana aúramma karopágitana óyaukogaraqa aúyakuraiye. ánibo min-náqá Îtuma mamá atóbamakaitana aamá tiréna aúramma aónarena uráíye. ²³ minnýaba netuqyaa-káyúkámá aónama iyánáaq éta tirááe: “maannáma Tébitimma áanikowabi Metáíya íyabiyo?” téta ²⁴ tewata Pérati-wayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “tái-aagoni uyátárai-naqa Píétebuma Îtumma akoqnáama ámikaipoana táí-aagomma kématuwaiye.” ²⁵ téta kétéwana Îtuma yeqtí yúyánámmá iténa tiráíye:

“móra-marukaq-wayukama yatákaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta ááiqa íyana mi-márúkómá táíq umáginíye. ániibo móra-marukaq-annawabi móra-naupaq-annama keqnáámmá yáíkaa q umá kaayaq-ánnáíq umá ááiqa íyana naammá yawítiginikaa umáginoe. ²⁶ mórai q umá Tááqtaama yabíkái-qtataaqa yáíkaa q uréta ááiqa íyanama páátákáá wemá yabi-í-yátáákómá naammá yawítiginikaa umáginoe. ²⁷ ániibo keráwáqá maará kétee Píétebuma tíwâqnaa itaq táí-aagomma kématuwaupo timá tíméro. náawaq keráwáqqtí tinaaé wáráa-kayukama yíwâqnaa itatawáq táí-aagomma kématuwaao? miráinata tinaaé wáráa-kayukama keqtaámá kétiraatemma keráwáqqtí táama áraimma íma wáíye. ²⁸ ítáaro. Áánûqtuni Aágoma tíwâqnaa kéitapoaq kemá táí-aagomma kématuwaune. miráitana keráwáqá kétiraatimma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa áqa keráwákáq pááq umá wáíye.

²⁹ náaraq umáwaq móra-nakoma newáqyáá-nakoni naaúpaqa uyábékema wení máqte-qtataaqa mayáníyô? wemmá mi-néwáqyáá-náqá ánnáma kúyakatuwenama wemá kanaaráq newáqyáá-nakoma Tááqtaani naaúpakema máqte-qtataaqa mayániye.

³⁰ móra-naqa ketí aanábóráá umá íma mái-nakoma wemá minná ketí namuro-náqíye. móra-nakoma náawabi íma tíwâqnaa éna waayúkama aígma yorupénama wemá waqmá paábataa kéumatuwaiye. ³¹ miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. waayúkama máqten-akayaama tiréta kúmiq-yataariq uréta kéo-qtataaqa Áánûqtuma máqtepaq mamá paá umáyikena awikátuwaniye. miráimanibo móra náawabi Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá táí-aimma timákainanama mirá-kúmíq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá awikátuwaniye. ³² Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama wení

kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paá umákena awikátuwaniye. miráimanibo móra-nakoma Áánûqtuni Aokaq-Áágóqtábá ‘Píetibuni aánapo kématuwaiye’ timákaiyanama mirá-kúmíq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá paá umákena awikátuwaniye. íbêq-kanaarakaraq anaaéka-kanaarakaraq wemá íma mirá-iniye.

tái-yagoma tái-aramma itáiye.

³³ yaagómá íráqô-tama wáinanama arakógáráqá íráqôn-aramma iyániye. ániibo tái-yama wáinanama arakógáráq tái-aramma iyániye. keráwáqá aónamma nói-qtataakowabi mamá pááq kéimma káonaae nói-qtataakoni áainabi minná abarokáq kéiyé. ³⁴ keráwáqá iraaabayaakóní áráakawaro, keráwáqá tái-wayukama máamanibo náaraq umáwaq íráqôn-aimma tínô? aamá kéqokeq-aimma tin-nákómá wení óyaupima mimórá-áúyánámmá arunóbákáráq ógikaiye. ³⁵ móra íráqô-nakoma wemá netuqyaa íráqôn-auyanamma arunóbáqá wáiyé. miráitana wemá íráqôn-aaimma mamá pááq kéiyé. ániibo tái-nakoma wení tái-auyanamma netuqyaa wáiyé. miráitana wemá tái-aaimma mamá pááq kéiyé.

³⁶ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. minná máqte-maqten-aimma aarawaamá kétemma anaaékaqa ítama yaináí-kánááráqá Áánûqtuma ítama aónéna yainániye. ³⁷ keráwáqtí táarake Áánûqtuma keráwáqá ítama yainéna taáqa íma wáiyuwe otaammá kutáayuwe téna ítama yainániye.

yaímma-wayukama anón-awaameq-yataaqa aónaineta tirááe.

³⁸ mi-kánááráqá yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yaímma Pérati-wayukagaraq Ítumma timá ámikaae: “yirááti-nako, emá móra anón-awaameq-yataariq inataa aónatuwetaa ketáámá ekáq tirutáá

áméno.” téta tirááe. ³⁹ miráitana Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “tái-ini-naukaqa Áánûqtuqtaba íma ítaraan-ini-naukaqa anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaae. miráimanibo kemá móra anón-awaameq-yataaqa íyiraatenune. Áánûqtuni amuné-náqá Yónaani anón-awaameq-yataaqa wenamáa yirááatenune.” téna Îtuma tiráiyé. ⁴⁰ naayóbáqá Yónaama anó-noyaakoni áyáqnobaqa kaumo-wágáágáráq kaumo-nókáámmá máqe-uraiye. miráumaraa Waayúkagoni Áráakoma maranóbáq kaumo-nókáákáráq kaumo-wágáágáráq mániye.” téna Îtuma wemá puyéna maranóbáq mániqtaba tiráiyé. ⁴¹ ókaraq Îtuma tiráiyé: “anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá yainániye. mi-kánááráqá Níníbeq-wayukama ítama yainái-yátáápí itó-ureta keráwáqtí tái-taiqtaba tái-tubi maránóe. minná Níníbeq-wayukama Yónaama tin-áímmá itéta yemá kúmiq-yataapike waékáae. maakáq mórama mái-waigoma wemá Yónaamma uyátáraunaqanibo keráwáqá tirummá íma kéwaeraae. ⁴² Áánûqtuma waayúkama ítama yainání-kanaaraqá anómma yabíkáin-inikoma kúínima aabaú kupérai-waigoni kaapaq-áúkápáké anómma yabíkáin-inikoma iréna ítama yainái-yátáápí itó-urena keráwáqá tái-tubi marániye. mi-kúínímá maa-márágóní aqtóráq naayóbáqá máqe-urena Tórómónima wení itái-yátáákóní áaimma titana kúínima itánáae téna minnáyaba iráine. miráimanibo maannámo máin-nakoma minná wemá Tórómónimma uyátáraiye.” téna wetábá wenamáárrîq Îtuma tiráiyé.

waátágoma yauwéqma iráiyé.

⁴³ Îtuma maará téna tiráiyé: “móra-nakoma tái-aagoma ayúwáitanama wemá kokoq-márábáq uréire kéena

móra-aukapaq aagánî-maruqtaba abáá kéiyé. aagánî-maruqa íaonenama ⁴⁴ min-áágómá wenaúyánápímmá kétiye. ‘kemá yauwéqma naayóbáqô kémauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye. mirá-timatuwena ko aónaimma min-námmá paá-namma wáitata kuyútuketa íráqôniq umá arútama wáitatamanibo kuyúqma agaro umákaae. ⁴⁵ miráitana wemá káqomma abapaké kaayaqá táí-aagomma ko yiwíkaima táí-aaimma uyátá-maqma ókaraq tarôq ínena itata yemá mi-tái-áágómá min-nákôtê iréta yemá min-náúpáqá uyábéqma mááe. naayóbáqá min-nákómá uyátá-maqma anómma táíq umá máqe uráiniq umá íbêqa máiyé. maa-kánááráqá máa-kayukabima móraiq umá miráuma táí-aaimma pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma anóagaraq wení ábâqawaayugarare.

⁴⁶ Ítuma aarawaamá watáa kétima-yimitana anóagaraq ábâqawaayuma iréta máápaq ya itó-uma máqe-uraae. yemá Ítute watáa-wataa tínéta urááe. ⁴⁷ ánibo móra-nakoma Ítumma timá ámikaiye: “itaao. enanógaraq enábâqawaayuma máápaq ya awé uréta etê watáa-wataa tínéta kéoe.” téna Ítumma timá ámikaiye. ⁴⁸ miráitana Ítuma yauwéqma min-náqá timá ámikaiye: “ketinógaraq ketíbâqawaagaraq yeqtábá kéteno?” timátuwena ⁴⁹ Ítuma wení iyápó-annama ayáánapo awaaméqá umá-tuwena tiráiyé: “aónaaro. maannáma ketinógaraq ketíbâqawaayue. ⁵⁰ náayuwabi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máí-nakoni aúyánámmá waráiyayuma minná yemá ketíbâqawaama maéta ketúmma maéta ketinóma mááe.” téna Ítuma tiráiyé.

13

móra-nakoma yópi ányumma yukái-waigoni wáeqma itaí-áiné.

¹ mi-kánáaráqá Îtuma min-námmá yuwéna máápaq yaúbaraimma wemá nokaayúkóní áwabaq máena yiráátiraiye. ² ániibo netuqyaa-káyúkámá amakaq ya áíkutaee. miráitana Îtuma móra-unopi-kaarebi uyáqtama máitata aarawaamá únón áwabaq itó-uma máqe-uraae. ³ ániibo Îtuma netuq-ááimmá téna waéqma itaí-áímmá téna waéqma itaí-áípi maqmá timá yímikaimma wemá maará-tiraiye: “ítáaro. móra-nakoma ányumma yópi móyukaiye. ⁴ min-nákómá ányumma mó yúwáitana yaímma aapi kuturáiyee. miráitana numagómá ya áíqnatukaiye. ⁵ yaímma-anayukoma óqtamma wáin-aukapaq kuturáimma netuq-márámá íma wáqe-uraiye. maragómá íma anómma ummaatamá wáitanaboana námama páátákáá utamá anómma aúkáiye. ⁶ ániibo aaqá kégaitana aúgen-anuqa aayámmá kamagéna íma wáqe-uraiye. ⁷ yaímma áwáábiq-annagoni ááipi kuturáiyee. ááqibo áwáábiq-annagoma mamá yawááq-umatukaiye. ⁸ yaímma-anayumma íráqô-marabi kuturéna arammá itáiyee. yaímma-anayumma tiyááka naikamá-tiyaakama miráuma (100) arammá íyáitana yaímma-aramma abapaké móra-tiyaaka-aramma (60) íyáitana yaímma-aramma kaumo-tiyááká-árámmá (30) íyáitana urááe. ⁹ móra-nakoma aáqa wáinanama itáino.

Îtun-aaimma waéqma itaí-áípi aamá tiráiyee.

¹⁰ wení iyápó-annama Îtunopaq iréta timá ámikaae: “nôraq itaawáq waéqma itaí-áípímmá aamá kétimayimeno?” téta Îtumma ítama aónaraae. ¹¹ Îtuma yawéqma timá yímikaiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúpáq-áíkon áaimma Áánûqtuma keráwáqá

tirááti-matukaiye. miráimanibo maa-káyúkámá ímiye.” téna tiráíye. ¹² minná mórama Áánûqtunopake wataáama matáina-waigoma min-ámúrááq móragaraq mayániye. miráinana wemá netuqyaa-qtátááqá kanaarácq marániye. ániibo móra-nakoma Áánûqtunopake pááqya-qtataaqa makáinanama minnámo matoráina-yataaqa paá aúyokiniye. ¹³ waéqma itaí-áímmá maamináyaba kemá kétune. maa-káyúkátí yúrakoma káonamanibo íkáonaae. ániibo yaákoma aamá kéitaimanibo íma ítama arutéta yúyánámmá kéitaae. ¹⁴ maami-nóínínáúkáqtábá naayóbáqá Áánûqtun-aama amuné-náqá Áítáiyama áraimma pááq íniye téna maará-tiraine.

‘keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaon-ainoe.

¹⁵ maami-káyúkátí íyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparáae.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íma káonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íma kéitaitataboata yúyánámmá íma kéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráíne. ¹⁶ Ítuma ókaraq tiráíye: “miráimanibo keráwáqá íráqôniq umá mááe. keráwáqtí túrakoma móra-yataaqa káonaiye. ániibo keráwáqtí taákoma ketáama kéitaiye. ¹⁷ kemá Ítuma keráwáqá áraimma kétima-timune. naayóbáqá netuqyaammá Áánûqtuni amuné-wáyúkágárácq netuqyaammá wení arupú-wayukagaraq íbêqa keráwáqa aónaan-awaameq-yataaqa aónaiyaba ôriq umá yíkárainanibo yemá íma aónaraane. ániibo yemá

íḃêqo ítáan-aimma itaíyáábá ôriq umá yíkaraimanibo íma ítaraane.

ánáyukoni waéqma itaí-áíkkóní áaimma

¹⁸ móra-nakoma yópi ánáyumma yuqmé yáútúrai-waigoni aúpáq-áímmá ítáaro. ¹⁹ máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni watáama kéitetamanibo minnáyaba yúyánámmá íma ítáama yemá ánáyukaa aapi kuturáitana numagómá ááqmena kóuraiye. móraiq umá Áánûqtuma wení watáama íyáqnoqaq uqmáráimma Tááqtaama íréna páátákáá paábaq kématuwaiye. ²⁰ yaímma-anayumma óqta-marabi kuturáimma yemá miráuma páátákáá aamá mayéta yimuqá makáane. ²¹ miráimanibo ánûqa íma wáitanaboana pááqya-kanaama kémaiye. anaaékaqa Áánûqtun-aayaba makatí-kánáámá kéyítata yemá páátákáá aamá kéyuwaae. ²² ánibo yaímma-anayumma áwáábíq-annagaraapimo kukáimma miráuma waayúkama aamá kéitamanibo maa-márábín-aúwaráíqtábá móneqa mayaiyáábá yeqtí yúyánápímmá anómma aúráitata Áánûqtun áama mamá kéyawaaq-umatuweta yemá arammá íyáinikaa íkéoe. ²³ ááqibo yaímma-anayumma íráqô-marabimo kukáimma miráuma waayúkama Áánûqtun áama itéta waqma yúyánámmá kéitaae. yirunóbáqá arammá miráuma mákatiyaaka-tiyaakama (100) íyáawata yaímma miráuma abapaké móra-tiyaakama (60) íyáawata yaímma kaumotíyáákámá (30) arammá kéyaae.” téna Ítuma timá yímikaiye.

yópi táí-namama karútai-waigoni waéqma itaí-áímmá

²⁴ Ítuma káqomma waéqma itaí-áímmá timáyimena tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-nakoma íráqôn-anayumma wení yópi

yúwáinikaa uráiyē. ²⁵ miráimanibo aarawaamá yúmô kéwagowanama min-nákóní namuro-nákómá nokáámma íréna karaa-qtatáákóní ayummá wítigoni aúkápimma má-yuqmarena kóuraiye. ²⁶ anaaékaqa mi wítigoma utaréna arammá iyánáae téna aónaimma karaa-qtatáákáráq mipí wáqe-uraiye. ²⁷ ániibo mayái-wáyúkámá yókóní aanábóráq uréta yemá timá ámikaae. ‘anó-nako, emá ení yópímá íráqôn-anayumma yukááne. ániibo nôraq itanawáq námagaraamma karútaiyo?’ téta tewana ²⁸ ániibo wemá timá yímikaiye. ‘móra-namuro-wayukama mirá-uraae.’ téna titata mayái-wáyúkámá timá ámikaae. ‘ketáámá námagaraamma ko yubónúnataabiyo?’ téta ítama aónaraae. ²⁹ miráitana yón-áánábó-nákómá yauwéqma timá yímikaiye. ‘ímiye. námama yubíyapaq wítigaraq yayútuwaabo. ³⁰ keráwáqá paá yuwaíyata mákama wáeta naí-kánááráq úyotao. ániibo naí-kánááráq uínaqa mi-máyáíráq-wáyúkámá maará téq timá-yimenune. ‘keráwáqá námagaraanokaa yúqma atáá-uma írabí agayaíq umáráaro. miráimanibo wítigomma paá mamá ketí aáwaq-naupataa umátíkáaro.’ téna tiráiyē.” téna ítuma waéqma itaí-áipí timá yímikaiye.

paáqyan-anayukaraq yítigaraq yenákátí waéqma itaí-áímmá

³¹ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma márû mikáq paáqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyē. ³² miráitata waayúkama min-ánáyúmmá mamá yeqtí yópi uqmakáawana utamá máqtemma uqmakáa-qtataakoma uyátá-maqma anómma auréna yaagóráá uráiyē. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma anómma auréna íniye. miráitana mi-tágóní amataqá numaráwákómá ánáamma má-uraiye.

³³ keqnáámmá Îtuma káqomma waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráíye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma yíqtiraa uráíye. móra-inikoma maami yíqtima maténa anó-taapepi makéna yakaráq yíqtigaraq waékáíye. ánibo anaaékaqa yakómá itóqma anómma aúkáíye.” téna Îtuma tiráíye. mórama yakaráq waéqma agayaíyana itoraí-kánámá yíqtiboana Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miraráá kéíye.

Îtuma watáama tiráimma waéqma itaí-áípín áátuqma nôraq itanabi tiráíye.

³⁴ Îtuma máqten-aimma aarawaamá timá yímikaimma waéqma itaí-áípín áátuqma timá yímikaiye. móra-aimma abarokáq ítima-yimikaiye. ímiye. wemá paá waéqma itaí-áípín áátuqma tiráíye. ³⁵ miráitana móra Áánûqtuni amuné-nákómá nóinabi naayóbáqá tiráimma íbêqa áraimma páaq kéíye. naayóbáqá maará-tiraine: “kemá tóyauqa ógaakeq aamá waéqma itaí-áímmá tenúne. maa-marámá paá kéítana aúpáq aúyoqma wáqe-uraitataaqtaba kemá timá-yimenune.” téna Áítáíya naayóbáqá tiráíne.

tái-namagaraama wítibi karútai-waigoni waéqma itaí-áíkóní áaimma

³⁶ Îtuma aarawaamá mikáq iyuwéna naaúpaq uráíye. wení iyápó-annama Îtunopaq iréta tirááe: “tái-namama yópímô karútai-waigoni waéqma itaí-áímmá keqtáá áaimma timá tímînaqtaa itáano.” téta tirááe. ³⁷ Îtuma maará téna tiráíye: “maamin-nákómá íráqôn-anayumma yúwáimma minná kemá Waayúkagoni Áráaqiye. ³⁸ ánibo yómmá minná máqte-marure. íráqôn-anayumma minná miráuma Áánûqtumo yabíq yíkarai-kayukae.

ánibo táí-namagaraamma minnâ miráuma Tááqtaani waayúkae. ³⁹ mi-námúró-nákómá táí-namagaraamma yúwáimma minnâ Tááqtaae. aáwaqa yópiké ábu káinata mayánô-kanaama minnâ anaaékaqa maa-márámá ánatani-kanaaraqa ketí kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mirá-inoe. ⁴⁰ ánibo yemá táí-namagaraamma yúqma áikumareta máqtepaq irabí agatuwánómma minnâ miraráá umá anaaékaqa maa-márámô ánataniq-taoqa mirá-inoe. ⁴¹ Waayúkagoni Áráakoma ketí kaqtó-wayukama timáyikaanata kemá yabíkáuna-yataapike náayubi káqo-yuma kúmiq-yataapi mamá keyikaa-kayukagaraq ókaraq táí-aaimma tarôq kéo-kayukagaraq yiwíqma áikuinoe. ⁴² ánibo Waayúkagoni Áráakoni kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mi-káyúkámá mamá anón-irabi yuwánóe. min-írabí yemá máeta anón-ibiqa yaréta yíwayaamma akégûnanoe. ⁴³ mi-kánáaráqá Áánûqtuni arupú-wayukama yeqtibomá Áánûqtuma yabíkáin-aukapaqa tágama aakáá kánóe. móra-nakoma aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno.” téna ítuma tiráiyee.

móra-nakoma moneqa yawáanakaraq marabiké matái-waigoni waéqma itai-áímmá

⁴⁴ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma anó-moneqa yawáanakaraq móra-yopi aúpáq makáánikaa kéiyee. ánibo móra-nakoma mi-mónéq-yáwáámmá abatátuwená wemá yauwéqma yawááq-umarena amuqá ôriq umá kémarena wemá máqtemma makái-qtataaqa mamá káqo-kayukaraq maráitata yemá meyánîq urááe. miráitana wemá yauwéqma uréna mi-tópí moneqa wáitanaboana ko meyánîq uráiyee.

anó-moneq-awiqa yaa-púyákóní waéqma itai-áímmá

⁴⁵ móragaraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma íráqô-puyaqa móra-nakoma anó-moneq-awíqa yéna áíqma áíkuinikaa kéíye. ⁴⁶ wemá aónaimma móra íráqô-puyaqa wáitana abatátuwena wení máqte-qtataaqa yaímma-wayukabaq mó kéyimena meyánîq uráíye. ánibo wemá minnârake moneqa maména mi-púyáqá ko meyánîq uráíye. móraiq umá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqtemma íráqô-qtataaqtaba ákái-qtataakomma uyátáraiye.

kúqôkoni waéqma itai-áímmá

⁴⁷ móragarare. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma nokaayúpi kúqômma yukéta noyááqa yáqtóráánikaa kéíye. ⁴⁸ noyáákoma kúqômma ógikitata yemá áwábaq mi-kúqómmá yabiti máeta kéye. ánibo yemá áwábaq má-maketa íráqô-noyaaqa áíqma ókaq kémareta táíq i-nóyááqá áíqma paábataa kéyuwaae. ⁴⁹ anaáekaqa maa-márágóni aqtó-kánáaráqá miraráa umá móraiq ínóe. Áánûqtunopake kaqtó-wayukama kukéta íráqô-kayukabimo táí-wayukamo maíyamma kunáíqma ⁵⁰ anón-irabitaa yuwánóe. min-írábímmá mi-káyúkámá máeta anón-ibíqa yaréta yíwáyaamma akégûnanoe.” téna Ítuma tiráíye.

móra-nakoma íráqô-qtataaqa naayókáráq aúgekaraq makáíye.

⁵¹ Ítuma maará téna ítama yimónaraiye: “keráwáqá maami-máqtén-áíkoní áaimma kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “owé.” tewana Ítuma timá yímikaiye: ⁵² “miráitata máqtemma ámaan-aimma yirááti-wayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama ítaraapoata yemá miráuma kaayaqá naakóni anábóráa

umá máitata wepíké aúgemma itaí-áikáráq naayón-ítaí-áikáráq matukááe.” téna Ítuma tiráiyé.

Náátárêtiq-wayukama Ítumma anaaemma umákaraae.

⁵³ Ítuma waéqma itaí-áímmá timá ánatatuwena mi-márúqá yuwéna wení ⁵⁴ márûpaq kóurena Áánûqtun-aama yeqtí yirááti-naupaq áikuyikarena Ítuma timá yímikaiye. miráitata mi-káyúkámá karámareta tirááe: “maan-nákómá awaameq-yátáarábi itaí-yátááqá náakak-enaq matáiyô?” ⁵⁵ maamin-náqá íyaq naammá-í-nákóní áanikowabiyo? Máriaama anóa íyaq máiyô? ániibo Yêmitima Yótêbima Tááímonima Yúqtaatima máqtemma yemá wení ábâqawaayue. ⁵⁶ máqtemma anaanoámá áúkoma ketáátê mááe. ániibo maamirái-qtataaqa náakak-enaq matáiyô?” ⁵⁷ yemá mirá-timatuweta Ítumma ítama táíq umákaraae. miráimanibo wemá timá yímikaiye. “Áánûqtuni amuné-nákóní áwîqa máqte-marupaqa wáimanibo wení naa márûpakaraq wenánnábikáráqá wení áwîqa anómma íma wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé. ⁵⁸ mirá-timatuwena wenáama íma ítáawanaboana mi-márúkáqá taíbaq anón-awaameq-yataariqa íuraiye.

14

Yóáanema nommá perái-náqá pukuráiyé.

¹ mi-kánáaráqá anó-kinima Érótima Ítuni wataáama ítaraiye. ² miráitana Érótima wení kámááni-wayukama maará téna timá yíkaraiye: “min-náqá nommá perái-náqá Yóáanemiye. wemá pukáipike yauwéqma itó-uráiye. miráitana anómma akoqnáama wenayáápike pááq kéiyé.” téna Érótima tiráiyé.

³ miráitana Érótima titata wení ááiq-i-wayukama Yóáanemma yáqtoqma téni-annanapo atáá-umatuweta

ánná-naupaq ákáraae. Erótiatima Píripimma ánáakokake miráuraimma Píripima Érótimma ábâkoboana Érótima awekémá kuyéna ánáakomma yabítiráine. ⁴ naayóbáqá Yóáanema Érótimma maará téna timá ámikaine: “min-ínímô mayáánama íarutaiye.” ⁵ téna titana Érótima áyáqtaba umátuwena Yóáanemma ikamínéna uráimanibo aarawaatí yáaqa ikátaiye. aarawaamá Yóáaneqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewanabóana ikatîq uráiyé.

⁶ móra-taoqa Érótimma marákáraa-kanaama pááq itata waayúkama áíkutaee. miráitana mi-káyúkátí yúrikaq Erótiatima ayáámukoma imá yaráiyé. ániibo min-ímô yaiqtábá Érótima ôriq umá amuqá maréna ⁷ min-ínáárúgómmá maará téna Érótima áraimma Áánûqtun aúrakaq timá akoqnáa umákaraiye: “emá keqtábá móra-yataaqa ‘timiyo’ tinna-yátááqá paá aménúne.” téna Érótima tiráiyé. ⁸ min-ínáárúgómmá anóama mirá té tiyó téna anóama timá-amitana maará-tiraiye: “emá Yóáanema nommá perai-nákómmá ko ikámma aqnómmá aráqma móra-taapepi maré maakáq má timiyo.” téna tiráiyé. ⁹ Erótiati mirá titana mi-kínímá Érótini áyakoma ummaa yáguraiye. miráimanibo wení akoqnáa-aimma máqte-kayukama áíkuma máeta ítaraawanaboana Érótima tiráiyé: “mi-qtátááqá áméro.” téna tiráiyé. ¹⁰ timátuwena wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata ánná-naupaqa uréta nommá perai-náqá Yóáanemma ko ikámma ánûaramma aráqma ¹¹ aqnómmá mamá móra-taapepi matuwéta mamé iréta min-ínáárúmá má ámikaae. miráitana min-áqnómmá anóama máipaq mamé itana anóama téna áraimma Yóáanema ‘pukiye’ tiráiyé. ¹² ániibo Yóáaneni iyápo-annama iréta Yóáaneni arááq-auma mamá uqtarááe. uqtamákátuwetama

Îtumma mó-tima-amikaae.

Îtuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹³ Îtuma min-áímmá ítátuwena mi-márúqá yuwéna móra-unopi-kaarebi waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaq wenamáa kóuraiye. miráimanibo aarawaamá min-áímmá ítátuweta yeqtí márûqa yuwéta marabí Îtun anaaé waqméta urááe. ¹⁴ anaaékaqa Îtuma áwábaq ko máena netuqyaa-káyúkámá yimónaimma arummá ôriq umágitana kaayoné umá yíkátuwena karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

¹⁵ énaikaqa Îtuni iyápó-annama marabí iréta tirááe: “aaqá kéekiye. maan-áúkápáqá waayúkama íma máán-aukapaqibo timá yíkénata kóoro. yemá máqte-marupaq uréire kéeta aáwaqa abáá-uma máyáaro.” téta tirááe. ¹⁶ mirá tewana Îtuma timá yímikaiye: “nôraq ínatawaq kóino? kenamáárîq keráwáqá aáwaqa yíméro.” téna Îtuma tiráiyé. ¹⁷ ániibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “ketáámá netuq-ááwáqá íma matokáunataae. paá móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá kátútai-noyaaqa matokáunataae.” téta tirááe. ¹⁸ ániibo Îtuma tiráiyé: “kínna mamé ketôpaq yero.” téna tiráiyé. ¹⁹ ániibo máqte-kayukama aápêkaq ‘maraq máero’ timátuwena móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaq-nóyááqá kémayena uréna Áánûqtunopaq múte káonena Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ tiráiyé. mirá-timatuwena yammá mapákéna iyápó-annama yímikaiye. miráitata iyápó-annama matéta aarawaamá yímíqme urááe. ²⁰ ániibo máqtemma min-ááwáqá naawana yímûqa yaráiyé. yaímma aqtó-átó-ááwâqá áiqma tiyááka umá kaayaq-kamáágúq-únámmá áituraae. ²¹ waayúkama aáwaqo naráamma miráuma

netuq-wáyúkámá (5,000) narááe. aara iyápógaraqa íma yoráutaae.

nokaayúkóní ámûraaqa Ítuma uráiyee.

²² Íbêqa Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “áqnáabaq únópi-káárebí utéra nokaayúpi atátuweraq meran-ábápáq kéwiyaraq kemá waayúkama timá yíkáanata ‘koíyaro.’” téna Ítuma timá yímikaiye. ²³ ániibo Ítuma aarawaamá timá yíkáitata kówana wenamáa anubaq nunamummá tínéna utáiyee. énaikaqa wenamáa anubaqá máqe-uraiye. ²⁴ wení iyápó-annamo kóon-unopi-kaaregoma nokaayúkóní aúkáapi kóitana uwáama anómma yokéna nokómá kárááto kéena únópi-kááremá awéqtaraiye. ²⁵ aaqá iraránéna aabayaamá máráimma Ítuma nokaayúkóní ámûraaqa maréna wení iyápó-annayopaq iráiyee. ²⁶ nonánánaakaq Ítuma maré keyítata iyápó-annama aónatuweta ikatîq ôriq urááe. miráitata yemá tirááe: “waátáma kéiyee.” kététa yemá ikatîqa ôriq umá kéeta wááqa yurááe. ²⁷ ániibo Ítuma paátákáá yááyama tiraíyee: “keráwáqtí tiyakoma kaayoné kéinaq máero. kemá Ítuma keyune. keráwáqá-ikatîqa íoro.” téna Ítuma tiraíyee. ²⁸ Pítaama maará téna yauwéqma tiraíyee: “uyátaráana-nako, emô keyema emá kemmá tááyenaq enôpaq nonánánaakaq ono.” téna tiraíyee. ²⁹ ániibo Ítuma tiraíyee: “maabáq iyo.” titana mikáké Pítaama únópi-kááremá yuwéna nonánánaakaq Ítunopaq uráiyee. ³⁰ miráimanibo Pítaama anón-uwaama yóráiqtaba áaqa ikaténa nonnóbáq kumá yubékine uráiyee. miráitana Pítaama wááqa keyena tiraíyee: “uyátaráana-nako, tíwáqnaa uwo!” téna Pítaama tiraíyee. ³¹ Ítuma paátákáá Pítaamma káyaatoq-mayena tiraíyee: “epímmá itáiq-itaiq i-yátááqá pááqyamma wáiyee. nôraq itaawáq

kaayaq-áúyánámmá kéitaano?” téna Îtuma Pítaamma ítama aónaraiye. ³² mirá-timatuwaitata yenákámá únópí-káárébí uyámetaayana uwáágoma mikáq yukáíye. ³³ ánibo únópí-káárébmô máe-kayukama Îtuni anón-akoqnaama aónatuweta tirááe: “áraise. emá Áánûqtun-aanikoma máane.” téta tirááe.

Kénnéáaretibaqa Îtuma taibaq karí-wáyúkámá mamá íráqôniq umáyikaraiye.

³⁴ yemá nokaayúmmá aqtátuweta Kénnéáaretiq-marabaq urááe. ³⁵ min-áúkápáq-wáyúkámá maannâ Îtue téta ítaraae. ánibo mi-márúkóní waaqókáq máqte-kayukabaq aamá yúwáawana wéyáwé itata karí-wáyúkámá yiwíqmeta Îtunopataa írááe. ³⁶ yemá Îtumma inaa téta iyuwáinata karí-wáyúkámá Îtuni paá wáqtôraq ánekuiyana ánibo máqtemma karí-wáyúkámá Îtuni wáqtôraqo ánekuyo-kayukati karígómá ánatagitata máqtemma kanaaráq atóbéqé urááe.

15

Áánûqtuni aamma aúmatan-aikoma ketáái títaubikoni watáama uyátáraiye.

¹ mi-kánááráqá yaímma Pérati-wayukagaraqa aamma aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Yérútáaremaruqa yuwéta Îtunopaq íréta maará-tiraae: ² “nôraq itatawáq ení iyápó-annama ketáái tináábútááma tímikaan-aaimma íma kéwaraao? aáwaqo nánétama iyáámma íma tete kéoe.” ³ tewana Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá keráwáqtí táaimma kéwareraq Áánûqtuni ámáan-aimma íma kéwaraao? ⁴ Áánûqtuma maará-tiraiye. ‘emá enanó-enaboni aménáápáq máao. ánibo móra-nakoma anóanabi aboámmá timá táíq umákainaama min-náqá ikamíyana

puíno.’ téna tiráine. ⁵ miráimanibo keráwáqá maará kéte. ‘móra-nakoma mónerabi móra-yataaqa makénama anóbomma áwáqnaa kéimanibo ‘maannáma monoq-náupáqtábáé.’ kétenama ⁶ anóaboamma ayuwaíno. mirán-ááímmá tarôq kéeq Áánûqtun-aama márúte kéyuweq keráwáqtí táama múte kéyauyoe. ⁷ keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáo, Áánûqtuni amuné-náqá Áítáíya Áánûqtuqtaba áraimma naayóbáqá maará-tiraine. ⁸ ‘maan-ánná-ínínáúkáká paá amegaa-yóyáúkáké tíwîqa múte kéyauyomanibo íyaqnoabaqa keqtábá íma kéyikaiye.

⁹ yeqtábá Áánûqtuma maará-tiraine.

ketí ámáan-aimma íkéwaraabo paá waayúkati ámáan-aimma kéwaretaboata keqtábámá paá oyaaq-yúyánámmá kéitaae.’

téna Áítáíya tiráine.” téna Ítuma timá yímikaiye.

waayúkama mamá táíqo i-qtátáaré.

¹⁰ mi-kánáaráqá Ítuma aarawaamá yááyamae iréna iyáámma tete onáíqtábá timá yímikaiye: “keráwáqá itéraq túyánámmá ítama arútáaro. ¹¹ óyauqnoabaqa pérai-qtataakoma waayúkagomma mamá táíq íkéumakaiye. ímiye. ánibo túyánápíké pááq i-qtátáákómá waayúkama mamá táíq kéumakaiye.

¹² mi táoqa Ítuni iyápó-annama iréta tirááe: “Pérati-wayukama min-áímmá itéta ôriq umá íyaqtaba kéoe. minnýabama emá ítaraano?” téta Ítumma ítama aónaraae. ¹³ Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketibomá máí-marupaqa wemá yabíkái-qtataaqa yokaa umá wáíye. mi tópímá máqte-qtataaqa wenamáárîq íuqmakaina-yataaqa áainakaraq yayútuwaniye.” téna tiráíye.

¹⁴ Ítuma ókaraq tiráíye: “keráwáqá iyuwáiyata máero. Pérati-wayukama yúramma karoparákaa-kayukama

aammá yirááti-wayukae. aúramma karoparáipoana káqo-nakomma aúramma karoparái-nakomma aammá aráátínata wenarááte-wenaraate íyamma íaoneta maipí metáyóye.” téna Ítuma tiráíye. ¹⁵ Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “waayúkama íma mamá táíq in-áíkóní waéqma itaí-áímmá waéqma abarokáq tinataa itáano.” téna Pítaama tiráíye. ¹⁶ ániibo Ítuma tiráíye: “keráwáqá miráuma káqo-yuma aamá íma ítama arútáa-yuraa kéoe. keráwáqá íyaq kéítaao? ¹⁷ máqte-qtataakoma tóyaupike kumábékéna tíyapi kumitana tíyakoma mamá márúte ayá-máipímá kéyuwaiye. ¹⁸ ááqibo óyaupike paábaq yaúbagima mi-qtátááqá túyánápíkékaráq tirunóbákékaráq kéuyena mi-qtátáákómá keráwáqá mamá táwíqá kéíye. ¹⁹ móra-nakoma áyáqnobake úi-qtataaqa mirá-uráíye. táí-auyanamma iténa waayúka ikámma puyena aaraukáqá mamá yataéna kumari-ááímá mamá pááq éna moyámmá mayéna kaaqaari-áúbí maréna akáyáámá téna kéíye. ²⁰ máqtemma mirái-qtataakoma waayúkama kanaarácq mamá táwíqá íniye. ááqibo móra-nakoma ayáámma íma tete éna aáwaqa ánékuqma naimmá minnágoma waayúkamá Áánûqtun aúrakaq mamá táwíqá íkéíye.” téna Ítuma tiráíye.

Kéinanai-inikoma árainmma Ítukaq arummá ámikaiye.

²¹ mi-kánáaráqá Ítuma maami-márúqá yuwéna Tááya-marupakaraq Tááírana-marupakaraq uráíye. ²² ániibo móra Yéqtaaeo-inimma Kéinabakepoana min-áúkápáq máin-inikoma iréna ááyama tiráíye: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike íniye tiráan-nako, kemmá emá arummá umátikaao. ketiyáámukomma táí-aagoma mamá táíq kéumakaiye.” téna min-íníkmá tiráíye. ²³ miráitana Ítuma móra-aimma yauwéqma íma timá ámikaiye. ániibo wení iyápó-annama Ítumma timá

ámikaae: “maan-íníková aamá kárame kéyena tinaaétaa waqmé kéiye. emá timákénana ‘kóino’.” ²⁴ téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “Ítíráaeobake tipi-típi-anna-wayukama aúyokoqtabae téna Áánûqtuma timátíkáitaq kemá yenamáa yeráwáqtábá kukáune.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁵ ániibo min-íníková iréna Ítuni aítaupi araayutaúmmá ayéna tiráiyé: “umaataráána-nako, kemmá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyé. ²⁶ ániibo Áánûqtun áama Ítíráaeo-wayukabi wáin-aiqtaba Ítuma yauwéqma tiráiyé: “iyápógoni aáwaqa iyákovámmá aménúnama minná íma arutániye.” téna tiráiyé. ²⁷ ániibo min-íníková tiráiyé: “umaataráána-nako, emá áraimma kétenamanibo aáwaqa aqtó-átómá anó-nakoni yaareréré marabí kutimmá iyáková kénnae.” téna tiráiyé. ²⁸ min-íníková mirá-timatuwaitana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “aaragô, emá arummá anómma timéne. nói-qtatabi ákái-qtataaqa pááq umáminiye.” téna titana é mi táoqa ayáámukoni karígómá ánataguraiye.

netuqyaa-kári-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

²⁹ íbêqa Ítuma mi-márúqá yuwéna Kááririnokaayukoni waaqókáq uréna anuraq ko máqe-uraiye. ³⁰ ániibo netuqyaan-ánná-wáyúkámá ya ikúyakaraae. yemá máqte-kari-wayukama yítuqa táíq uráimma yúramma karoparáimma iyááqtámma kaékáimma yóyauqa aráápaguraimma yaímma-kari-wayukagaraqa Ítunopataa yiwíqmeta irááe. yemá mi-káyúkámá Ítun aítaupitaa máguyikaraae. ániibo Ítuma mamá atóbamayikaraiye. ³¹ miráitata aarawaamá iyánáaq éta yemá aónaamma yóyauqa aráápagurai-kayukama aamá kétéwata iyáátámma kaékái-kayukama arupú kéowata yítuqa táíq urái-kayukama aammá uréire kéowata

yúramma karoparái-kayukama yúramma káonaawata urááe. miráitataboata mi-káyúkámá Ítiráaeo-wayukati Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

Îtuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (4,000) aáwaqa yímikaiye.

³² Îtuma wení iyápó-annama yááyamae irena tiráiyee: “maa-káyúkáyábá òriq umá tirummá kéumayikaune. kaumo-yúpáámá ketê máqe-uraawanaboana yeqtí aáwaqa íma wáiyee. yemá yáayaba kéiyanakaraq íma timáyíkánata kóinoe. aapaqá yáayaba éta yúnááímmá iyábááé.” téna Îtuma tiráiyee. ³³ ánibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “maan-úkápqá waayúkama íma mááe. ketáámá náakakenaq netuq-ááwáqá mamátaawaq maami-nétúq-wáyúkámá yiménúnataabiyo?” ³⁴ tewana Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá náaraq umá yanaq makááô?” titata yemá tirááe: “ketáámá abapaké kaayaq-yámmá maréta yaímma arekák umá-noyaaqa makáunataae.” téta tirááe. ³⁵ ánibo Îtuma mi-káyúkámá timáyíkáitata yemá marabí maraq máqe-uraae. ³⁶ ánibo Îtuma maami abapaké kaayaq-yámmá kémayena noyááqa kémaye uréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuvena mapákana iyápó-annama yímitata yemá matéta mi-káyúkámá yímíqme urááe. ³⁷ máqte-kayukama namá kanaarác umátuweta yimuqá makááe. yaímma aqtómá wáimma abapaké kaayaq-kámáágúq-únámmá áíqturaae. ³⁸ aáwaqo naa-káyúkámá miráuma netuqyaa-káyúkáé (4,000). ánibo aarawáá iyápóma íyorautaae.

³⁹ ánibo Îtuma mi-káyúkámá timáyíkáitata kówana únópi-káarébí wemá uténa wení iyápó-annagaraq Máágataaniq-aukapaq-marabaq kóuraae.

16

“anón-awaameq-yataaqa aonanaae” téta tirááe.

¹ Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq Îtunopaq iréta makáqma aónaineta urááe. Îtuma móra anón-awaameq-yataariq ínataa aónanataae téta tiráámanibo ² Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “énaikaqa keráwáqá maará kéte. ‘aabayákómá karogarommá káuraitaqa íráqô-kanaama wániye.’ kétee. ³ ániibo aabáyaanapimma keráwáqá maará kéte. ‘konnákómá abúkitana aabayákómá karogarommá káuraipoana uwááma keyorena aaqá yíniye.’ kétee. minná áraine. aabayákóní awaaméqá keráwáqá aónama keyainaae. miráimanibo íbêqa maa-kánáágómá keqtábá awaaméqá immá íaonama keyainaae. ⁴ íbêq-wayukama keráwáqá táí-noini-naukare. Áánûqtumma íaonaraa-kayukaraa-kayukae. kemmá anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaamanibo kemá móra awaaméq-yátáárîq onaq íaonainoe. keráwáqá paá Yónaani awaaméq-yátááqá mayánoe.” téna móraiq umá pukáipike itó-iniqtaba timátuwena Îtuma kóuraiye.

Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukati yíqtigoni waéqma itai-áímmá

⁵ yemá iyápó-annama nokaayúmmá aqtátuweta kéwetamanibo yaímma yammá yiwikátuweta íma mayéta irááe. ⁶ ániibo Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéréaro! keráwáqá Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukati yammá itoraí-kánámá yíqtiyaba atéqma arútáaro.” téna Îtuma tiráíye. ⁷ ániibo yeiyáá wataá-wataa téta: “ketáámá yammá íma mamé iráunataae. miráitanaboana kétiye.” téta iyápó-annama tirááe. ⁸ Îtuma ítarenaboana tiráíye: “nôraq itaráq keiyááma netuq-túyánámmá itéraq ketáámá yammá íyaq

makáunataabiyo kéteo? keráwáqtí itáíq-itaiq umá máiyataaqa pááqyamma wáíye. ⁹ kemá móra-tiyaapaq-yamma mapamúnata netuqyaa-káyúkámá (5,000) naráaqtabama íyaq túyánámmá kéitaa? náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo? ¹⁰ ánibo abapaké kaayaq-yámmá mapamúnata netuqyaa-káyúkama (4,000) narááe. miráuma áíkuteta nátúwáawaq aqtó-átó-áawáqá áíqma náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo? ¹¹ nôraq itaráq keráwáqá íma kéitaa? kemá yaqtabá íma timá tímikaune. keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátûtiq-wayukagaraqti yíqtiyaba atéráaro.” ¹² téna Îtuma móragaraq tiráíye. miráitata iyápó-annama mikáq itaraae. Îtuma yakaráq waéqma agayaí-yíqtiyábá íkétíye. ímiye. wemá paá Pérati-wayukagaraq Táátûtiq-wayukati yaáyaba ‘atéráaro!’ téna tiráíye.

Pítaama Îtuqtaba “yauwéqmataa tiwiraí-naré” téna abarokáq tiráíye.

¹³ Îtuma Tétaría Píripai-aukapaq uréna mi-kánáaráqá wení iyápó-annama ítama yimónéna tiráíye: “aarawaamá nóinae tétawaq Waayúkagoni Áráakoqtaba áwîqa kéyaa?” téna ítama yimónaraiye. ¹⁴ ánibo iyápó-annama tirááe: “yaímma-wayukama téta ‘Yóáanema nommá perai-naré’ kétéwata yaímma-wayukama téta ‘wemá Iráíyae.’ kétéwata yaímma-wayukama téta ‘wemá Yérémaíyama káqomma Áánûqtuni amuné-naré’ kété.” téna tirááe. ¹⁵ ánibo Îtuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “kenamáárîq keráwáqá keqtábámá náawae téraq tíwîqa kéyaa?” téna Îtuma ítama yimónaraiye. ¹⁶ Tááímoni Pítaama yaúwéqma tiráíye: “emá yawwéqma yiwiraí-náqá Metáíyae Áánûqtuma matúq-matuq umá máin-nakoni áanimone.” téna Tááímoni Pítaama tiráíye. ¹⁷ minnáyaba Îtuma yawwéqma

tiráiye: “Tááímonio, Yóáaneni áaniko amuqá maraao. mórama maa-márábí-nákómá íma maamin-áímmá timá ámikaiye. ímiye. ketibomá wení márûpaq máinakoma wenamá maaminnáma emmá aráátiraiye. ¹⁸ kemá kétima-amune. emá Pítaamone. ení áwíkoni áaimma óqtamone. miráuma akoqnáá-oqtan-amuraaq naammá umaráanikaa umá enápó kemá ke-ánná-wáyúkámá áaimma átáma mamá áíkuyikanune. ániibo puí-yátáákómá ketí waayúkama íuyataniye. ¹⁹ kemá emmá Áánûqtuni márûpaq uyáberai-naapaamma kámune. kíma matokéna uyábéráinikaa umá kanaaraq uínóne. nóinawabi té emá máqten-amaan-aimma té ‘mirá íoro. maará íoro.’ tinna-ámáán-áímmá minnágaraq Áánûqtuni márûpaqa paá wániye. ániibo ení ámáan-aimma ‘miráoro-maaraoro.’ tinna-ámáán-áímmá móraiq umá Áánûqtuni márûpakaraq paá wániye. ²⁰ ániibo Îtuma wení iyápó-annayaba akoqnáá-aimma timá-yimena: “keqtábá ‘Metáíya yauwéqma tiwiraí-naré’ ítero.” téna Îtuma timá yímikaiye.

Îtuma téna “pukéq itó-onune.” téna tiráíye.

²¹ mi-kánáaráké Îtuma áaimma átarena wení iyápó-annama abarokáq timá yíkaraiye: “kemá Yérútáárebaq ónáae. mibáq uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq kawáá-wáyúkágáráq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá mirá umátikaiya-waigoma kemmá anómma tíqa íniye. yemá kemmá tíkamma puínomanibo kaumo-yúpáámá yauwéqma itó-ureq tú amá mánune.” téna tiráíye. ²² ániibo Pítaama Îtumma áwábaq awíqme uréna káwaagena tiráíye: “uyátaráana-nako, emá ímira-uwo. mi-qtátááqá íma páaq íno.” téna Pítaa tiráímanibo ²³ Îtuma waéqma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááqtao,

emá tinaaépaq yáwaa! emá ketúyánámmá mamá táíq-íné kéone. emá Áánûqtuni aúyánámmá íma kéitaane. emá paá waayúkati yúyánámmá kéitaane.” téna Îtuma tiráiyé.

²⁴ mikáké Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “móra-nakoma ketinaaé waránáae ténama wemá wení aúyánákóní akaí-yátááqá paábaq márúte yuwéna wení kaapaq-yámá maména puínéna yokaa énama tinaaé waráino. ²⁵ ánibo móra-nakoma wení maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokiniye. ááqibo móra-nakoma wení aúwaraimma keqtábáé téna puyénama wemá uyátá-maqma íráqôn-auwaraimma abatániye. ²⁶ móra-nakoma maa-márábíké máqte-qtataaqtaba aúyánámmá itánîmanibo wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokinanama mi-máqté-qtátáákómá náaraq umáq áwáqnaa íníyô? ánibo wení aúwaraimma nói-meyakakenaq yauwéqma meyanîq íníyô? ²⁷ Waayúkagoni Áráaqa kemá ketiboní akoqnáa-tagama-yataakaraq kumónúnama ketí kaqtó-wayukate Áánûqtunopake kumónúnatae. mi-kánááráqá kemá aarawaatí máqten-aiiqtaba meyámmá yiménúne. ²⁸ kemá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maannámo máa-kayukama íma pukéta paá máeta aónaraiyana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma aúqma máena kumíniye.” téna Îtuma tiráiyé.

17

Îtuni aúgoma mamá waéqma aokariq uráiyé.

¹ abapaké móra-kanaama yátámakitana Îtuma Pí-taamma káwirena Yêmitiyaa mi-kátámá Yóóanete yiwíq-mayaitata mórana uyátárain-anuraq utááe. yenamáa

mibáq máqe-uraae. ² ániibo Ítuni aúgoma yúrikaq mamá waéqma aokarîq uráiyee. miráitana wení óikoma tágama aakáá kégaitana wení wáqtôgoma wayámmá kamá ókáá karáiyee. ³ ániibo Mótetiyyaá Íráiyama Áánûqtuni márû-pake kumáeta Ítute wataá-wataa kéteyata yemá aónaraae. ⁴ Pítaama minnáma aónatuwena Ítumma timá ámikaiye: “uyátaráana-nako, ketáámá maakáq máu-nataama íraqône. emmá akáinaqa kanaaráq kemá kaumomá kogonaagó-namma maakáq ónúne. mórama ení naané mórama Mótetini naané mórama Íráiyani naané téq miráuma ónúne.” téna Pítaama tiráiyee. ⁵ mirá kétena máiqtaba mórama aakáá kaikónnákómá kumma yawááq umáyikaraiye. ániibo móra-aikoma mi-kónnápiké maará-tiraiye: “maannáma ketáanikoma tikáin-iyapoe. wení áaiqtabama ôriq umá kêtikaiye. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna aagómá mi-kónnápiké tiráiyee. ⁶ ániibo iyápó-annama min-áímmá ítátuweta ikatîq kéetaboata yemá yóipake marabi yiqá agurááe. ⁷ miráitana Ítuma yimakaq iréna yineq kánekuyena timá yímikaiye: “keráwáqá ító-oro. keráwáqá ikatîq íoro.” téna tiráiyee. ⁸ ániibo yemá ító-uma aónaamma káqo-wamma íma aónaraabo paá Ítumma wenamáa aónaraae.

⁹ min-ánúmá yuwéta kégumowana aapaqá Ítuma akoqnáá umá timá-yimena tiráiyee: “keráwáqá maami-qtátááqá aónaamma móra-nakomma íma timámera q yukáiyana Waayúkagon-Araaqa kemá pukéq ító-onna kanaaráq wino.” téna Ítuma timá yímikaiye. ¹⁰ ániibo yemá iyápó-annama Ítumma ítama aónéta tirááe: “nôraq itatawáq ámáan-aimma yirááti-wayukama Íráiyaqtaba Metáiyani áqnáabaq yíno kéteo?” téta tirááe. ¹¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “owé. áraine. Íráiyama iréna máqte-qtataaqa mamá yokaa íniye.

¹² miráimanibo kemá kétima-timune. Íráiyaraa-naqa áqa iráitata waayúkama wemmá íaonama arútaraae. ímiye. yemá paá yeqtí yikaí-yátáákáké yúyánámmá kéwareta táí-aaimma ókon-okomma tarôq umákaraae. miraráá umá Waayúkagoni Áráaqa kemmá min-áwáátárîq umátikanoe.” téna Îtuma tiráiyé. ¹³ mirá-timatuwaitata Îtuma nommá perai-náqá Yóáaneqtaba kétéyaa téta wení iyápó-annama ítaraae.

Îtuma móra-iyapoma táí-aagoma arunóbáqá máin-iyapoma mamá atóbamakaraiye.

¹⁴ Îtuma wení iyápó-annagaraq yemá netuqyaa-káyúkábí yauwéqma koyamá kéowana móra-nakoma Îtunopaq iréna arayutaúmmá ayéna tiráiyé: ¹⁵ “uyataráána-nako, emá ketáanikomma arummá umákaao. wemmá augááyamma kákaiye. netuqyaa-kánáámá wemá irabí kégaugena nopí kémetagena kéiyé. ¹⁶ ániibo kemá min-íyápómá awíqme ení iyápó-annayopaq únnama íma mamé érákáawaniq urááe.” téna tiráiyé. ¹⁷ Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: “keráwáqá min-ánná-wáyúkámá itáiq-itaiq í-yáqtááqá íma wáitana keráwáqtí tíyakoma íma kárutaiye. náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtêma máunaq Áánûqtuni akoqnáama matááô? náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtí ummaamá mayánúnô? keráwáqá min-íyápómá awíqmera maakáq ketôpaq yero.” téna Îtuma tiráiyé. ¹⁸ miráitana Îtuma mi-tái-áágómmá awáágítana min-iyápógómmá ayúwáitana ê kí-taoq wení karígómá ánatamakaraiye.

¹⁹ ániibo iyápó-annama Îtunopaq aúpáq iréta timá ámikaae: “nôraq itataawáq ketáámá maami-tái-áágómmá kanaaráq íma kéwaqtuwaunataabiyo?” téta tewana ²⁰ Îtuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqtí itáiq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq

keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. karáwáqtí itáíq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqtí itáíq-itaiq umá arummá timí-yátáákómá miráuma pááqyan-anayukoraa kéinaqa kanaaráq keráwáqá maan-ánúgómmá timákeraq ‘emá itó-uma merapaq waa’o’ tíyana kanaaráq wíniye. keráwáqá káqomma máqteniq inómanibo ²¹ mirá-tái-áágómmá matuwáiyaba paá nunamukáráq aáwaqa awetáigaraq yenamáa kanaaráq wániye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma “puyéq itó-onune” téna móragaraq tiráiyé.

²² Kááiriri-marupaq uréire kéeta Ítuma iyápó-annama timá-yimena tiráiyé: “yemá Waayúkagon-Araaqa kemmá namuro-wáyúkátí iyáápi áaimma átama maránóe. ²³ miráiyata tíkamiyaq puyéq kaumo-kánáámá maéq itó-onune.” téna titata iyápó-annati íyakoma ummaa yáguraiye.

Ítuma anó-monoq-nakoni táákiti-moneqa yukáiyé.

²⁴ Ítuma wení iyápó-annagaraq anaaékaqa yemá Kápéranabaq koyaawana anó-monoq-naupaqtaba táákiti-moneqa máyáa-kayukama Pítaanopaq iréta maará téta timá ámikaae: “keráwáqtí tirááti-nakoma anó-monoq-naupaqtabama táákiti-moneqa kéyuwaiyo?” téta ítama aónaawana Pítaama yauwéqma tiráiyé: ²⁵ “owé.” téna tiráiyé. ánibo Pítaama naaúpaq uyábéráitana áqnáabaq Ítuma Pítaamma ítama aónainoqtaba aamá timátuwena Pítaamma ítama aónaraiye: “Tááímonio, emá nóine té kéteno? maa-márábí-kíní-káyúkáráqá meyámmá táákiti-moneqa náayuwaq kámeo? maa-máráráké-káyúkáwábi óq-marabake-kayukabikena kémayaa?” téna Ítuma

ítama aónaraiye. ²⁶ Pítaama tiráiyē: “óq-marabake-kayukabikene.” téna tiráiyē. ániibo Ítuma timá ámikaiye: “miráitana maa-máraráké-káyúkámá táákiti-moneqa íma kéyuwaamanibo ²⁷ Áánûqtuni iyápóboaqtaa táákiti-moneqa íma kanaaráq yiménúnataamanibo ketáámá maami-káyúkámá mamá íyamma íumayikanatae. miráinaq emá nokaayúpáq uré noyááqa mó-yaa. áqnaabaq yenna-nóyáákómmá óyauqa ógaarennama min-nóbáqá moneqa wániye. mi-mónéqá mayéma táákiti mayái-wáyúkámá anó-monoq-naupaqa etê kerátái táákitima mó yimiyo.” téna Ítuma tiráiyē.

18

Áánûqtuma yabíkái-marupaqa anómma náawaq máiyó?

¹ mi-kánáaráqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “Áánûqtu yabíkái-marupaqa náawaq tébakaqa uyátá-maqma anómma máiyó?” téta tirááe. ² Ítuma móra pááqyan-iyapoma awíqme iréna yeqtí aúkáapi má itó-umakaraiye. ³ ániibo Ítuma tiráiyē: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá íma waéqma pááqyan-iyaporaá éqa keráwáqá íma Áánûqtu yabíkái-marupaqa uyáberanoe. áraimma ímiye. ⁴ móra-nakoma wenaúma íma mamá uyéna maan-iyápóráá umá pááqyan-awíqa mayénama min-nákómá káqo-yuma uyátá-maqma Áánûqtu yabíkái-marupaqa mániye. ⁵ ániibo móra-nakoma ketíwíkaq maarán-iyápómá áwáqnaa énama kemmá móraiq umá tíwáqnaa kéiyē.

tái-aaikoma móra-nakoni arummá amí-yátááqá mamá táíq kéiyē.

⁶ maami pááqyan-iyapoma náayubi kekáq yirummá timíya-noiyapobike móra-nakoma ketôpakemma mamá

paábaq waéq-yikenama min-nákómmá móra anón-oqtamma min-nákóní ánûwarapi kúmarena anónokoni aúkáapi iyaabótuwanimma minnâ pááqya-qtataare. Áánûqtuni táí-meyamma uyátá-maqma anómma mayániye. ⁷ maa-márábi-káyúkámá ketôpake yuwéta waéqma koíya-kayukama anaaékaqa táwíq umáginomanibo miráuma táí-aaimma pááq kéíye. áaqibo móra-nakoma ketôpake káqo-yuma mamá paábaq waéq-yikenama wemá uyátá-maqma anómma táwíq umáginíye.

⁸ keráwáqtí tiyáákowabi títaukoma keráwáqá mamá kéwaerena kúmiq-yataapi mamá kétékainaaqá tiyáánaa títauqa aráqma paábaq yúwáaro. minnâ keráwáqá keráwáqtí tiyáánaa títauqa paá wárainana kúmiq-yataapi tiwíqme kéwinatama anaaékaqa keráwáqá iramá káíq-kaiq éna íma putínái-írábí iyaabótuwanoe. ⁹ ánibo túrakoma mamá waéqma kúmiq-yataapi kétékainaaqá kubíqma paábaq yúwáaro. kímora-turamma wáinaqa kanaaráq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayáínóbo kaayaq-túrámá wáinatama keráwáqá yaúma iramá káíq-kaiq-irabi iyaabótuwanoe.” téna Ítuma timátuwena.

tipi-típima aúyokurai-waigoni waéqma itái-áiné.

¹⁰⁻¹⁴ ókaraq tiráíye: “keráwáqá atéráaro. pááqya-noiyapoyabama kemmá itáiq-itaiq umá paátataare téq íma keráwáqtí aúkáapikemma móra-tuyanamma itáaro. kemá keráwáqá kétima-timune. ketibomá Áánûqtunopaqa mórá-mora-yuma yeqtí kaqtó-wayukama aati-aatimá paá mááe. minnâ ketibomá maami-nóiyápóbíké mórana aúyoraiyaba íkákaiye. Waayúkagon-Araakoma waayúkama Áánûqtunopakenamma yuwéta aúyokuraa-kayukama yauwéqma yiwiránéna kukáíye. keráwáqá nóine téraq kéitaaó?

móra-nakoma miráuma taíbaq tipi-tipima (100) makáinana móra-tipi-tipima aúyokinanama íyaq abáá-iniyo? owé. miráuma abapaké kaayaqté-kaayaqte-tiyaakagaraq móra-tiyaama naikamá kaayaqté-kaayaqte (99)-tipi-tipima iyuwaínata anubaq máiyana móramo aúyoki-waigoqtaba ko abáá-iniye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. mi aúyoki-tipi-tipima abatátuvena awirénama mimórámô aúyokitana awírái-waigoni amuqá anómma marániye. ánibo (99) tipi-típima íma aúyokoyuti yimuqá íma kémarainiq umá amuqá marániye. miraráá umá ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma maa pááqya-noiyapoti aúkápíke mórama aúyoraiyaba íma kákaiye.

tîbâqawaama kúmiq-yataariq kéiyaqa mamá arupú umáyikai-aaine.

¹⁵ itáaro. enábâkoraa-nakoma emmá kúmiq-yataariq kéumakainaama kanaaráq emá uréyaq kenákámá kenammáa maéka wení kúmiq-yataaqa aráátiyo. ánibo wemá enáama itáinnama miráuma enábâkoraa-naqa yawwéqma awiránóne. ¹⁶ áaqibo wemá enáama íma itáinaama emá kaayarábi móra-naqa awiqma yagaroqtamá okao. miráuma 'kaayarábi kaumowáyúkámá kanaaráq mimórá-áikáq aamá tínóe.' téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kéticoana min-áikomá akoqnáa umá wániye. ¹⁷ miráimanibo wemá yeqti yáama ímo itáinaama kanaaráq monoq-náupáq ákuiyayayukabi mó-tero. ánibo monoq-náú áikuyo-kayukati yáama itáiyábágáráq íakainaama minná wemá aamá ítainapoana monoq-náú áikuyo-kayukayopaq íuwininiq umákáaro.

¹⁸ kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. máqteqtataaqa maa-marábimô aúyaq-maraiyaq-qtataaqa

Áánûqtuma wení márûpaqa aúyaq-maraniye. ániibo máqte-qtataaqa maa-márábimô timáyikaiya-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa timátikaniye.

¹⁹ kemá ókaraq keráwáqá áraimma kétima-timune. yenákámá kaayaq-nákórátámá keráwáqti aúkáapikema kenákámá mimórá-túyánákáq maréka nunamummá tiyamma kanaaráq ketibomá Áánûqtuma wení márûpaqa máin-nakoma yenákámá yimíniye. ²⁰ taákaq máraaro! paá kaayaq-nákówábi kaumo-nákómá ketíwîqtaba áikuma maiyaqa kanaaráq kemá yeqtí aúkáapi mánune.” téna Ítuma akoqnáá-aimma tiráiyé.

móra mayái-nákómá wení aqtábááma íma yauwéqma kéyimi-waigoni waéqma itái-áímmá

²¹ mi-kánaáráqá Pítaama Ítunopaq iréna timá-amena tiráiyé: “uyátarai-nako. náaraq umábaraq ketíbâkoma kúmiq-yataariq umátikainaq kemá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéq tiwikátuwanuno? abapaké kaayapárábiyo?” téna Pítaama tiráiyé. ²² Ítu maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “abapaké mórabaqa ímiye. miráuma abapaké kaayaq-wáyúká aiyayaa-tiyaaka umá abapaké kaayapáq (77) wení kúmiq-yataaqa páabaq matuwéq awikátuwao. ²³ miráinana Áánûqtuma yabikái-kayukama miraráá kéoe. kíniraa umá wení mayái-wáyúkátê aqtábááma mamá arupú ínóe. ²⁴ wemá aqtábááma áaimma átáma mamá arupú kéitata yemá móra-naqa awíqmeta wenôpaq irááe. min-nákóni aqtábááma ámikaamma miráuma netuqyaammá táwibaq-moneqa (10 tausen kina) aqtábááma wái-nare. ²⁵ miráitana wení móneqa íma wáipoana anónnáma kanaaráq amíniye. miráitana kínima téna maami-nákáráq ánaakokaraq wení iyápógaraq wení máqte-qtataakaraq waayúkaraq maráiyata meyanîq kéiyaraq

mirá-mónéqá mamá anónnáma aqtábáaraq kínimma áméro tiráiyé. ²⁶ miráitana mi-máyái-nákómá kínini aítaupi araayutaúmmá ayéna maará téna inaa tiráiyé. ‘arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení máqten-aqtabaaraq anónnáma ámiqma ánatanune.’ téna tínana ²⁷ min-nákóní anó-nakoma arummá umákéna wení aqtábáaraq ayuwaítana anónnáma íma ámikaiye.

²⁸ ániibo mi-máyái-nákómá máápaq yaúbarena aónaimma móra-mayai-naqa tiyáákama (100 kina) aqtábááma ámikai-nare. minnáqá ánûwarapi yáqtoqma akoqnáá umátokéna tiráiyé. ‘aqtábááma ámikaunaraqtaba páátákáá anónnáma timiyo.’ téna tiráiyé. ²⁹ miráitana min-nákómá wetê mórabi mayaímá mayáaya-nakoma wekácq araayutaúmmá aténa maará téna inaa tiráiyé. ‘emá arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení aqtábááaraq anónná aménúne.’ téna tiráimanibo ³⁰ wemmá paá íákaraiye. min-náqá áнна/-naupaq mó ákaraimma wemá ánná-naupaq máena wení aqtábááma meyánîq umá ánataniye tiráiyé. ³¹ ániibo káqo-mayai-wayukama miráin-aaimma aónatuweta íyaqnobaq ítama táiq umátuweta yemá yeqtí anó-nakaq uréta miráin-aimma mó timá abarokácq urááe. ³² miráitana anó-nakoma mi-máyái-náqá anón-aqtabaama wáinaqa ááyarena maará téna timá ámikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. áqnáabaqa kekácq ibiqá yaráánaq kemá ení máqten-aqtabaama yuqmá paátataakaa uráune. ³³ kemá emmá tirummá umákaraune. emá nôraq itaawácq ení móra-mayai-nakomma arummá íkéumakaano?’ téna tiráiyé. ³⁴ ániibo wení anó-nakoma áyámma itana min-náqá i-wáyúkátí iyáápi máráitata i-wáyúkámá ánnábi ákáawana máena kammáa káena wení aqtábááma anónná yauwéqma aminiye.” téna Ítuma mi-kátáámá ³⁵ timátuwena tiráiyé: “keráwáqtí tiyaqnobaqa

máqtemma tíbáqawaaraa-kayukati kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq kéyuwaapoana ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma mórariq umá keráwáqtí kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq matuwéna awikátuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

19

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

¹ Ítuma mi-máqtén-áímmá timá ánatatuwena Kááririmaruqa yuwéna Yúria-marupaq yauwéqma Yótaanokomma móra-aukapaq uráiyé. ² netuqyaa-káyúkámá anaaé waqmé kéowana min-áúkápáqá karí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

³ yaímma Péрати-wayukama Ítunopaq iréta wemmá makáqma aónaraae. yemá maará-tiraae: “ámáan-aikoni aúrakaqa máqte-kayukama yínááqa waqtuwaí-ááímmá kanaaráq yínááqa waqtuwánô?” ⁴ téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá maamin-áímmá íyaq yoráútaao? maará-tiraine. naayóbáqá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq uráine. naayóbáqá aaragáráq waagaráq tarôq uráine. ⁵ tarôq umá yikátuwena maará-tiraiye. ‘miráinana waagómá anóaboamma ayuwéna ánáakote yagaroqtamá maéta yenákámá móra-yuma aúqma máyoye.’ téna Áánûqtuma tiráine. ⁶ miráitata yenákámá íma kaayaq-wáyúkáráá umá mááye. ímiye. yenákámá miráuma mi-mórá-yúmá aúqma mááye. miráinata Áánûqtuma yarúyikarainnama íma yatáétao.” téna Ítuma tiráiyé. ⁷ ánibo Péрати-wayukama Ítumma timá-ameta tirááe: “nôraq itanawáq Mótetima ámáan-aimma timénataa waagómá aaraukáqá yataí-áúbámá agamá ‘aaragómmá ámítuwe waqtuwaao’ tiráiyô?” téta itama aónaraae. ⁸ ánibo Ítuma timá yímikaiye:

“minnâ tirunóbáqá akoqnáá kéeq keráwáqá aamá arátéwana Mótetima keráwáqti aammá awiyéna ‘aaramá waqtúwáaro’ tiráine. miráimanibo naayóbáqa maramá áaimma átarai-kanaaraqa mirán-ámmá íma wáqe-uraine. ⁹ kemá maará téq keráwáqtábá kétune. móra-nakoni ánáakoma kumari-ááímmá íma tarôq kéinana awaikómá paabaq kéwatuwena káqon-inimmo mayainama min-nákómá kumari-ááímmá tarôq kéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁰ ánibo Ítuni iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: “miráinatama aaramá íma mayánóma minnâ uyátá-maqma kanaaráq íye.” téta wení iyápó-annama tirááe. ¹¹ tewana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “máqte-noininaukaqa maamin-áímmá kanaaráq íma mayánómanibo yaímma-wayukaraq Áánûqtu yímikaiye. ¹² ítáaro. yaímma-wayukama aaramá íma kanaaráq mayánómma minnâ yaímma-wayukama yeqtí yúgoma aúyakurainatama kanaaráq iyápóma íma maqyikánómma yeqtí yinóama mirápáq maqyikáraipoatabi waayúkama yikáma kareremá aúqyíkaraipoata aaramá íma kanaaráq mayánóe. ánibo yaímma-wayukama aaramá íma máyáamma miráuma yeqtí yúyánákáraraq yirukaráq máqte-qtataaqa Áánûqtumma kámetaboata yemá aaramá íkémayaae. miráineqa keráwáqá kanaaráq mirá-inoe. maaminnámo tiraatíyan-aimma máyáaro!’ téna Ítu tiráiyé.

Ítuma pááqya-noiyapoma wení kaayoné-yátááqá yímikaiye.

¹³ mi-kánááraraqá yaímma-wayukama pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. wemá yineq ayáámma yínêkuyena nunamummá tíkáae téta irááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama aamá yiwááguraae. ¹⁴ ánibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá pááqya-noiyapoma

iyuwaíyata ketôpaq yero. keráwáqá íma yáqtoq-yikaaro. Áánûqtu yabíkái-marupaq mái-wayukama mirá-nóiyápótí márûqiye.” téna tiráiyé. ¹⁵ mirá-timatuwena ayáámma pááqya-noiyapoti yineq árúqmakaiye. miráumatuwena Ítuma min-áúkápáqá yuwéna kóuraiye.

maabu-nákóma netuq-ótámmá makáiyé.

¹⁶ móra-nakoma Ítunopaq iréna tiráiyé: “yirááti-nako, kemá náaraq umáwaq íráqôn-aaimma tarôq éraq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye. ¹⁷ ánibo Ítuma timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íráqô-qtataaqtabama kemmá ítama káon-aano? aúyánánóbáqá arútama itaao. kímora-naqa we-namáa íráqô-naqiye. ánibo emá aúwaraimma mayánéma kanaaráq emá máqten-amaan-aimma waraao.” téna tiráiyé. ¹⁸ ánibo min-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “nóin-amaan-ainabiyo?” téna tiráiyé. Ítuma tiráiyé: “ámáan-aikoma maará-uraiye. waayúkama íma ikámma puyuwó. aarukáqá íma mamá yataiyó. moyámma íma mayaaó. káqo-wamma kaaqaarimá ítimakaaó. ¹⁹ emá enanó-enaboni aménáápáq mááo. enamáárîq arummá amé kaayoné ónaiq umá náawabi enamakaaq maína-naqa arummá amé kaayoné umákaaó.” téna tiráiyé. ²⁰ ánibo mi-mábú-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “mí-máqtén-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. kemá nói-qtataaqtabawaq aqtórárîqa kéuno?” téna ítama aónaraiye. ²¹ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “emá kanaaráq umá ánatanaae téma emá uré ení máqte-qtataaqa waayúkaraq marénata meyanîq kéiya min-nárake móneqa maté áwáyoq-wayukama yímituwema Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa maránóne. emá ketinaae ya-waraao.” téna Ítuma tiráiyé. ²² mí-mábú-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa

kéyaiyaq kóuraiye. miráimma wemá taíbaq-yataaqa makáiqtababoana mirá-uraiye.

²³ ánibo Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtabama kammáa kámagiye. ²⁴ kemá keráwáqá ókaraq kétima-timune. móra-wamma káámoma oótiraa-kakoma wáqtô aráátai-waigoni aapimmá peránénama kammáa ainíkáa umá móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtaba anómma uyátá-maqma kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁵ yemá iyápó-annama maamin-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. yé maará-tiraae: “miráinana náawaq Áánûqtuni-marupaq wemá kanaaráq uíníyô?” téta tirááe. ²⁶ ánibo Ítuma yúrapi karákéna timá yímikaiye: “waayúkama kanaaráq mirá ínoe. Áánûqtu wenamáa máqte-qtataariq kanaaráq íniye.” téna

²⁷ Ítuma mirá-timatuwaitana Pítaama yauwéqma tiráiyé: “éqtukenaro. ketáámá máqte-qtataaqa yuqmá ánatetaa enanaae ya kéwaraunataae. miráinataa ketáámá nói-qtataaraq mayánúnataabiyo?” téna Pítaama tiráiyé. ²⁸ ánibo Ítuma timá ámikaiye: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa máqte-qtataakoma aúgeniq íni-kanaaraqa kemá Waayúkagoni Áráaqa akoqnáama mayéqa kínin-abitataraq mánune. mi-kánáaráqá keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketinaae mó kéwaraiya-kayukama tiyááka umá kaayaq-ábítátáráq mánoe. keráwáqá Ítiráaeobake tiyááka úma kaayaq-ánná-wáyúkámá mamá yainánóe. ²⁹ máqte-kayukama ketíwîqtaba itéta yeqtí naammá yuwéta yíbâqawaanabi yímanaatoinabi yinóanabi yiboánábi iyápóabi yeqtí yónábi yukáíya-kayukama yemá ókaraq netuqyaammá

matéta íráqô-qtataaqa anónnáma yiméta yemá aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánóe. ³⁰ ááqibo netuqyaa-káyúkámá maa-márábí uyátá-maqma anómma máiya-kayukama anaaékaqa aqtóráqá íyata ánibo netuqyaa-káyúkámá íbêqa anaaékaqo kéiya-kayukama Áánûqtuni-marupaq uyátá-maqma anómma máno-kayukama wínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

20

wááéni-yopi mayaímá mayaí-wayúkámá

¹ Ítuma óq-aimma tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mirá-uraiye. móra-nakoma anó-marama makáinikaa uráiyé. ánibo aabáyaanapimma min-nákómá uréna wení wááéni-yopi mayaímá mayaí-wayúkámá ko yiwíkaiye. ² min-nákómá yaímma-mayai-wayukate aamá téite umátuweta móra-iyakaq maréta mayaírákémá ‘tiyááka-tiyaaka umá móneqa (1 kína) mayánúnataae’ tirááe. ánibo mirá-timatuweta wááéni-yopitaa mi-máyái-wayúkámá timáyíkaraiye. ³ miráuma aabaúgómmá aabayaaraq uyáwitana (9 kíróki) kawáá-nákómá ko aónaimma yaímma paá-wayukama paá itó-uma máákéti-marupitaa mááwana yimónaraiye. ⁴ ánibo min-nákómá mi-káyúkámá timá yímikaiye: “kanaaraq keráwákaraq wááéni-yopi mayaímá ko kémayaiyaq meyámmá arútâma timénúne.” ⁵ titata yemá urááe. mórai q umá wágááwabi énaikaqa (miráuma 12 kírókigaraq 3 kírókigaraq) wemá uráiyé. ⁶ ánibo énaikaq (aabaúgómmá 5 kíróki) keqnáámmá ko aónaimma yaímma-wayukama paá itó-uma mááwana min-nákómá timá yímikaiye: “nôraq itaraq íbêq-wagaama paámá itó-uma mááo?” ⁷ téna

titata mi-káyúkámá timá ámikaae: “móra-nakoma móra-mayaima íma kétimitaqtaae.” téta tirááe. ániibo min-nákómá timá yímikaiye: “keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko máyáaro.” téna tiráíye.

⁸ aabaúgómá énaikariq itana wááéni-yokoni aboámá wení mayairáq-káwáá-náqá timá ámikaiye: “emá mayairáq-wáyúkámá yááyare meyámmá yimiyo. emá anaaékaq mayái ya matáiya-kayukarake áaimma átáma meyámmá yímike áqnaabaq-wayukaraq waao.” téna tiráíye. ⁹ ániibo énaikaqa (5 kíróki) mayaímá áaimma átáma máyáa-kayukagaraq iréta meyámmá móneqa tiyááka-tiyaaka umá matááe. ¹⁰ áqnaabaq áaimma átáma mayaímá matáá-kayukama iréta ‘ketáámá anó-moneqa mayánúnataae’ téta yúyánápí tirááe. miráimanibo ímiye. yegáráq meyámmá tiyááka-tiyaaka umá mórai q umá matááe. ¹¹ yemá miráuma meyámmá maméta yókóní aboámmá awáágúraae. ¹² yemá mirá-tiraae: “mi-káyúkámá yinaaémo mayái máyáa-kayukama yemá pááqya-kanaama mayái matááe. miráuraawaa emá yemmá mórai q umá ketáái meyákáá umá káyimene. ániibo ketáámá ayáqtáá-kanaama anó-naqa kaikáq ummaa-máyáímá kémayetaa aaqá káutaune.” téta tirááe. ¹³ mirá-timatuwaawana yókóní aboámá yeqtí aúkáapike móra-nakomma timá ámikaiye: “ketí aanábónákô, emmá íma mamá táíq umákaraune. meyámmá móneqa tiyáákama mayáánayaba íyaq aamá timá móra-tiyakaq makáúyô? ¹⁴ máqtemma keráwáqá paá mamé kóoro! kemá meyámmá keráwáqá timúnna-meyakaa umá mórai q umá tinaaémo íya-kayukama meyámmá yiménúne. ¹⁵ nôraq inábiyo? ketí móneqnapo nôrabi ónááqa paá miráonu íyabiyo? kemá yemmá íráqô-qtataariq kéumayikaunaraq minnáyaba kárún-aaimma kéteo?” téna yókóní aboámá tiráíye. ¹⁶ miráuma

anaaékaqo iráa-kayukama anó-nakoma uyátá-maqma anómma yímikaiye. áqnáabaqo iráa-kayukama anó-nakoma yemmá márû mikákáá pááqyamma yímikaiye. miráitaq kemá kétune. anaaékaq iráiya-kayukama áqnáabaq wiyata ániibo áqnáabaq iráiya-kayukama aqtóúrákák wínóe.” téna Îtuma tiráiyé.

Îtuma kaumbáq téna “puyéq itó-onune” tiráiyé.

¹⁷ Îtuma Yérútáarebaq uwíné kéena wení tiyáaka umá kaayaq-iyápó-ánnámá yiwíq-mayaitata wetê kóuraae. ániibo yemá aapaq kéweta Îtuma maará téna timá yímikaiye: ¹⁸ “ítáaro. íbêqa ketáá Yérútáarebaq uyónúnatae. mikáqá kemmá Waayúkagoni Áráaqa yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáanaimma yirááti-wayukagaraq yeqtí iyáápi maráiyata yemá aabi matikéta tíkamma puí-áímmá téite éta yawááq-umatikanoe. ¹⁹ mirá éta yemá kemmá káqon-annawayukama Yéqtaaeo-wayukama yimíyata akáyáámmá timátiketa tebûqa timéta kaapaq-yátáq tíkamma ítikanoe. miráiyaq pukéq kaumo-kánáámá ánatainaq pukáanabike itó-uma paá mánune.” téna Îtuma tiráiyé.

Yêmitiyaa Yóáanema anómma mayéta urááye.

²⁰ Yéberima áanikokaratama yinóama yiwíqmena Îtunopaq iráiyé. min-íníkmá Îtuni aítaupi araayutaúmmá aténa móra-yataaqtaba Îtukaq akoqnáa umá ítama aónaraiye. ²¹ Îtuma timá ámikaiye: “emmá nóiqtabaq kákaiyo?” téna ítáitana min-íníkmá wemmá timá ámikaiye: “emá anaaékaqa anó-kinimma máinonakanaaraqa ketí maa-kááyáq-iyápógórátámá enamakaq mááyoye. té minnáyaba akoqnáa umá timá-timiyo.” ²² mirá téna timátúwáitana Îtuma yawwéqma maará-tiraiye: “emá akoqnáa umá ítama aónáana-yataaqtabama

íitaraane. káápuma awaaméqá tú-tiqa éna ummaa ôriq umá yáni-kaapubikema kanaaráq náyóyô?” téna titata yenákámá yauwéqma tirááye: “mipiké kerátá kanaaráq nayúye.” téta tirááye. ²³ ániibo Ítuma kaayaq-nákámá timá yímikaiye: “árainé. kenákámá ketí káápubike aíqa í-yátááqá nayóye. miráimanibo náawaq kanaaráq ketimakaq mániyo? maamin-áímmá kennámá íma wáíye. ímiye. min-ábíqtátámá yaímma-wayukayaba ketibomá Áánûqtuma yokaa umáyíkaraiye.” téna Ítuma tiráíye.

²⁴ iyápó-annabike tiyááka-wayukama min-áímmá ítátuweta kaayaq-wátámá Yêmitiyaa Yóáanema yiwáágúraae. ²⁵ ániibo Ítuma iyápó-annama máqtemma yááyarena timá yímikaiye: “keráwáqá káonaawata waayúkati kíni-kayukama yemmá mamá márúte yuwéta anómma máeta kényabiqyikaae. ániibo yemá anó-kayukama akoqnáá umá aarawaayábá yeqtaama itaígáae kéte. ²⁶ miráimanibo mirán-ááímmá keráwápímmá íma waíno. ímiye. keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma anómma uyátá-maqma mánaae ténama wemá kanaaráq mayái-nákáá umá máena keráwáqá tíwáqnaa íno. ²⁷ móra-nakoma keráwáqtí áqnáabaq-naqa mánaae ténama wemá kanaaráq paá keráwáqtí kaqtó-nakaa umá maíno. ²⁸ kemá Waayúkagoni Áráakoma móraiq kéune. kemmá waayúkama mamá tíwáqnaa ígáae téq íkukaune. ímiye. kemá yekáq mayaímá mayéq yíwáqnaa kéeq netuqyaa-káyúkámá ketúnapo yemmá meyanîq umá yauwéqma yiwiránáá kukáune.” téna Ítuma tiráíye.

kaayaqá yúramma karoparái-nakama Ítuma mamá atóba-mayíkaraiye.

²⁹ yemá Yérikoqa yuwéta kóuraae. ániibo taíbaq-wayukama Ítun anaaé wakááe. ³⁰ kaayaqá yúramma karoparái-nakorata aanáwábaq máeta Ítuqtaba

kéiye-aimma ítátuweta yenákámá ááyama tirááye: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike-nako, kekárátámá arummá umátikaao.” téta tirááye. ³¹ ániibo aarawaamá ‘páátí mááka’ téta tirááe. miráimanibo yenákámá uyátá-maqma anókaq ááyama tirááye: “umaataráána-nako, Tébitin-annabike-nako, kekárátá arummá umátikaao.” téta tirááye. ³² ániibo Ítuma mikáq kepágurena min-nákámá yááyama tirááye: “kenákámá nôraq umátikaikaae téka kéteyo?” téna tirááye. ³³ ániibo min-nákórátá Ítumma timá ámikaaye: “umaataráána-nako, emá kerátái túamma mamá kabári-tikaikaae téka kétuye.” téta tirááye. ³⁴ ániibo Ítuma min-nákámá arummá umáyikena min-nákátí yúrapi ayáánaipo yínékuitana é mikáq yúamma aónaraaye. miráitata yenákámá Ítun anaaé waqméta urááye.

21

Ítuma anó-kiniraa umá Yérútááre-marupaq uyábékaiye.

¹ yemá Yérútáárebaq waaqókáq iréta Béqtápégibaq yayátuweta Óribêti-anuraq irááe. miráitana Ítuma wení iyápó-annabike kaayaqá timáyikena áqnáabaqa ² timá yímikaiye: “kenákámá pááqya-marupaq uréka mikáq aónaakao. mikáqá mórana oótiraa-kamma áráakaraq ánnáma kú-yakaraae. miráinaka ánná ayútuweka awíqme ketôpaq yekao. ³ ániibo móra-nakoma kenákáyábá móra-aimmo tínakama maará-tima-amekao. ‘anó-nakoma maamin-oótiráákáqtábá kéiye.’ mirá tíyanama wemá páátákáá timínaka awíqma íyóye.” tena Ítuma tirááye.

⁴ mi-qtátááqá áraimma pááq imá naayóbáqá Áánûqtuni wátáama Tékaráiyama amuné-nákómá anaaékaq pááq íniye téna maará-tiraine:

⁵ “keráwáqá aarawaamá Yérútáárebaq álkuyo-kayukama maará téra timá yíméro. aónaaro. keráwáqti kínimma keráwáqtôpaq kéimanibo

wemá kaayoné-ááímmá tarôq kéena oótiraa-kakoni ámûraaq máena kéíye. ótamma mayái-ótíráá-kákóní áráakon ámûraaq máena kéíye.”

téna tiráiniq uráíye.

⁶ maami kaayaq-íyápó-ánnábiké-nákórátámá Ítuma timá yímíniq áqnáabaq mó-ureta ⁷ yenákámá oótiraa-kamma anóakaraq áráakaraq awíqmeta iréta yeqti kúberai-unamma ayúqma ámûraaq abákáraae. ániibo Ítuma min-ótíráá-kákóní ámûraaq uyáqtama máqe-uraiye. ⁸ netuqyaammá aarawaamá yeqti kúberai-unamma ayúqma aapitáá wíqmaketa miráuma éwaoniq umá omáqá kémayeta yaímma-wayukama kóbé-tágóní amamá ánagaraq ayáama aapitáá wíqmakaae. ⁹ ániibo aarawaamá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaé o-káyúkágáráqá maará téta ááyama tirááe:

“otáánaa, yauwéqmetaa tiwiráí-nákô, Tébitin áráako, Áánûqtuma íráqôniq umákaino. maan-nákómá uyátárai-nakoni áwíkaq kéíye. otáánaa yanaa uyátárai-naqiye.”

téta tirááe.

¹⁰ Ítuma Yérútáárebaq uyáberaitata mi-márúpáké-káyúkámá máqtemma iyánáaq umáreta anókaq tirááe: “maan-náqá náawabiyo?” téta tirááe. ¹¹ ániibo aarawaamá aakaq uréire o-káyúkámá tirááe: “wemá Áánûqtuni amuné-náqá Ítue Náátárêtibaq Kááriribake-nare.” téta tirááe.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa meyámmá máráa-kayukama Ítuma waqtukáíye.

¹² Îtuma anó-monoq-naupaq uyábékema mi-káyúkámá meyanîq kéowana waqtukáiyé. wemá móneqa makéta waerémáa-taaregaraq numamá makéta maraq máeta meyanîq émáan-abiqtatagaraq máqtepaq ayáú-tááyáú umá pípéban umátukaiye. ¹³ Îtuma miráumatuwena timá yímikaiye: “Áánûqtuni watáa agamatán-áikómá maará kétiye. ‘ketí naakóqtábámá nunamummá tí-náné tínóe.’ miráimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí aúpáq-márúkáá kéoe.” téna Îtuma tiráiyé.

¹⁴ Îtuma anó-monoq-naupaq máitata yaímma-wayukama yúramma karopágitana yimúqtámmá akúgitata máe-kayukama wenôpaq yewana mamá atóbamayikaraiye. ¹⁵ miráimanibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Îtuma anón-awaameq-yataariq immá káoneta anó-monoq-naupake iyápóma anókaq ááyama téta “otáánaa Tébitin áráakoe.” téta temmá ítátuweta íyaqa ítama táíq kéeta ¹⁶ Îtumma timá ámikaae: “maamin-áímmô téta enáwîqa múte yaúyomma áraq kéitaano?” téta ítama aónaraae. ániibo Îtuma yemmá timá yímikaiye: “owé. kéitaune. keráwáqá maarán-áímmá Tébitima ibí naayóbáqá maará-tiraimma íyaq yoráútaao? ‘Áánûqtuo, emá pááqya-noiyapogaraq náákaqo máraiya-noiyapogaraq yeqtí yóyaupike ení áwîqa múte yaúma kánataae.’ téna ibí tiráine.” téna Îtuma tiráiyé. ¹⁷ ániibo Îtuma iyuwéna márûpaq yaúbarena mi-nókáámmá Béqtanibaq ko máqe-uraiye.

Îtuma aamá titana píki arakaráq-yámá aayákaraiye.

¹⁸ aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena Îtuma yauwéqma márûpaq itana áama yaráiyé. ¹⁹ ániibo Îtuma móra píki-yama aakaq aónatuwena ááípaq uráiyé. ániibo

mórama naí-yátááqá arammá íaonaraiye. ímiye. áná-aatuqma wáqe-uraiye. mi-píkí-yágómmá maará-tima-amikaiye: “ókaraq arammá íma iyaa. áraimma ímiye.” titana páátákáá maami-píkí-yágómá aayá-kaguraiye. ²⁰ iyápó-annama minnáma aónatuweta iyánáaq urááe. miráitata yemá tirááe: “nôraq itanawáq píki-yagoma páátákáá aayámmá kégagiyo?” téta tirááe. ²¹ ánibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá tirummá timéq kaayaq-tíyáqá íma wáinanama kanaarác keráwáqá kemá píki-yaraq únaikaa ínóe. keráwáqá mimórá maami-qtátáárîq íinoe. ímiye. keráwáqá téq maan-ánúgóqtábá ‘emá meqtátuwe únópí kumuwo’ tíyanama kanaarác miráiniye. ²² ánibo keráwáqá tirummá ámíqma itáíq-itaiq kéeq nunamummá téq máqte-qtataaqa mayánáae tíya-qtataaqa paá mayánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

“náawaq náápaamma ámikaiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

²³ Ítuma yauwéqma anó-monoq-naupaq uréna aarawaamá yiráátiraiye. ánibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kawaa-wayukagaraq Ítunopaq iréta tirááe: “emá nói-naapaanaq yokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta tirááe. ²⁴ ánibo Ítuma yeqtáaraq yauwéqma maará-tiraiye: “kegárácá kemá keráwákác móra-yataaqtaba ítama aónanaa kéune. keráwáqá yauwéqma ketáaraqo tíyaqa kanaarác keráwáqá kemá timá-timenune kemá nói-naapaanaq yokéraq maami-máyáímá kémayauno. ²⁵ timá tíméro. Yóóanema nommá waayúkama péqyikaraimma náakakena mi-náápáámmá matáíyô?” mi-qtátááqá Áánûqtunopake-qtataarabi paá

waayúkati minnábabiyo?” téna tiráiyé. yemá min-áímmá ítátuweta yeíyáá aamá maará-tiraaé: “ketáá téqtaa minnâ Áánûqtunopake-qtataare tenanataámá maará ténataa timá-timiniye. ‘nôraq itaráq keráwáqá wekáqá íma itáíq-itaiq kéó?” téna tíniye.” téta tirááé. ²⁶ ániibo ketáá téqtaa minnâ ‘paá waayúkagon-amiye.’ téqtaama aarawaatí yáaqa ikaténúnatae. minnáma yemá ‘Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-naré.’ téta kéte.” téta tirááé. ²⁷ miráitata yemá Îtun áaraq yauwéqma maará-tiraaé: “ketáá íaonoraunatae.” téta tirááé. ániibo Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “kegaráqá íma timá-timenunama kemá nói-naapaanabi matokéq maami-máyáímá kémayaune.” téna tiráiyé.

móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkarai-waigoni waéqma itái-áiné.

²⁸ Îtuma tiráiyé: “miráimanibo keráwáqá nóinae kéteo? móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkaraiye. ániibo min-nákómá áqnáabaq-iyapogonopaq uréna timá ámikaiye. ‘ketáaniko, íbêqa emá uré wááéni-yopi mayaímá ko mayaa.’ tiráiyé. ²⁹ ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘ítíkaiye.’ timátuwena anaaékaqa aúyánámmá waéqma itáá ena uráiyé. ³⁰ ániibo keqnáámmá yiboámá uréna móra-aanikokaqa mimór-áímmá mó-tiraiye. ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘owé. ketiboó.’ mirá-timatuwena íuraiye. ³¹ min-íyápórátábikémá náawaq yiboání aúyánámmá wakáyó?” titata yemá “áqnáaekoe.” téta tirááé. ókaraq Îtuma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. táákiti-moneqo máyáa-kayukagaraq kumari-nóiníkaráq yirummá kéwaeraapoata keráwáqtí túbáqá áqnáabaq Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mayánóe. ³² minnâ Yóáane nommá perái-náqá keráwákáq iréna arupú-amma má

tiráátiraimanibo minnýaba keráwáqá wenáama íma ítaraae. ááqibo táákiti-moneqa mayaí-wáyúkágáráq kumari-nóíníkáráq wenáama ítaraae. keráwáqá minnáama aónaraamanibo túyánámmá waéqma itáá eq wenáama íma ítaraae.” téna Ítuma tiráíye.

tái-wayukama wááéni-yokaq yabíyé-waigoni waéqma itaí-áiné.

³³ káqomma waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráíye: “ítáaro. móra waéqma itaí-áímmá tenúne. móra-nakoma wení anó-marama wáitana wááéni-yomma yoqmaréna kurumá umá ikúmakaíye. áníbo arunóbáqá wááéni-nomma kaí-táápékóní maiqá uqmaréna ayáqtááq-namma wení yókáq kawáá-ínámmá umákaiye. miráitana mi-tókóní aboámá wení yómmá yaímma-wayukati iyáápi maréna ‘kawáá oro.’ tiráíye. áníbo mirá-timatuwena móra-aukapaq marabaq ayáqtááq-amma kóuraiye. ³⁴ anaaékaqa wááéni-yokoma ábû kaí-kánááráqá wení mayaí-wáyúkámá timá yíkáitata wááéni-yopima mayaímô máyáa-kayukayopaq urááe. wení wááéni-yopike yaímma mamá maraíyata mamé ígáae téna timá yíkáitata urááe. ³⁵ mi-tókáqô mayaí máyáa-kayukama yiwíketa móra-naqa yáánápó ikaméta móra-naqa ikámówana púítata móra-waigomma óqtatannapo ikámma waréta urááe. ³⁶ mi-tókóní aboámá óqa mayaí-wáyúkámá timáyíkáitata irááe. áqnaabaqa pááqya-kayukama timá yíkáitata iráábo íbêqa netuqyaakáá timá yíkáitata irááe. áníbo wááéni-yopima mayaí máyáa-kayukama keqnáámmá áqnaabaqo uráániq umá yíkaraae. ³⁷ anaaékaqa mi-tókóní aboamá maará-tiraiye. ‘yemá kanaaráq ketí iyápógon áama itánóe.’ téna timátuwena wenáanikomma timákáitana mi-káyúkáyópáq uráíye. ³⁸ miráimanibo wááéni-yokaq mayaímá máyáa-kayukama áanikomma aónatuweta yeiyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá wemá aboání

máqte-qtataaqa mayániye. mayáiyataao. maamin-náqá ikámónanataa puínataa weni yómmá mayánúnatae.’ téta tiráae. ³⁹ miráitata min-íyápómá yáqtoketa mi-tópiké márúte waqmá paábaq yukéta ikámówana pukáiyé.

⁴⁰ ánibo keráwáqá nóinaeq kéteo? anaaékaqa wááeni-yokoni aboámá irena wááeni-yopimo mayái máyáa-kayukabima nôraq má-umayikaniyo?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴¹ ánibo yemá timá ámikaae: “wemá mi-tái-wáyúkámá aráaq yíkamma uqtátuwena wááeni-yomma mamá káqon-anna-wayukama yimínata kawáá uréta arammá ábûma kaikánáaráqá yemá ábûma kaínatama aanábógómmá yaímma mamá amínoe.” téta tiráae.

⁴² ánibo Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá naayóbáq Tébitima Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráikannaama íyaq yoráúma ítaraao? maará-tiraine.

‘maamin-óqtámmá naammá í-máyái-wáyúkámá paábaq matúwáama íbêqa naakóní áwáámoyakaqa anómma akoqnáá-oqtamma wáiyé.

uyátárai-nakoma maami-qtátááqá mamá pááq-umaraitataa ketáa aónúnataama íraqôniq kéiyé.’ téna agamatá-kánáábímmá kétiye. ⁴³ miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mi-kánáámá kánatagitana móra-anna-wayukama maami-kánááyábá íraqôn-aramma mamá pááq kéiya-kayukama yimíniye. ⁴⁴ móra-nakoma min-óqtákóní ámûraaqo metaína-nakoma wemá yubámma púbúyaginiye. min-nágoma móra-nakoni ámûraaqo kumína-waigoma min-nákómmá igárîq umá obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítuma waéqma itái-áímmá timmá ítáamma Ítuma yepí maqmá kítitataboata ítaraae. ⁴⁶ yemá

ítatuweta Ítumma yáqtoraneta ommánibo yemá aarawaatí yáaqa ikátaae. aarawaamá téta Ítuqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewataboata ikatîq urááe.

22

aaramá iyakáirâq anón-aawakoni waéqma itaí-áímmá

¹ Ítuma keqnáámmá waéqma itaí-áímmá tiráíye:
² “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-kinini áaikoraa uráíye. kínimma áanikoma aaramá mayánéna itana kínima anón-aawaqa yokaa uráíye. ³ naayóbáqá yaímma min-ááwákáqó yíno-kayukama timá yíkaraine. ániibo aáwaqa naí-kánáaráqá kínima wení mayaí-wáyúkámá timáyíkáitata uréta naayóbáqô timáyíkarai-kayukama ko yááyama yiwiránéta iráámanibo mi-káyúkámá íyábá íma yíkaraiye. ⁴ keqnáámmá káqo-mayai-wayukama timáyíkátuwena tiráíye. ‘keráwáqá uréra kemá yááyarauna-wayukama maará téraq mó-tima-yimero. aáwaqa yokaa umátukaune. awai-púrúamáákáámmá kéikameq aínógaraqá naí-wámmá ikámakaune. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umátukaune. keráwáqá aaramá iyakáí-ááwákáq yero.’ téna tiráíye.
⁵ ááqibo mayaí-wáyúkámá uréta min-áímmá mó-tima-yimemanibo mi-káyúkámá min-áíkâq itaíyábá yíbô kaitata wéyáwé umáguraae. móra-nakoma wení yópâq kóitana móra-waigoma wení mayáirâq kóuráiye.
⁶ yaímma-wayukama kínima timáyíkáitata o-máyái-wáyúkámá yáqtoketa táíq kéumayiketa yíkamowata pukááe. ⁷ miráitana kínima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata uréta mayaí-wáyúkámá yíkamma púyó-kayukama ko yíkamma ánatatukaae. miráumatuweta yeqtí márûqa iramá agamá kaútukaae. ⁸ miráitana kínima wení mayaí-wáyúkámá timá yímikáiye. ‘aaramá

iyakaí-ááwáqá yokaa umákaunataamanibo waayúkama yááyauna-wayukama kanaaráq íuraapoata íyinoe. ⁹ miráinaq keráwáqá anón-akaq uréire kéera waayúkama yimónáíya-kayukama yááyama yiwíqmera aaramá iyakaí-ááwákáq yero.’ ¹⁰ téna kínima timátúwáitata mayaí-wáyúkámá máqten-apaq wéyáwé uréta aarawaamá yimónaa-kayukama táíq uráa-kayukagaraq íráqôníq uráa-kayukagaraq mamá yoruparáae. ánibo aaramá iyakaí-náúpáqá taíbaq-wayukama ya ógikaae.

¹¹ aarawaamá maraq ya máewana kínima uténa yimónaraiye. móra-naqa aónaimma aaramá iyakaí-kánááráq íráqôn-unakaqtoma íumatokaitana aónaraiye. ¹² ánibo kínima min-náqá timá ámikaiye. ‘ketí aanábó-nákô, nôraq itaawáq emá aaramá iyakaí-kánááráq-únákáqtôma íma umátore paá maan-náúpáqá utáánô?’ titana min-nákómá aamá ítiraiye. ¹³ miráitana kínima wení mayaí-wáyúkámá maará téna timá yímikaiye. ‘keráwáqá maamin-náqá yáqtoqma aiyayaakaq atáa-umatuwera máápaq márú iyaabótuwaiyana mibáq kumayuqnóbáq maíno. kumayuqnóbáq waayúkama wááqa keyeta yíwáyaamma akégúnanoe.’ ¹⁴ itáaro. Áánûqtuma máqte-kayukama kéyaayaimanibo wemá móra-mora-waigomma aónama awaaméqá kéumaraiipoana wemá Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberaniye.” téna Ítuma tiráíye.

“Títaamma táákiti-moneqa amiyo” téta ítama aónaraae.

¹⁵ Péрати-wayukama aamá ko téite umá tiráae. “ketáámá nóin-ainaq tenanataáwáq Ítumma wenáagoma íarutainataawaq yáqtoranunataabiyo?” téta tiráae. ¹⁶ ánibo yemá yaímma yeqtí iyápó-annagaraq Érôtini waayúkagaraq timáyíkáawata Ítunopaq uréta tiráae: “yirááti-nako, emá áraimma téna-naqone. ketáámá

káonaunatae. ániibo emá árain-aikake aarawaamá Áánûqtuni áaimma káyiraatene. emá móra-nakoma mirá-maara uwo tináíqtábámá aúyánámmá íma kéitaane. ímiye. emá máqte-kayukama mimór-áín áátuqma kétima-yimene. ¹⁷ miráinaa emá keqtáá timá-timiyo. emá nóine kéteno? kanaaráq táákiti-moneqa uyátá-maqma anó-nakoma Títaamma aménúnataabiyo?” téta tirááe. ¹⁸ miráimanibo Ítuma yeqtí táí-yaaimma aónatuwena tiráíye: “keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáe. nôraq itaráq kemmá makáqma kaónaao? ¹⁹ keráwáqá mórama táákiti-moneqa tiráátero.” mirá titata yemá móra-moneqa mamá aráátiraae. ²⁰ ániibo Ítuma yemá ítama aónaraiye: “maami-mónékáqá amammá waéna áwîqqa waéna uráimma minná náawanabiyo?” téna tiráíye. ²¹ ániibo yemá tirááe: “Títaannae.” téta tirááe. ániibo Ítuma timá yímikaiye: “miráuma Títaannama kanaaráq Títaamma áméro. ániibo Áánûqtunnama Áánûqtumma áméro.” téna tiráíye. ²² yemá min-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. ániibo yemá Ítumma ayuwéta kóuraae.

waayúkama pukéta itó-oqtaba yemá Ítumma ítama aónaraae.

²³ mi táoqa Táátûti-wayukama Ítunopaq irááe. yemá min-ánná-wáyúkámá téta pukáa-kayukama íma kéito-owe téwaone. yemá Táátûti-wayukama iréta Ítumma ítama aónaraae. ²⁴ yemá maará-tiraae: “yirááti-nako, Móteti maará-tiraine. ‘móra-nakoma wení iyápóma íma marákéna pukínanama kanaaráq ábâkoma ánáakomma maténa iyápóma akaínana awaaóní anónnáma mániye.’ tiráimanibo ²⁵ naayóbáqá abapaké kaayaq-wátánónáámá keqtáábí máqe-uraane. ániibo áqnáekoma móra-inimma mamaré máqena pukuráimanibo mórama iyápóma íma marákáraiye. miráitana ábâkoma awaaóní ánáaqa

mayákaraine. ²⁶ ábâkoma móraiq umá iyápóma íma marákáraiye. miráuma pukitana káqomma yíbâkoma mayákareta puku-puku umá ánataguraae. ²⁷ máqtemma miráumma puqmá ánatagoana anaaékaq min-íníkógáráq pukuráiyee. ²⁸ ánibo emá kéténe pukáiya-kayukama itó-ino-kanaaraqá min-ínikómá abapaké kaayaq-wátánónáábímá náawani ánáaraq mániyo? emá aónaraane. máqtemma min-ínímmá matááne.” téta tirááe.

²⁹ ánibo Îtuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyee: “keráwáqá Áánûqtuni watáá agamatá-kánnáábímmá íyaq aónaraao? ánibo keráwáqá Áánûqtuni akoqnáágararaq íyaq aónaraao? miráitaq keráwáqá yobonaabo-áímmá kété. ³⁰ pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqá aaramá íma mayéta aaraukárîq í-wátáámá ítinoo. ímiye. yemá paá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukaraa umá mánoe. ³¹ miráimanibo pukáapike itó-inon-aimma keráwáqá ítama aónanaae. maamin-áímmá Áánûqtuma naayóbáqá timá tímikaimma íyaq ítaraao? Áánûqtuma maará-tiraine. ³² ‘naayóbáqá ibêkaraqá kemá Áabaraani Áánûqtue. wení áráaqá Ááítekima Yáakoboma kemá yeqtí Áánûqtumune.’ miráuma matúq-matuq umá máiauwaraiqtaba pukáiya-kayukama yeqtí Áánûqtuma íma máiyee. ímiye. wemá minnâ waayúkama pukáamanibo paá matúq-matuq umá yúwaraa-kayukati Áánûqtue.” téna tiráiyee. ³³ aarawaamá min-áímmá ítátuweta Îtun áayaba iyánáaq urááe.

Áánûqtuni áqnáabaq-amaan-aine.

³⁴ min-áíqtábámá Îtuma Táátûti-wayukati yóyauqa mamá aúyaqyikaraiye. ánibo yemá Pérati-wayukama

minnâ itáá eta wenamakaq ya áíkutaae. ³⁵ ániibo mi-káyúkátí aúkápimma mórana amáan-aimma ítarai-naqa máena Ítumma makáqma aónéna maará téna ítama aónaraiye: ³⁶ “yirááti-nako, nóin-amaan-aikowaq káqon-amaan-aimma uyátá-maqma anómma wáiyó?” téna ítama aónaraiye. ³⁷ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “uyátárai-naqtaba tikaíno. Áánûqtumma máqte-tugaraq máqten-aaikaraq máqte-tuyanakaraq améro. ³⁸ maamin-amáán-áímmá minnâ uyátá-maqma anómma katekoé. ³⁹ ániibo anaaékaq-amaan-aikoma mórai q uráiyé. minnágoma mirá-uraiye. ‘kenamáárîq keráwáqtábá tíkáiniq umá mórai q umá móra náayubi keqtimakaq maíyayuyaba tikaínaq kaayoné umáyíkáaro.’ ⁴⁰ maami-kááyáq-amáán-áíkómá Mótetini amáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraqa yeqtí yáaimma ábokaá umá wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Péрати-wayukaraq “Metáiyama yauwéqma tiwiráí-naré” téna ítama aónaraiye.

⁴¹ yemá Péрати-wayukama paá áíkumareta máawana Ítuma maará téna ítama yimónaraiye: ⁴² “Metáiyaqtabama keráwáqá nóine kéteo? wé náawani iyápó-annabikene kéteo?” titata ániibo yé timá ámikaae: “Tébitini iyápó-annabike-nakoe.” téta tirááe. ⁴³ mikáké Ítuma timá yímikaiye: “kanaarácqîbo nôraq itanawáq Aokaq-Áágómá titana Tébitimma anaaékaq yínîn-nakoqtaba ‘uyátárai-nakoe’ tiráiyô naayóbáqá Tébiti maará-tiráine.

⁴⁴ ketí uyátárai-nakomma uyátárai-nakoma maará téna timá ámikaiye. emá ketiyáánurapaq maraq máre-naq anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá enaí-tauq aménáápáq yikánúne. téna tiráine.

⁴⁵ Tébitima wenamáárîq ‘uyátárai-nako’ tiráimanibo Tébitima naayóbáqá pukuráine. ániibo náaraq itanawáq wemá Tébitin-annabikema anaaékaq kanaaráq yíníyô?” téna Îtuma tiráiyé. ⁴⁶ móra-nakoma maamin-áikáqá Îtumma íma timá ámikaiye. ániibo mi-kánáaráqá yemá áaimma átáma Îtuni áaqa ikatéta anaaékaqa móra-aimma íma Îtukaqa ítama aónaraae.

23

yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa yeqtí yáaimma

¹ anaaékaqa Îtuma aarawaagaráq wení iyápó-annagaraq watáama timá-yimena ² maará-tiraiye: “aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa Mótetini ámáan-aimma ítaraa-kayukae. ³ miráitata máqten-aimma yemá timá tímemma keráwáqá ítama aruteraq anaaé waránómanibo yemá oníkaa íoro. yemá netuq-áímmá kététemanibo yemá min-áímmá íma anaaé kéwaraae. ⁴ yeqtí wataárame yemá anón-ataanamma atáá-uma waayúkati yíbúkaq káqyiketamanibo yemá móra iyáamma ánékuqma waayúkama yíwáqnaa umá yiráátéta ummaa-yátááqá mayaíyábá íma kéitaae. ⁵ yemá máqte-qtataariq ommá minná waabá-káyúkámá timónaigaae téta mirá kéoe. waayúkama yeqtí íraqôn-aaimma aónaamma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábiké yaímma-wataama agatuwéta yúwáayakaq káqtoraae. ayáqtááq-waqtoma marabí yuyu umá kéitoraae. ⁶ yemá omáq-óní aáwakoni-amakaq íraqô-kannaaraqa máiyaba keyikaitata yirááti-naupaqa yenamáa aokaq-ábíqtátáráq máiyaba keyikaiye. ⁷ waabá-káyúkátí aúkáapimma yeqtábá ‘anó-nako’ ‘yirááti-nako’ téta tíyábá ôriq umá keyikaiye. ⁸ miráimanibo waayúkama keráwáqtábá ‘yirááti-nare’

ítero. ímiye. kímora-nakoma keráwáqtí tirááti-naqa maínaq keráwáqá paá ábâqawaaraa umá máero. Pérati-wayukama mirá kéoe. ⁹ ááqibo móra maa-márábíké anó-nakoqtaba ‘ketiboé’ ítero. ímiye. paá kímora-naqa Áánûqtuma keqtibobóana wení márûpaq máiye. ¹⁰ ánibo keráwáqtábámá ‘áqnáabaq-nare’ ítero. ímiye. keráwáqtí áqnáabaq-naqa kímora máimma Metáiya yauwéqmataa tiwiraí-naré. ¹¹ miráimanibo keráwáqtí aúkáapike anó-nakoma paá keráwáqtí mayaí-náqá maíno. ¹² móra-nakoma wení áwîqa múte yauwína-nakoma anaaékaqa wení áwîkoma pááqyamma wániye. ánibo móra-nakoma wení áwîqa mamé kumína-nakoma wemá anaaékaqa anón-awíqa mayániye.

yirááti-wayukama táí-aaimma tarôq oqtábá Ítuma timá yímikaiye.

¹³ keráwáqá ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáréré. aarawaatí yóípiomma Áánûqtuma yabíkái-qtataakomma oqtamá káuyaraae. keráwáqá kenamáárîq íma kémayaae. ánibo aarawaamá mayánéta kéomma minnâ keráwáqá íma iyúwááwata kémayaae.

¹⁴ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáréré. ketoq-nóínítí naammá kémayeq waabá-káyúkátí yaákaqa keráwáqá ayáqtááq-nunamumma kéte. miráipoaq keráwáqá áraimma anómma táí-meyamma mayánóe.

¹⁵ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukama keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáréré. keráwáqá únópínábi paá-marabaqa uréire kéeq móra-naqa awíqma keráwáqtí iyápó-annama

káurakaae. miráimanibo keráwáqá wemmá uyátá-maqma táí-aapi mamá kákaae. min-nákómá keráwáqti iyápó-annama aúkuraipoaqa wemmá keráwáqá mamá iramá káíq-kaiq inírábí-wí-náqá káurakaamma miráuma keráwákáá kéoe.

¹⁶ keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátine kéo-kayukama atéráaro. keráwáqá árain-aimma timá akoqnáá kéomanibo íkewaraae. keráwáqá maará téq kéyiraate. miraráá umá móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yéna yanaané téna akoqnáá íma immá ‘paátataaqiye’ kétémanibo móra-nakoma áwáárara kai-qtátááqá aokaq-náúpáqtábá téna yanaan-áímmá timá akoqnáá ínna-nakoma kanaarác tiníq íno. ¹⁷ keráwáqá aibôqnaabog umá túramma karopágurai-kayukae. nói-qtataaraq uyátá-maqma anómma wáiyó? aokaq-náúpáké áwáárara kai-qtátáákóáq anó-monoq-naupaqa áwáárara kai-qtátááqá mamá aokarîq immá minnâ uyátá-maqma anónabiyo? ¹⁸ ánibo keráwáqá maará téq kéyiraate. móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá amí-yáárégóní áwîqa yamá yanaané téna akoqnáá ínna paátataare. miráimanibo amí-yátááqá amí-yáárérác wáinanama téna áwîqa yamá yanaa akoqnáá ínna-waigoma kanaarác tí-naiq íno. ¹⁹ keráwáqá túgaroqa mááe. nói-qtataaraq anómma wáiyó? Áánûqtukaq amí-yátáárác uyátá-maqma anómma wái amí-yáárérác aokaq-náúpác wáitaaregoaq uyátá-maqma minnâ anónabiyo? ²⁰ miráitana móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yááréyábá yanaa áwîqa yamá akoqnáá éna áraíne ténama wemá yaarerákárác máqte-qtataaqa wái-qtataakaraq wenáama mamá akoqnáá kéíye. ²¹ ánibo móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yanaa yamá áraíne téna akoqnáá énama anó-monoq-nakaraq aanábómá Áánûqtutabagaraq wenáama timá akoqnáá kéíye. ²² ánibo móra-nakoma Áánûqtuni márû-

pare téna áwîqa yátuwena yanaané téna árain-aimma timá akoqnáá immá minnâ Áánûqtuni abíqtátágaráq minnáqá abíqtátáráqô mái-nakokaraq wenáama timá akoqnáá kéiyé. keráwáqá túyánámmá kéite paátataare te-qtátáákómá minnâ akoqnáá-yataaqiye.

²³ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. máqte-qtataaqa yópíkén-ááwáqá tiyáákabike yaímma móra-aukapaqa Áánûqtukaq kámemanibo keráwáqá anón-amaan-aimma máqtepaq yukáama miráuma uyátá-maqma anómma anókayukarakaraq pááqya-kayukarakaraq arupú-aain-aikaraq kaayoné-áíkáráq itáíq-itaiq umá arummá amí-áíkáráq íkéwaraae. maamin-ámáán-áímmá íma yuwáínópoaq máqten-amaan-aimma paá waráínoe.

²⁴ keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátineq kéoe. keráwáqá waatimmá nawíkaiyaba ítíkaiyaq aáwapike kugétama keyuwaamanibo pógoma keráwáqtí aáwapi uréire immá íkaonaae.” téna waéqma itaí-áípi tiráiyé.

²⁵ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. keráwáqá nommá naínáwígónábi aáwaqa ikánai-tapekomma amegaa-áúráq tete oníkáá umá íráqôniq kéowata kétimonaamanibo keráwáqtí tirunóbáqá ááíqa í-yátáákáráq auyababa umá mayái-yátááqá keráwápímmá ógikaiye. ²⁶ keráwáqá

Pérati-wayukao, keráwáqá túramma karoparái-kayukae. áqnáabaq-yataaqa keráwáqtí tirunóbákémá miráuma nommá naínáwíbíkékáá umá araatámma tete íyana amegaa-áúgógáráqá íráqôniq íno.

²⁷ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-

tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. keráwáqá miráuma pukáa-kayukati aúge-mararaakaa urái-kayukamoe. amegaa-áúráqá íráqôniq umá wáipoata waayúkama aónainobo arunóbáqá pukáa-kayukati iyáátákaraq kabiramá táwîgoniq i-qtátááqá ógikaiye. ²⁸ keráwákáráqá mórariq urááe. waayúkama keráwáqtí amegaa-túráq káoneta keráwáqá arupú-wayukawaq máawaa kétémanibo keráwáqtí tirunóbáqá kaaqaari-tí-ááímmá waéna ámáan-aimma aratí-ááímmá ógikaiye.

yirááti-wayukama táí-meyamma mayánóqtaba Ítuma tiráíye.

²⁹ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáq pukáa-kayukayaba íráqô-mararaamma tarôq kéumayikeqa arupú-wayukati-mararaakaq íráqôniq umá wíráatima kéumayikaae. ³⁰ ánibo keráwáqá maará kéte. 'ketáámá naayóbáqá tináábútááma máqe uráa-kanaaraqo máqe uráunarakaa kanaarác ketáámá íma yíwáqnaa onatatáá amuné-wáyúkámá yíkamma puínéta oné.' téq ³¹ min-áímmô kétéma minná keráwáqá keráwáqtí táaimma abarokác umá kétéma keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma utái-ánnábíké-káyúkámóe. ³² kanaarác keráwáqtí tináábútááti yáaimma áaimma átáma paá miráuma ánataaro. ³³ keráwáqá iraaabayaakárác iraaabayaakóní áráakaware. Áánûqtuma ítama yainéna Tááqtaani-marupaq iramá káíq-kaiq in-áúkápác yawáác umátikaniye. náaraq umáwaq péqmare kóiyana ítama yainái-yátáákómá íma yáqtoraniyo? ímiye. keráwáqá íma péqmareq kóinoe. ³⁴ miráinaq keráwáqá ítáaro.

kemá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq yirááti-wayukagaraq timáyíkáánata keráwáqtôpaq wínóe. yeqtí aúkáapikema yaímma-wayukama keráwáqá yíkamiyata kúpuiyaq yaímma-wayukama kaapaq-yátáq yíkamma kéiyikeq yaímma-wayukama keráwáqtí yirááti-naupaqa tebûqa yimínóe. ániibo mirágêq yemmá móra-marukake waqmá káqo-marupaq iyuwánóe. ³⁵ miráinana arupú-wayukama maa-márábí máraiyata yíkamma pukáiya-kayukati anónnáma máqtemma minná keráwápi wániye. owé. arupú-naqa Éboma pukáikake yéqéna Tékaráiyama Berekáiyani áanikomma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkáapi ikákaane. aúkáapi ikámówana pukáimma mi-wágóní anónnáma keráwápi aráápama wániye. ³⁶ kemá keráwáqá araimma kétima-timune. máqtemma mi-wágóní anónnáma maannáma íbêqo máa-kayukama táí-meyamma mayánóe.

Îtuma Yérútáárebaq ibiqá yakáiyé.

³⁷ keráwáqá Yérútáárebaq-wayukao. keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq keráwáqtôpaq Áánûqtuma mayái-wáyúkámá timáyíkái-kayukama óqtatanapo kéyikamoe. netuqyaa-kánáámá keráwáqá mamá kokórigoma aráákawaqa aáyanobataa áikuinikaa umá áikutikanaae téq túnnamanibo keráwáqá minnáyaba íma kétikaiye. ³⁸ keráwáqá ítáaro. íbêqa keráwáqtí márûqa yuwéq paábaq kóiyana paá-maruqa wániye. ³⁹ owé. kemá maará téq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá ókaraq kemmá ítimoneq anaaékaqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni áwîkaq i-náqá Áánûqtuo, wemmá íráqôniq umákaao. téq tínoe. mi táoqa ókaraq kemmá timónanoe.’ téna Îtuma tiráiyé.

24

“anó-monoq-namma táíq íniye” téna Ítuma tiráiyé.

¹ Ítuma anó-monoq-naupake yuwéna kóitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. yemá Ítumma yaímma anó-monoq-namma aráátineta uráámanibo ² Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá maami-máqté-qtátááqá aónaraao? kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. yemá káqomma móra-oqtamma íma yuwaíyana maan-óqtákóní ámûraaqa káqon-oqtamma wániye. namuro-wáyúkámá maamin-óqtámmá máqtepaq yubámma paábaq yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

netuqyaan-úmmáá-yátááqá pááq ínîqtaba Ítuma tiráiyé.

³ Óribêti-anuraq máitata wení iyápó-annama yenamáa Ítunopaq iréta tirááe: “emá keqtáa timá-timiyo. min-óqtámmá paábaq yubámma yuwánô-kanaama nói-kanaararaq mi-qtátááqá pááq ínîyô? nóin-awaameraq áqnáabaqa pááq ínataa ketáa káonetaa emá yauwéqma kéguminana maa-márámá ánatanena kéiyé tenúnataabiyo?” téta wení iyápó-annama tirááe.

⁴ Ítuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. móra-nakoma keráwáqá kaaqaari-áímmá timá-timena makatínéna íniye. ⁵ netuqyaa-káyúkámá iréta ketíwîkaq iréta maará tínoe. ‘kemá Metáiyama yauwéqma yiwirái-náqúne’ kéteta aarawaamá kaaqaari-áímmá timá-yimeta yemmá makatínoe. ⁶ ániibo keráwáqá ááíqa éta aamá karáiyamma itéq ááíqa kéiyaq uwáa-aimma itánóe. keráwáqá atéráaro! minnáyabama íma iyánáaqa oro. mirá-qtátááqá pááq ínimanibo aqtó-kánáámá íma wániye. ⁷ móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama ááíqa umáyikanoe. miráiyata móra-kinini waayúkama móra-kinini waayúkate ááíqa ínóe.

yaímma-aukapaqa waayúkama anómma yáayaba kéiyata anómma márúma yorániye. ⁸ mi-maqté-qtátáákómá miráuma aaragómá iyápó marakánéna itana áqnáabaq aíqa iníkáá íniye.

⁹ mi-kánááráqá kэрáwáqá tíq í-yátááqá timéta ummaa-yátááqá timéta tíkamma utánóe. miráiyata ketíwîqa keráwápí wáipoata máqtemma aarawaamá ítama táíq umátikainoe. minná ketíwîqa keráwápí wáipoata mirá-inoe. ¹⁰ ánibo mi-kánááráqá netuqyaa-káyúkámá itáíq-itaiq umá arummá amí-yátááqá yuwéta yíbâqawaamma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maréta yegáráqá namuroîq umáyiketa ítama táíq umáyikanoe. ¹¹ ánibo kaaqaari-ámúné-wáyúkámá netuqyaa pááq uréta taígani-kayukama makatínoe. ¹² táí-aaikoma anómma pááq kénata taíbaq-wayukama kaayoné-yátááqá yuqmá ánatanoe. ¹³ miráimanibo móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánááráq kekáq aúyánámmá iténa kémainana wemmá Áánûqtuma yauwêqma awirániye. ¹⁴ máqte-marabaqa Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúgemma átê-wataama abarokáq timáeta wéyáwé umátuwaiyata máqten-anna-wayukama kéitaiyana mi táoqa aqtó-kánáámá pááq íniye.

anómma táí-yataaqa pááq íniye.

¹⁵ ánibo anómma táíq í-yátááqá aokaq-márúkáq itó-urinaq aónainomma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Táánioma tirái-qtataaqa áraimma pááq íniye. náawabi maamin-áímmá yorauténama wemá aúyánámmá ítama arutaíno. ¹⁶ maami-kánááráqá aarawaamá Yúríabaq márariya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ¹⁷ ánibo móra-nakoma márûkaq yaúbama máqe-ina-waigoma óqa íma wení naaúpaq uyábékéna táítawaa-yataaqa mayáino. ¹⁸ ánibo móra-nakoma yópáq máqe-ina-nakoma íma

yauwéqma uténa wení kúberai-unamma mayaíno. ¹⁹ mi-kánáaráqá yímûkaraq-noinimma iyápóma náamma kéyime-noinikaraqa tirunô. ²⁰ keráwáqá mi-kánáaráqá nunamummá téqa yaugi-kánáárarábi Tabaatiráqá táaqa káinaq íma pékinoe. ²¹ mi-kánáaráqá uyátá-maqma anómma ummaa-yátáaqá páaq íniye. naayóbáqá aúgemarama páaq-uraikaqa yéqéna íbêkaraq mirán-úmmáa-yátáaqá íma páaq uráine. ánibo anaaékakaraqa mirán-úmmáa-yátáaqá móragaraq íma wániye. ²² Áánûqtuma mi-kánáámá íma mamá awaararîq ínatama máqtemma aarawaamá aúyokinoe. miráimanibo Áánûqtuma aarawaamá awaaméqá umáyíkárenaboana aúyánámmá ítaraiye. miráitana Áánûqtuma maami-kánáámá mamá awaararîq kéiyé.

²³ mi-kánáaráqá móra-nakoma téna “aónaaro. Metáiyama yauwéqma tiwirái-náqá maa máiyé. merapaq máiyé” tinaqa keráwáqá min-áímmá íma ítáaro. ²⁴ ánibo yaímma kaaqaari-Métáiyágáráq kaagaari-ámúné-wáyúkámá itó éta anón-awaameq-yataaqa tarôq éta ókon-okomma mayaímá mayánóe. yemá mirá étama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama wenôpake makatéta paábaq waqmá tiyuwánoe. ²⁵ ítáaro. maaminnáma páaq ínîqtaba keráwáqá timá tímikaune.

²⁶ miráinata yemá téta “aónaaro. Metáiyama waayúka íma máa-kaqmaapaq máiyé.” tíyaqa keráwáqá min-áúkápáqá íoro. ánibo yemá téta “aónaaro. wemá maabáq aúpáq máiyé.” tíyaqa yeqtáama íma ítáaro. ²⁷ aabayákáq aabayuraa yoqména yáútínikaa umá páátákáá kemá Waayúkagon Áráaqa kumónúne.

²⁸ pukáa-kayukati aráaq-yuma wáipaqa akikígómá ya áikuiniye.

anaaékaq Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

²⁹ mi-kánáágóní ummaa-yátááqá ánataginana páátákáá aabaúgoma mamá kumayuqá káurainana wíyomma wíyokoma íma kamá kétagainana aabayákákémá yaímma wiyóqá yaráqmena kumínatama tébakaq aabayákáqá wáiya-qtataakoma yaráqma pípéban umáginoe. ³⁰ mi-kánáaráqá Waayúkagon Áráakoni awaaméqá aabayákáq pááq kéinana maa-márábín-ánná-wáyúkámá yáaqa kégainata ibiqá kéyareta waayúkagoni Áráaqa Áánûqtunopake konnákóní ámûraaq kéguminata aónainomma akoqnááqaraq tágama-yataakaraq kumíniye. ³¹ ániibo weróq-anabike anókaq yúgayaiyana anómma áama anó-kaapaukaa kétinata wení kaqtó-wayukama Áánûqtunopake timáyikainata wetábá awaaméqá umáyíkaraina-wayukama mamá áikuinoe. ániibo yemá máqte-maragoni aqtóbáké yiwiránóe.

yaamá minná kanaamá aónama yainá-yáé.

³² keráwáqá píki arakaráq-yaráq aónaaro. amagómá anommá wáitana aúgen-anama kéyaitaq keráwáqá káonaae íbêqa íráqôn-abayaqa téna aaqá kánéna kéiye. ³³ miráraa umá anaaékaqa máqte-qtataaqa pááq ínimma keráwáqá mikáq aónainoe. áaimma átama Waayúkagoni Áráaqa kumínî-kanaagoma waaqókáq wáiye. ³⁴ keráwáqá kemá áraimma kétima-timune. maamin-ánnámá íma pukáiyana maami-máqté-qtátááqá pááq íniye. ³⁵ aabaya-márúkáráq maragáráqá ánatanimanibo ketáama íma ánataniye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nakoma nóin-aabauwabi kanaamá íma kéitaiye.

³⁶ Ítuma óq-aimma tiráiyé: “móra-nakoma mi-kánááyábámá íma kéitaiye. Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukagaraqa Áánûqtuni áanikogaraq íma kéitaae. aboámá Áánûqtu wenamá minnáyabama kéitaiye.

³⁷ naayóbáqá Nóaani kanaaráqá táí-aaimma tarôq uráamma móraiq umá mirán-ááímmá Waayúkagon Áráaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa tarôq ínoe. ³⁸ naayóbáqá anó-nomma íautaikaqa yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta aaraukárîq í-wátáámá téta miráuqte kéuyowana Nóaama wení únópi-káárébi uyábékaiye. ³⁹ yemá minnáyaba yúyánámmá íma itéta paá miráuma máawana anó-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawáaq-umatukaiye. Waayúkagon-Araaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa mirá-inoe. ⁴⁰ mi-kánáaráqá kaayaq-nákámá yópi máqe-ya-nakoratama Áánûqtuma móra-naqa awiréna móra-naqa ayuwániye. ⁴¹ móraiq umá kaayaq-íníkorátá yammá anémáiyapikema Áánûqtuma móra-inimma káwirena móra-inimma mikáq ayuwániye. ⁴² miráinaq keráwáqá atéráaro! keráwáqti anómma uyátárai-naqa kumínî-kanaama íma kéítaae. ⁴³ keráwáqá maamináyaba túyánámmá itáaro. naakóni aanábó-nákómá itáinama moyá-náqá nói-kanaararabi yiné ínanama wemá íma aúma wainímanibo wemá paá itó-uma máena wení naakáqá yabíqtuwena mániye. ⁴⁴ Waayúkagoni Áráaqa móra-kanaaraq íma kumíniye tíya-kanaaraqa kumíniye. miráinaq keráwákáráq yokaa oro.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakoratai waéqma itái-áímmá

⁴⁵ móra-mayai-nakoma íráqón-auyanamma wáitana wení mayáíráqá yabíqma kárutaitanaboana anó-kawaa-nakoma min-nákóqtábá wení yaímma mayá-wáyúkágáráq yabíkéna wení kanaaráq aáwaqa yimíkáae tíniye. ⁴⁶ anaaékaqa wení anón-nakoma yauwéqma iréna min-náqá aónáinama naayóbáqô timá ámikainaiqo énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá ôriq umá

maráiniye. ⁴⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-máyái-nákómmá wení anón-nakoma téna “emá ketí máqte-qtataacaq anómma yabíqma mááo.” téna timákaniye. ⁴⁸ miráimanibo mi-tái-máyái-nákómá wení áyaqnobaqa téna ‘ketí anón-nakoma páátákáá yauweréna íyiniye.’ kétena ⁴⁹ wení móra-mayai-wayukama áaimma átama káyikamena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naa-káyúkátê aíbôq-nomma kénena neginaagí kéena ⁵⁰ mi-máyái-nákómá wení anón-nakoma yíniye téna aúyánámmá íma itáina-kanaaraq yíniye. ⁵¹ miráitana mi-máyái-nákóní anón-naqa iréna min-nákómmá mamá táíq umá kátuwena mamá kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkátê táí-meyamma mayániye. miráitana wemá min-áúkápáqá máena wááqa yéna áwayaamma akégúnaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

25

tiyááka-noinaaruti waéqma itái-áímmá

¹ Ítuma óqa waéqma itái-áímmá tiráiyé: “maami-kánááráqá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma kumína-kanaama miráuma tiyáákaa-noinaaruraa uráiyé. móra-naqa íbêqa aaramá máyái-nakoma yínéna miráitata min-nóínáárúmá yeqtí-ómmá kúraqme uréta aapaké min-náqá ko awíqme yínéta urááe. ² ániibo móra-tiyaapaq-noinaaruma aíbôqnaaboq owata móra-tiyaapaq-noinaaruma áá itéta yúyánámmá íráqôniq umá itaraae. ³ aíbôqnaaboq o-nóínáárúmá ómmá kúrari-yataaqa mamé yemánibo matawé-nokaraq íma maméta irááe. ⁴ miráimanibo yúyánámmô itáa-noinaaruma yemá yeqtí áráamubima matawé-nokaraq aqtíma matoréta irááe. ⁵ minnámo aaramá máyái-naqa páátákáámá íma itana máqte-noinaaruti yúrakoma yúgábaaq itata yúmá wagurááe.

⁶ nokáán-aukaama móra-nakoma ááyama tiráiyé. ‘aaramô mayái-náqá áqa iyé. ániibo keráwáqá aapaké ko awíqmera yero.’ téna tiráiyé. ⁷ min-nóináárúmá máqtepaq itó-ureta yeqtí ómmá mamá yokaa urááe. ⁸ ániibo yemá aíbôqnaaboq o-nóináárúmá aa itaraa-noinaaruma timá yímikaae. ‘keráwáqá matawé-nomma yaímma tíméro. ketáái ókómá putíkinena kéiyé’. téta tirááe. ⁹ ániibo aa itaraa-noinaaruma yauwéqma timá yímikaae. ‘ímiye. maami-mátáwé-nókómá keqtáágáráq keráwákáráqá íma umaatátikaniqtaae. keráwáqá kanaarácq títúwaapaq uréra meyanîq oro.’ téta tirááe. ¹⁰ ániibo min-nóináárúmá títúwaapake meyanîq ínéta kóuraawana aaramô máyái-naqa iráiyé. miráitata yokaa umáreta máqeo-noinaaruma min-nákógáráq anón-aawaqo yokaa umáráa-naupaq uyábékuraae. miráowana oqtagómá aúyakuraiye.

¹¹ anaaékaqa tébakaq-noinaaruma iréta tirááe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaa.’ téta tirááe. ¹² miráitana uyátárai-nakoma tiráiyé. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. kemá keráwáqá ítimonaraune.’ téna tiráiyé. ¹³ miráinaq keráwáqá atéráaro! nói-kanaawabi nóin-aabaurarabiyo keráwáqá íma kéitaae.” téna Ítuma waéqma itai-áípi tiráiyé.

mayái-wáyúkáma amuq-yáúgáráq máyáa-waigoni waéqma itai-áíné.

¹⁴ káqomma waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyé: “móra-nakoma óq-aukapaq ayáqtááq-amma wínéna iníkáá kéena miráitana min-nákómá wení mayái-wáyúkámá yááyarena wení máqte-qtataaqa iyáápi makáiyé. ¹⁵ min-nákómá móra-mora-mayai-wayukati yáainaa akoqnáama aónawaaena wení móneqa yáátáá umá

yímikaiye. ániibo móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (2,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaammá (1,000) aména uráiyé. miráuma yímiqtuwena wemá kóuraiye. ¹⁶ miráumatuwena kóitatama netuqyaa-mónéqô (5,000) máyái-nakoma páátákáá uréna minnárake móneq-mayaima maténa amuq-yáúmá miráuma káqomma ámûraaq netuqyaa-mónéqá (5,000) matáiyé. ¹⁷ ániibo móra-nakoma netuqyaa-mónéqô (2,000) máyái-nakoma wegáráq amuq-yáúmá miráuma mi-mónékáké mayaímá maténa káqomma netuqyaa-mónéqá amuq-yáúmá (2,000) ámûraaq matáiyé. ¹⁸ miráitana móra-waigoma netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma marabí maiqá mó-ukena wení anó-nakoni móneqa aúpáq utamákaraiye.

¹⁹ ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa mi-máyái-nóiyápótí anó-naqa yawéqma iráiyé. miráitana wemá naayóbáqá móneqa yímikai-kayukate wataama timá arutánéna uráiyé. ²⁰ ániibo min-nákómá móneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) matái-nakoma iréna wení móneqa (5,000) amuq-yáúgáráq (5,000) mamé iréna tiráiyé. ‘uyátárai-nako, emá netuqyaa-mónéqá miráuma (5,000) tímikaanamiye. aónaao. íbêqa minnárake mayaímá matéq amuq-yáúmá káqomma 5,000 matáune.’ téna tiráiyé. ²¹ wení anó-nakoma timá ámikaiye. ‘emá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá kémare iyo.’ téna tiráiyé. ²² keqnáámmá káqo-nakoma netuqyaa-mónéqá (2,000) matái-nakogaraq iréna tiráiyé. ‘uyátaráana-nako, emá naayóbáqá netuqyaa-

mónéqá (2,000) tímikaanae. aónaao. íbêqa minnárake mónéq-mayaima matéq amuq-yáúmá káqomma 2,000 matáune.’ téna tiráiyé. ²³ ánibo wení anó-nakoma tiráiyé. ‘emmá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqya-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboqa kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá maqmé iyo.’ téna tiráiyé. ²⁴ ánibo móra-naqa netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma wegáráq iréna maará-tiraiye. ‘uyátaráana-nako, kemá emmá aónaraune. iragayá-náqône. káqo-nakoma yómmá yoqmáráimma ábû kaí-kánááráqá kémayaane. ánibo káqo-nakoma móra-aukapaq-marabima ánáyumma uqmáráipikemma arammá kégutone. ²⁵ miráitana kemmá táaqa kaitaq ení móneqa maranóbáq utamákaune. aónaao. ennámá maa walbo mayaa.’ téna tiráiyé. ²⁶ miráimanibo wení anó-nakoma maará téna timá ámikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. emá ayáátamma íguyona-naqone. áraimma timónaraane káqo-wama yómmá yoqmáráipike aáwaqa kémayeq káqo-nakoma móra-aukapaq-marabi ánáyumma yuqmáráipike arammá kégutone. mirá kéuno?’ ²⁷ kanaaráqíbo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaq íma tíkaraano? miráitaaq kemá yawwéqma iréq ketí mónekaraq yaímma amuq-yáúgáráqá matáune. ²⁸ kanaaráq íbêqa keráwáqá maami-mónéqá 1,000 yabíma maan-nákómá móneqa 10,000 makái-nakomma áméro. ²⁹ minnâ máqte-kayukama matokáiya-kayukama min-ámúrááq ókaraq yimínata mayánóe. miráimanibo móra-nakoma pááqya-qtataaqo matokáina-nakomma wenôpake yabímayaniye. ³⁰ ánibo maami-tái-máyái-náqá waqmá máápaq kumayuqnóbáq yúwáaro. miráinata min-áúkápáqá wááqa anómma yéta yíwayaamma akégúnainoe.’ téna anó-nakoma tiráiyé.”

téna Ítuma maami waéqma itaí-áipí tiráiyie.

Waayúkagoni Áráaqa Ítuma máqten-anna-wayukama mamá yainániye.

³¹ ókaraq Ítuma tiráiyie: “anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa wení tágama-yataakaraq kínima máena kumínata máqtemma wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kumínómma mi-kánááráqá anón-akoqnaagaraq wemá yabíkáin-abiqtatararaq mániye. ³² ániibo máqten-anna-wayukama aúbáq ya áikuinoe. wemá yaímma kaayaq-ánnáíq umáyikena miráuma tipi-típi-kawaa-nakoma tipi-típima yaímma merapaq akéna mémema maabáq akéna iníkáá íniye. ³³ wemá tipi-típi-annama áiqma ayáánurapaq yikéna méme-annama áiqma ayáánepaq yikániye. ³⁴ miráinana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma máena ayáánurapaq maíya-kayukama maará téna timá-yiminiye. ‘yero. ketibommá ákái-kayukao, keráwáqti waaroqá ketibonôpake ya máyáaro. naayóbáqá maa-márámá aúgemma pááq kéitana ketibomá keráwáqti márûqa tarôq umá yokaa umátíkátuwena keráwáqá aúyataraine. ³⁵ naayóbáqá kemá táayaba kéunaq keráwáqá aáwaqa tímikaane. kemmá nonáá tíkáitaq nommá tímikaane. kemá káqo-marupake-napoq keráwáqá tiwíqme keráwáqti naaópaq urááne. ³⁶ kemá wáqtôma íma itokáunaq wáqtôma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq mamá íraqôniq umátíkaraane. kemá ánná-naupaq máunaq ya timónaranne.’ ³⁷ miráinata yemá arupú-wayukama maará téta Waayúkgon-Araakomma yauwéqma timá áminoe. ‘uyátaráana-nako, emá nói-kanaararaq ááyabama kéonataawaq aáwaqa ámikaunataabiyo?’ nói-kanaararaq nonáá ákáitataa nommá ámikaunataabiyo?’ ³⁸ minnýaba ítama aónainoe. ‘nói-kanaararaq ketáámá aónáunataama

emá káqo-marupake-napoataa ketáámá awíqmetaa ketáái-naaupaqá iráunataabiyo? ániibo nói-kanaararaq ení wáqtôma íma itokáánataa ketáámá wáqtôma ámikaunataabiyo? ³⁹ nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunataama emmá karímá ákarai ánná-naupaqá máanataa ketáámá ko aónaraunataabiyo? téta ítama aónainoe. ⁴⁰ ániibo anó-kinima máena maara téna yemmá timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá mórama ketinaae wáraa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma mirá-umayikaraamma minná kemmá móraiq umátikaraae.’

⁴¹ miráinana mikáké wemá téna ayáánepaq maíya-kayukama timá-yiminiye. ‘ketôpake paábaq kóoro. Áánûqtuma keráwáqá yawááq-umatukaiye. keráwáqá yuwéraq iramá aati-aatimá káíq-kaiq inírábí oro. min-írámá ketibomá Áánûqtuma Tááqtaagaraq wení kaqtó-wayukagaraq yokaa umáyíkaraine. ⁴² naayóbáqá kemá táayaba kéunaqa aáwaqa íma tímikaane. kemmá nonáá kétikaitaq máunaqa nommá íma tímikaane. ⁴³ kemá káqo-marupake-napoaq kemmá íma tiwíqme keráwáqti naaúpaqa urááne. ketí wáqtôma íma wáitaqa keráwáqá kemmá wáqtôma íma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq ánná-naupaq máunaq keráwáqá íma ya timónaraane.’ ⁴⁴ miráinata yegaráqá maará téta yauwéqma tínoe. ‘uyátaráana-nako, nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunaataa emá áayaba éabi nonáá ákáitaawabi emá káqo-marupake-narabi emá wáqtôma íma makéyabi emmá karímá ákáitaawabi emá ánná-naupaq máanataawaq ketááma emmá íma mamá íraqôniq umá káraunataabiyo?’ téta tínoe. ⁴⁵ ániibo kínima yauwéqma maará téna timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá móra ketinaae wáraa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma

miráuma yíkáiyaaba íma yíwáqnaa ónúne tiráámma minnâ kemmá móraiq umátikaraae.’ ⁴⁶ miráinata min-ánná-wáyúkámá táí-meyamma ko mayánómma minnâ yíqa í-yátááqá watúq-watuq umá wánibo arupú-wayukama matúq-matuq umá máí-auwaraimma ummayéta aati-aatimá matúq-matuq umá mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

26

anó-kayukama aamá téite umá Ítumma ikámma puínéta urááe.

¹ Ítuma maami-máqtén-áímmá timá ánatatuwena mi-kánáaráqá wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: ² “kaayaq-kánáámá yáwínana kótámaki-aawaqa naí-kánáámá pááq íniye. maannâ kéitaae. ániibo yemá kemmá Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maraíyata kaapaq-yátáq tókaminoe.” téna tiráiyé.

³ mi-kánáaráqá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq álkutaamma min-nákóní áwîqa Kááyapatie. ⁴ ániibo yemá kaaqaari-áímmá téite umá wááyáímmá téta Ítumma aupaq yáqtoqma ikamínôn-aimma tirááe. ⁵ miraráá umá yemá tirááe: “ayúamá maqmá naíyan-onitaakaqa mirá-qtátáárîqa íonunataae. aarawaamá ááiq-yataaqa mamá pááq íyábae.” téta tirááe.

aaragómá átê-akuq matawemma Ítuni aqnópi atíyakaraiye.

⁶ Béqtanibaqa Tááímonima kárû-naqa wení karímá ánataguraitana wení naaúpaqa Ítuma máqe-uráiye. ⁷ ániibo móra-inikoma Ítunopaq iráimma mórama íráqôn-oqta-motorebima anó-moneq-awíqa yaan-áté-ákúq-mátáwémmá mamé iráiyé. Ítuma yaareráq máitana min-ínikómá átê-kuyumma i-mátáwémmá Ítun

aqnoópi atiyakaraiye. ⁸ yemá iyápo-annama miráimma aónatuweta ítama táíq urááe. miráitata yemá maará-tiraae: “nôraq itanawáq maamin-ákúq-mátáwémmá áyókima kéiyó? ⁹ maamin-áté-ákúq-mátáwémmá waayúkama kéyimetaa anó-moneqa matétaa áwáyoq-wayukama nôraq itataa ikéyimunataabiyo?” téta tirááe. ¹⁰ Ítuma yeqtáama ítarenaboana maará-timayimikaiye: “nôraq itaráq maan-íníkomá ítama ummaamá kéyamakaa? wemá kemmá íráqô-qtataariq umátíkaraiye. ¹¹ aati-aatimá áwáyoq-wayukama keráwáqtê mánomanibo kemá aati-aatimá keráwáqtê íma mánune. ¹² maan-íníkomá átê-akuq-matawemma ke tineq aqtítikaimma wemá miráuma kemmá uqtamátikanokaqtaba yokaa kéumatikaiye. ¹³ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqten-aukapaq-marabaqa maamin-áté-wátáámá abarokáq timáeta wéyáwé kéete maamin-íníkomá maami-qtátááríqo íqtábá yúyánammá itánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá anó-kayukati iyáapi yimínéna timá akoqnáá uráiyé.

¹⁴ mi-kánááráqá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápo-ánnábíké móra-waigoni áwîqa Yúqtaati Itikáárioti wemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukayopaq uráiyé. ¹⁵ ánibo wemá maará mó tiráiyé: “keráwáqá nói-qtataaraq timínóqtabawaq kemá Ítumma awíqma keráwáqtí tiyáápimma maránúnô?” téna tiráiyé. ánibo yemá móneqa miráuma kaumo-yátámá (30) ámikaae. ¹⁶ mi-kánááráké áaimma átárena móra-kanaaraq Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maráníqtaba abáá-uráiyé.

Ítuma kótámaki-aawaqa wení iyápo-annate naráiyé.

¹⁷ áqnaabaq-yupaama kótámaki-kanaaraq yammá íma itoraí-ómákáqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “náakaraq mamá yokaa kéumakaanataawaq kótámaki-aawaqa nainónô?” téta tirááe. ¹⁸ ániibo Ítuma tiráíye: “keráwáqá anó-marupaq uyábékeraq móra-nakokaqa maará-tero. ‘yirááti-nakoma téna ketí kanaamá waaqókárîq kéíye. miráípoaq ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa ení-naaupaq nánáá kéune.’ tiyé téraq mó-tima-amero.” téna tiráíye. ¹⁹ ániibo Ítuma tinîq umá iyápó-annama kótámaki-aawaqa yokaa urááe.

²⁰ ániibo énaikaqa Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnáté aáwaqa nai-yáárérâq máqe-uraae. ²¹ yemá aáwaqa kéneta máawana Ítuma tiráíye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwápíké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí marániye.” téna Ítuma tiráíye. ²² ániibo yemá netuq-yúyánámma ítaraae. káqowa-kaqowama wenita-wenita éta Ítumma timá ámikkae: “uyátaráana-nako, keyábiyo?” kétimma “keyábiyo?” kétimma urááe. ²³ miráímanibo Ítuma yauwéqma tiráíye: “min-nákómá aáwaq-tapepi ayáámma ketê ánékuina-naqa minná wemá kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marániye. ²⁴ owé. minná Waayúkagoni Áráaqa ‘puíniye’ téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq íniye. miráímanibo min-nákómá wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marání-nakoni táí-meyamma ôriq umá wániye. wemmá anóama íráqôniq umá íma marákáraitanaboana kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maránata tîkaminoe.” téna Ítuma tiráíye. ²⁵ Yúqtaatima namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma maránín-nakoma maará-tiraiye: “yirááti-nako, keábiyo?” titana Ítuma tiráíye: “emá enamáárîq kéténe.” téna Ítuma tiráíye.

Îtuma iyápó-anna wení ákaq-aawaqa yímikaiye.

²⁶yemá aáwaqa kéneta máawana Îtuma yammá maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena mapámma iyápó-annama yímikaiye. ániibo wemá tiráiyé: “keráwáqá mamá naaro. maaminnáma ketúmiye.” téna tiráiyé. ²⁷ ániibo móra-nawibike wááéni-nomma maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena káyimena tiráiyé: “keráwáqá máqtemma maaminnâ naaro. ²⁸ maannáma ketí naaebóaq timá akoqnáá ínoe. taíbaq aarawaatí kúmiqa mamá paá íkáae téq maami-nááémá aqtí énana kumíniye. ²⁹ keráwáqá kemá kétima-timune. íbêkaraqa anaaékakaraq maa-márábímmá wááéni-nomma ínanune. ketibomá Áánûqtu yabíkái-marupaqa keráwákáráq móragaraq kegárátáá nommá nanúnataae.” téna tiráiyé. ³⁰ yemá móra imá timátuweta yemá máápaq kumá yaúbareta Óríbêti-anubaq urááe.

Îtuma téna Pítaaqtaba “anaaéma umátikaniye” tiráiyé.

³¹ Îtuma wení iyápó-annamma timá yímikaiye: “keráwáqá íbêq-nokaamma kenamáa tiyuwéq peréqé wínóe. miráuma Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá téna ‘kemá tipi-típi-kawaa-naqa ikámónata tipi-típi áraakawaqa pípéban umáginoe’ mirá téna ágámátán-áikómá kétéye. ³² miráimanibo kemmá pukáanabike keqnáámmá itó-umatikainaq Káárirí-marupaq keráwáqtí áqnáabaq ónúne.” téna tiráiyé. ³³ Pítaama yauwéqma tiráiyé: “máqte-kayukama emmá ayuwéta kóíyaqa kemá emmá íayuwane.” téna Pítaama tiráiyé. ³⁴ Îtuma Pítaamma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama íma tiráínaa emá kaumobáq ketíwîqtabama íaonaraune té wakarónóne.” téna Îtuma tiráiyé. ³⁵ Pítaama Îtumma timá ámikaiye: “kekáráq tíkaminomma enáwîqa íma aúpáq yuwánune.

áraitmma ímiye.” téna titata máqtemma wení iyápó-annama mimórá áín áátuqma tirááe.

Îtuma Keqtêmani-yopaq nunamummá mó-tiraiye.

³⁶ mikáké Îtuma wení iyápó-annate Keqtêmanibaq urááe. mibáq wení iyápó-annama Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá maakáq yayááikaq maraq máiyaraq kemá mérápáq uréq nunamummá mó-teno.” téna tiráiyé. ³⁷ ánibo Îtuma Pítaakaraq Yéberini kaayaq-iyápórátágáráq yiwíqmeta urááe. Îtumma mibáq áyakoma anómma ummaa kéyaitana áúnobaqa anón-ummaa yágitana ³⁸timá yímikaiye: “ketíyakoma anómma ummaa kéyagiye. miráuma kemá puyónúnaiq kéiyé. keráwáqá maakáq máera kawáá urááiyaro.” téna Îtuma tiráiyé. ³⁹ wemá pááqyamma abákáq uréna marabí aipaké aguréna nunamummá téna tiráiyé: “ô ketiboó, emmá akáínaama kanaaráq káápuma tíqa ínimmá paábaq matuwaa. miráimanibo kemmá tíkái-qtataaqa íma waraao. ímiye. emá enamáárîq enaúyánámmá waraao.” téna tiráiyé.

⁴⁰ ánibo Îtuma wení iyápó-annayopaq yawuwéqma iréna aónaimma yúmá wagurááe. wemá Pítaamma awáu-turena timá ámikaiye: “nôraq íyô? keráwáqá ke-qtábá pááqya-kanaama kanaaráq íma yabíqma máéwani-raq kéoo? ⁴¹ keráwáqá yabíqma arútárera nunamummá tero. keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwápí pááq íyábámíye. áraíne. keráwáqtí aágoma keráwáqtábá kákaimanibo keráwáqtí tógoma akoqnááma íma wáitan-aboana íkakaiye.” téna tiráiyé.

⁴² Îtuma yawuwéqma anaaékaqa uréna móragaraq nuna-mummá téna tiráiyé: “ketiboó, maami-káápúgómá tú-tíqa íyábá ketôpake kanaaráq íma mamá tiyúwénana kóínaama emá enamáárîq ení áuyánámmá waraao.” téna

Îtuma tiráiyē. ⁴³ ánibo keqnáámmá yauwéqma yaónaimma yúmá waguréta máqe-uraae. yúrakoma íma kanaaráq karáqma aónaawaniq urááe.

⁴⁴ ánibo Îtuma iyápó-annama iyuwéna keqnáámmá kaumobáq uréna nunamummá tiráiyē. mi-núnámúmmá wágáabaqo tináílkáq keqnáámmá tiráiyē. ⁴⁵ anaaékaq wení iyápó-annayopaq iréna timá yímikaiye: “keráwáqá keqnáámmá waguréraq káágaa? aónaaro. kanaamá páaq-umaguraipoata kemmá Waayúkagoni Áráaqa mamá kúmiq-wayukati akoqnáábi maránóe. ⁴⁶ keráwáqá itó iyataa kóono. aónaaro. kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápipmmo maránô-kayukama áqa irááe.” téna Îtuma tiráiyē.

Yúqtaatima Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyē.

⁴⁷ Îtuma aamá kétinakaraq Yúqtaatima tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkábíké wemá iráiyē. netuqyaa-káyúkámá tokóru-yakaa-puma mûtûq-yamma maméta irááe. uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Îtiráaeo-anna-wayukati anó-kayukagaraq timáyíkáawata irááe. ⁴⁸ ánibo min-nákómá Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápipmmo maránín-nakoma móra awaaméq-áímmá téna tiráine: “kemá móra-naqa ámóqnaannama minná Îtue. keráwáqá wemmá yaqtóráaro.” téna Yúqtaatima timátuwena ⁴⁹ máqtemma yagáikuyowana páátákáá Îtunopaq Yúqtaatima iréna tiráiyē: “yirááti-nako, kaayoné-yátááqá etê wáino.” téna mirá-timatuwena Îtumma ámóqnaraiye. ⁵⁰ Îtuma timá ámikaiye: “ketí aanábógô, nôrabi ónáae ténaiqa páátákáá mirá uwo.” téna titata yemá waaqókáq iréta iyáámma ánékuqma Îtumma yáqtoqma akoqnáá urááe. ⁵¹ móra-naqa Îtute yagaroqtamá máqei-nakoma ayáámma yúwáitana

kúmitana wení tokóru-yakaa-puma matáíye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni kaqtó-nakomma ikámma aáqa yakátúwáitana marabí kuturáíye. ⁵² miráimanibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “ení tokóru-yakaa-puma wení amáákaq maraao. máqte-kayukama tokóru-yakaa-punapo ááiqa íyamma káqo-kayukama tokóru-yakaa-punapo yemmá yíkamma puínoe. ⁵³ aqá kemá ketibommá ááyaanana netuqyaammá kaqtó-wayukama Áánûqtunopake tiyááka umá kaayaq-ánnámá áái-q-i-wayukama uyátá-maqmagaraq timínímma minnýaba páátákáá íyaq ítaraano? ⁵⁴ miráimanibo kemá miráonanama Áánûqtuni agamatán-áíková náaraq umáwaq arammá iyáníyô? Áánûqtuni wataama agamatán-áíková maami-qtátááqá pááq íniqtaba kétiye.” téna Ítuma tiráíye.

⁵⁵ é mi táoqa Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá kemmá moyá-nákáá umá ya kéyatoreq tokóru-yakaraq mútûq-yakaraq maméraq tibá umáeraq kéyeo? máqte-kanaaraq kemá anó-monoq-naupaq máeq aarawaamá kéyiraatunaqa miráuma kemmá íma yáqtoakaamiye. ⁵⁶ miráimanibo Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maami-máqté-qtátááqtábá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí keqtábá agatáamma íbêqa pááq kéoe.” téna Ítuma tiráíye. ániibo máqtemma wení iyápó-annama Ítumma ayuwéta wéyáwé umáguraae.

yemá káánítôre-wayukati yúbáq Ítumma ítama yáíkaae.

⁵⁷ Ítumma yaqtóráa-kayukama wemmá awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-naqa Kááyapatikaq wení naaúpaq urááe. ániibo amáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq mibáq áíkkumareta máqe-uraae. ⁵⁸ Pítaama Ítumma anaáe waqména wimánibo wemá nékaq ko

máqe-uraiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni naakóni kurunóbáq wemá uyábékena i-wáyúkáté máqe-urena mi-qtátááqô pááq immá aónanaae téna máqe-uraiye. ⁵⁹ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq máqtemma káánítôre-wayukagaraq kaaqaari-áúbí maráiyata Ítumma ikámma puínôqtaba abáá-uraae. ⁶⁰ netuqyaa-káyúkámá iréta Ítumma kaaqaari-áúbí má-makaamanibo yemá móra ikámma puínôn-aaimma íabaa-uraae. anaaékaq kaayaq-nakórátámá iréta ⁶¹ yenákámá maará-tiraaye: “maan-nákómá maará-tiraiye. ‘kemá kanaarác Áánûqtuni anó-monoq-namma yawítítukeq kaumo-yúpáámá kóinaq ke-qnáámmá kanaarác umá ánatanune.’ téna Ítuma tiráiyé.” téta min-nákórátámá tirááye.

⁶² ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma itó-urena Ítumma timá ámikaiye: “maamin-áímmá enaúbimo maráátabama nóine kéteno?” téna tiráimanibo ⁶³ Ítuma aamá ítiraiye. ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma móragaraq timá ámikaiye: “kemá emmá Áánûqtu matúq-matuq umá mái-Aanuqtun áwíkaq ítama káonaune. emá yauwéqma yiwirái-náqá Metáiyama Áánûqtuni áanikowaq máanaa emá keqtáá timá-timiyo.” téna tiráiyé. ⁶⁴ Ítuma timá ámikaiye: “emá ténnama mi*** emíye. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. íbêkaraq anaaékakaraqa Waayúkagoni Áráaqa akoqnáa-Aanuqtuni amakaq máenaq keráwáqá aónainoe. ánibo wemá Áánûqtuni márûpake konnákáq máena kumíniye.” téna Ítuma yauwéqma tiráiyé. ⁶⁵ mirá-timatuwaitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma ôriq umá itanabóana wenamáárîq wení wáqtôma yakáqnaákáq umátuwena tiráiyé: “Áánûqtumma áyôqa káyaiye tiráiyé. óqa káqo-kayukama íma yiwíráanatataa wení áayabama má-tinoe. ímiye. wemá Áánûqtumma áyôqa ayéna timá

táíq umákáitaq keráwáqá íbêq kéitaae. ⁶⁶ keráwáqá nói-tuyananaq kéitaaq?” téna titata yemá tirááe: “wepímmá otaa-qtátááqá wáipoana paá puíkáae.” téta tirááe. ⁶⁷ ániibo mikáké Îtuni óipi wiráátima kéwiraketa ikákáae. yaímma-wayukama Îtumma aápáaraq kéyeta ⁶⁸ tirááe: “Metáíyao, amuné-áímmá keqtáá timá-timiyo. emmá náawaq kéikamiyo?” téta aábê-aimma tirááe.

Pítaama téna “Îtumma íaonaraune” tiráíye.

⁶⁹ Pítaama máápaq máqe-uraimma wemá naakóni kurugóni arunóbáq máqe-uraimma mórama mayái-ínímmá wenamakaq iréna tiráíye: “emá egáráq Îtuma Kááriribake-nakotema máqe-uraane.” téna tiráíye. ⁷⁰ miráimanibo Pítaama máqte-kayukati yúrakaq wakaréna maará-tiraiye: “keráwáqá mamin-áímmô temmá kemá íma ítaraune.” téna tiráíye. ⁷¹ mirá-timatuwena oqtabí kumá yaúbama ko itó-uraiye. ániibo káqomma mayái-íníkmá Pítaamma aónatuwena waaqókáqô máe-kayukama maará téna timá yímikaiye: “maan-nákómá Îtuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraine.” téna tiráíye. ⁷² keqnáámmá Pítaama wakaréna tiráíye: “árainurane. Áánûqtuni aúrakaqiye. kemá maan-náqá íma aónaraune.” téna tiráíye. ⁷³ anaaékaqa pááqya-kanaama yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama Pítaamma maará téta má-tima-amikaae: “áraine. emá Kááriribake-naqone. emá aamá téna-waigoma emmá mamá abarokáq kákaiye.” téta tirááe. ⁷⁴ ániibo íbêqa Pítaama aamá akoqnáá umá téna tiráíye: “árainurane. kaaqaari-áímmá kétenanama Áánûqtuma kemmá tíkamiyiye. kemá maan-náqá íma aónaraune. árainma ímiye.” téna timátúwáitana kokórigoma áama tiráíye. ⁷⁵ ániibo Îtuma tiráiniq itana Pítaama yauwéqma auyánámmá ítaraiye. Îtuma téna “kokórigoma áama

íma tiráínaa keqtábá íaonaraune té kaumobáq tínóne.” téna tiráíne. miráitana Pítaama máápaq yaúbarena ibiqá yakáíye.

27

yemá Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe.

¹ aaqá irákitata máqtemma uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráeobake anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínéta waayaímmá tirááe. ² yemá Ítumma ánnáma atáá-umatuweta awíqmeta anó-kamaani-naqa Pááíratimma mó ámikaae.

Yúqtaatima pukuráíye.

³ Yúqtaati wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo makái-nakoma Ítumma aónaimma yemá aamá timá uyáteta anón-ummaa-yataaqa mayámikaae. miráitana Yúqtaatima aúyánámmá waéqma itáá ena móneqa kaumo-yátámá maména uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukayopaqa yauwéqma iráíye. ⁴ miráitana wemá tiráíye: “kemá kúmiq-yataariq uráune. mórama otaa-qtátááqá íma wái-naqa mamá keráwáqtí tiyáápi makáunaboana puíniye.” téna tiráíye. ániibo yemá tirááe: “minná ketáái otaammá íma wáíye. emá enamáa ení otaammíye.” téta tirááe. ⁵ ániibo Yúqtaatima mi-mónéqá anó-monoq-naupaq mó kéiyaabotuwena máápaq wenamáárîq ánnáma amáguráíye.

⁶ yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukama mi-mónéqá matéta tirááe: “maami-mónéqá waayúkama ikámma uqtaí-méyámíye. maami-mónéqá anó-monoq-naupake-monekaraqa mórabi íma maránúnatae. keráwáqtí aúmatan-aimma mirá kétiye.” téta tirááe. ⁷ ániibo yemá móra-aimma téite umátuweta mi-mónéqnapó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq

urááe. káqo-mapake-kayukati máátíq-máatiq-marama tarôq umáyikaraae. ⁸ miráitata min-áúkápáq-márágóni áwîqa “naae-maráe.” téta áwîqa yaráawata min-áwíqá íbêqa paá wáíye.

⁹ miráitana naayóbáqá Áánûqtuma amuné-náqá Yéremáiyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráimma maará-tiraine. “yemá kaumo-tíyááká-mónéqá mataáe. yemá Ítiráaeo-wayukama awaaméqá maréta maamin-náqá meyanîq í-méyané tiráae. ¹⁰ ánibo maami-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóni maramá meyanîq uráae. miráuma uyátarai-nakoma timá tímikainiq ínóe.” téna Yéremáiyama tiráine.

Pááíratima Ítumma ítama aónaraiye.

¹¹ yemá Ítumma mamá anó-kamaani-nakoni aúbáq itó-umakaraae. ánibo wemá Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati anó-kininaq máano?” titana Ítuma tiráíye: “emá ténnama minná emíye.” téna tiráíye. ¹² Ítuma paá otaa-qtátáárîqa íurenaboana uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq yeqtí yáaraqa Ítuma móra-aimma yauwéqma ítiraiye. ¹³ miráitana Pááíratima Ítumma timá ámikaiye: “aqá emá máqte-qtataaqtaba aamá timákaan-aimma íyaq ítaraano?” téna tiráíye. ¹⁴ ánibo Ítuma Pááíratimma móra yauwéqma aamá íma timá ámitana anó-kamaani-nakoma iyánáaq uráíye.

Pááíratima Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakanoqtaba tiráíye.

¹⁵ máqte-karitimaatiraq ayú maqnaí-kánáaráqá anó-kamaani-nakoma móra-mora-naqa ánná-naupake ayúbakewaine. aarawaamá yenamáárîq ‘min-náqá ayuwao’ tewana Pááíratima minnámo te-náqá

ayúwáitana wéwaine. ¹⁶ ániibo mi-kánáaráqá mórana táí-naqa áwíqqa Baráábatie ánná-naupaqa máqte-uraiye. ¹⁷ aarawaamá áíkuyowana Pááíratima timá yímikaiye: “kemá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae téraq keráwáqá kéteo? kemá Baráábatinaq ayuwánú Ítumma yauwéqma tiwiráí-naré te-náraq ayuwánúnô?” téna ítama yimónaraiye. ¹⁸ Pááíratima ítáimma yemá áyoqa káyetaboata Ítumma íyámma umáketa aabi mayákáraae.

¹⁹ Pááíratima aamá ítama yaináí-ábíqtátáraq máitana ánáakoma maará téna aamá yúwáitana iráíye: “maamin-árúpú-nákómmá móra-yataariq íumakaa. nokáámma wekáq mórana kaimmá aónatuweq anómma ítama um-maa kéyaune.” téna tiráíye.

²⁰ yemá anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq aarawaamá íyaqa timá utaéta Pááíratima ááyama tíyana “Baráábatimma ánnábike káyuweta Ítumma ikámma púyoro.” téta tirááe. ²¹ ániibo anó-kamaani-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “maa-kááyaq-nákábíkémá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae kéteo?” téna ítama aónaitata yemá “Baráábatine.” tirááe. ²² Pááíratima timá yímikaiye: “miráinaqa Ítumma yauwéqma yiwiráí-naré ten-náqá kemá náaraq ónúnô?” titata máqte-kayukama téta: “ikámma kaapaq-yátáq íyakaao.” téta tirááe. ²³ ániibo Pááíratima tiráíye: “nôraq inábiyo? wemá nóin-otanaq kutáiyô?” titata yemá ókaraq ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma íyakaaro.” téta tirááe. ²⁴ Pááíratima mikáq ítaraiye. wenáagoma íma kanaaráq itana anón-aiqa ínéta urááe. miráitana máqte-kayukati yúrakaq nommá maténa ayáamma tete uráíye. miráumatuwena tiráíye: “kepímmá maan-náqá ikámma puí-ánónnámá íma wáíye. keráwáqtí minnáe.”

téna Pááíratima tiráíye. ²⁵ ániibo máqtemma aarawaamá yauwéqma tirááe: “mi-wágóní anónnáma keqtaábí yéna ketáái iyápóbi yíniye.” téta tirááe. ²⁶ miráitana Pááíratima Baráábatimma ayúwáitana yeqtôpaq uráíye. ániibo wemá Îtumma tebûqa ámíqtuwena ááiq-i-wayukama ikámma kaapaq-yátáq íyakaigaae tena iyáápi yímikaiye.

ááiq-i-wayukama Îtumma akáyáámmá timákaraae.

²⁷ anó-kamaani-nakoni ááiq-i-wayukama Îtumma awíqmeta kámááni-naupaq utéta min-ánná-ááiq-i-wáyúkámá máqtemma Îtun-amakaq yaikútaae. ²⁸ ániibo yemá wení unáákáqtôma ayútuketa mórama karogaron-únákáqtómá umáketa “anó-kinine” teta awaaméqá umákaraae. ²⁹ kínini náápaakaraq kámokaa umá mórama áwáábíq-annarake atoyumá kámoqa tarôq umátuweta aqnókáq kúberakaraae. ániibo kínini náápaakaraq yataraa umá yemá móra-yatama ayáánurapaq-ayaapi yorákaraae. ániibo yemá Îtun-amakaq yiraayutaúmmá ayéta akáyáámmá timáketa tirááe: “Ítiráaeo-wayukati kínio wení mái-auwaraimma ayáqtáákaq maíno.” téta aati-aatimá kíniqtaba téwaon-aimma tirááe. ³⁰ ániibo yemá wiráátima kéwiraketa mi-tátámá yabíteta aqnókáq ikákaae. ³¹ ááiq-i-wayukama akáyáámmá timá kátuweta minnámo umákáan-unakaqtoma káyutuweta wení unáákáqtôma ayúqtúwáamma mamá umákaraae. mikáké kaapaq-yátáq ikámma aráápaneta awíqme kóuraae.

yemá Îtumma ikámma kaapaq-yátáq arááparaae.

³² yemá kéweta aapaqá aónaamma mórama Tairínibake-naqa áwîqa Tááímonimma aónaraae. ániibo min-nákóqtábá Îtuni kaapaq-yámá mayaíkáae téta

wakúyakaraae. ³³ yemá móra-marukaq iráamma mi-márúkóní áwîqa Íbaru-aipimma Kórákóta-anue. min-áwíkóní áaimma mirá-uraiye. aqnón-ayaata-marupare ³⁴ aîqa íma íkáae tétaboata yemá wááéni-nomma ikaa-q-yátáákáráq awígíyoq umaráa-nomma Ítumma naíkáae téta ámíkaamanibo Ítuma namá aónawaaena íma naráíye.

³⁵ ánibo yemá Ítumma kaapaq-yátáq níri amá íyakatuweta Ítuni unáákáqtôraq aábêmma yamá náawabi uyátainna-waigoma mayániye tiráae. ³⁶ ánibo yemá mi-márúkáq máeta Ítumma yabíqtuweta máqe-uraae. ³⁷ naayóbáqá Ítuni aqnókáqá aamá ítama káyaineta tiráan-aimma agatáamma yemá maará téta agatáae: “maannáma Ítue Ítiráaeo-wayukati kínie.” téta agatáae. ³⁸ Ítuni amakaqá kaayaqá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq níri amá íyikaraae. mórama Ítuni ayáánurapaq íyaketa mórama ayáánepaq íyaketa uráae.

³⁹ ánibo aarawaamá aakaqá kótayata kéeta timá yawáaq-umaketa yemá yiqnótáq yumátuweta tiráae: ⁴⁰ “emá anó-monoq-namma yawítítuke kaumo-yúpáamá keqnáámmá umá ánatainaqopo enamáárîq íbêqa emmá áwáqnaa uwo. emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaarâq kaapaq-yátáké yuwé marabí kumuwo.” téta tiráae. ⁴¹ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq aábê-aimma téta maará-tiraae: ⁴² “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá wenamáárîq íma kanaarâq áwáqnaa kéíye.” wemá íyaq Ítiráaeo-wayukati kíniyabiyo? kanaarâq wemá kaapaq-yárâké yuwéna marabí kumínataa ketáá itéqtaa tirummá ámeno. ⁴³ wemá Áánûqtukaq arummá kámena tiráíye: “kemá Áánûqtumma áanikomune.” tiráibo kanaarâq Áánûqtumma akáinanama áwáqnaa íno.” téta tiráae.

⁴⁴ kaayaq-nákámá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq wení kaapaq-yágóní amakaq íyikaa-nakorata yenákágáráq mórai q umá Îtumma timá yawááq-umakaraaye.

Îtuma pukáiyē.

⁴⁵ aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá itana máqte-marabaqa aaqá ékurena wáitana aabaúgómá kaumotá uráiyē. ⁴⁶ ánibo aabaúgómá kaumotá ínēna kéitana Îtuma anókaq ááyama wááqa yená tiráiyē: “eri, eri, arēma taabaakataáni?” téna Íbaru-aipi mirá-tiraimma minná maará-tiraiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nōraq itaawáq kemmá tiyuwáánō?” téna tiráiyē. ⁴⁷ miráimanibo yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama yemá min-áímmō timmá ítátuweta tirááē: “maan-nákómá Iráiyamma kááyaiye.” téta tirááē. ⁴⁸ ánibo mi-káyúkábíkē móra-nakoma páátákáá aináámmá yáákátēna ikaa q-wááéni-nópi yamá atímma óqtátábí apirátuwēna Îtuqtaba naíkáae téna ámikaiye. ⁴⁹ miráimanibo yaímma-wayukama tirááē: “awé uráiyata aónatuwetao. Áánûqtuni amuné-náqá Iráiyama pukáipike ya áwáqnaa íni íyabiyo?” téta tirááē. ⁵⁰ Îtuma anókaq ááyama keqnáámmá wááqa yumátuwēna arun-íyápómá yúwáitana kóitana pukáiyē.

⁵¹ é mi táoqa anó-tabaraabegoma anó-monoq naupa q ikáqnûqtuwēna wáqeimma yakáqma yanaapáq-áqtóbákē napaq-áqtóbáq kukēna mamá kaayaq-áqtóiq uráiyē. mirá kéitana márûma keyitana anón-oqtamma kíqtígitana ⁵² máátíq-máatikoma yawákitana taíbaq Áánûqtuni waayúkama naayóbáqá pukuráa-kayukama yeqtí yúgaraq itó-uraaē. ⁵³ yemá máátíq-máatipakemma yuwéta anaaékaqa Îtuma pukáipike itó-uma kóitata yemá aokaq-márúqá Yérútáárebaq anó-marukaq úyówata netuqyaa-káyúkámá pukáa-kayukama yimónaraae.

⁵⁴ ááiq-i-wayukati kawáá-nákaráq ááiq-i-wayukama mikáq máeta Ítumma kawáá umátuweta máqeo-kayukama márûma yimmá aónéta máqte-qtataaqa pááq-imma káoneta yáaqtaba kéeta yemá maará-tiraae: “árainé. maan-náqá Áánûqtuni áanikoma maéwaine.” téta tirááe. ⁵⁵ taíbaq aaramá mikáq máqeo-noinimma Ítumma anaaé waqméta Káárirí-maruqa yuwéta ya áwáqnaa ínéta irááe. yemá mi-nóínímmá nékaka itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. ⁵⁶ mi-nóínítí aúkápíke móra-inimma Máriaa Máátarinie. mórama minná Máriaama Yêmitiyaa Yótêbiti yinóae. ánibo mórama kaayaq-iyápórátátí yinóama Yéberimma áanikoratae.

yemá Ítuni arááq-auma mamá óqtakoni muriánóbáq makááe.

⁵⁷ énaikaq mórama netuqyaa-mónéqá makái-naqa Aarimatéabake iráimma wení áwîqa Yótêbima iráíye. wegáráqá Ítuni iyápó-annama máqe-uraine. ⁵⁸ wemá Ítuni arááq-auma mayánîqtaba Pááíratikaq ya ítaraiye. miráitana Pááíratima ááiq-i-wayukayaba titana Ítuni arááq-auma Yótêbimma ámikaae. ⁵⁹ ánibo Yótêbima Ítuni arááq-auma maténa wayámmá aúge-tabaraaberake múqmúma útúyakatuwena ⁶⁰ Ítuni arááq-auma maména óqtama wení mayái-wáyúkátê wenamáárîq wetábá aúgemma kubáumakai-maipi mó uqtamáakarena anón-oqtamma waéqma ótaq aúyaqmarena kóuraiye. ⁶¹ Máriaa Máátarinigaraq káqo-Mariaagaraq yenákámá maraq máeta muriámmá wáin-aukapaq yóíqa umátuweta máqe-uraae.

ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabituwe máqe-uraae.

⁶² aabáyaama Tabaatiráq yokaa í-yátááqá ánatagitata uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Pératí-wayukagaraq Pááíratinopaq koma áikuteta ⁶³ maará-tiraa: “anó-nako, Ítuma kaaqaari-nákómá paámô máenama maará-tiraine. ‘kaumo-kánáámá ánataginaq pukáánabike yauwéqma itó-onune.’ téna tiráimma paá taákaq wáiqtae. ⁶⁴ miráinaa emá ááiq-i-wayukama timá yíminata mi-máátíq-máátíkóní ótaqa yabíkáiyaana kaumo-kánáámá yáwíno. miráinata wení iyápó-annama kanaaráq íureta arááq-auma moyámmá matéta máqte-kayukama timá-yimeta ‘Ituma pukáipike itó-uma kóuraiye.’ téta kaaqaari-áímmá timá-yimiyabae. ániibo anaaékaq kaaqaari-áíkómá áqnáabaq kaaqaari-áímmá uyátaiyabae.” téta tirááe. ⁶⁵ Pááíratima timá yímikaiye: “keráwáqá yaímma kawáá ínó-kayukama yíwíkeraq mi-múríámmá ko aúyaqma akoqnáa umá keráwáqá teníq umáráaro.” téna tiráíye. ⁶⁶ miráitata yemá uréta mi-múríákóní ótaqa anón-oqtanapo káwéqa yamá akoqnáa umáreta awaaméqá umáketa yaímma ááiq-i-wayukama kawáá umáyíkaraae.

28

Ítuma yauwéqma itó-uraiye.

¹ Tabaatimá ánatagitana Tótaagoni áqnáabaq-kanaabimma Máriíaa Máátarinigaraq káqo-Mariaa yenákámá muríákóní ótaq aónayeta irááye. ² páátákáa é mikáq anó-maruma yokáíye. uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánúqtunopake kukéna anón-oqtamma kunaukáqma waéqmarena ámúraaq máqe-uraiye. ³ ólkoma tágama konnákómá tágainikaa umá tágaitana wení wáqtôgoma wayámmá karáíye. ⁴ yemá ááiq-i-wayukama áaqa ikatéta anómma iyánaaq umá aqteqte umáreta waayúkama pukáa-kayukaraa umáguraae.

⁵ mi-káqtó-nákómá kaayaq-íníkámá maará timá yímikaiye: “kenákámá ikatîq íokao. Îtumma ikámma kaapaq-yátáq aráápamaretaa-nakoqtaba ya abáá kéoyaq kemá káonaune. ⁶ wemá maapímmá íma máibo wemá itó-umaguraiye. miráuma wemá naayóbáqá tiráiniq uráiyē. Îtuma waguré máqe-urai-marukaqa kenákámá iréka ya aónatuweka ⁷ páátákáá uréka wení iyápó-annama Îtuqtaba pukáipike itó-umaguraiye téka mó-tima-yimekao. ‘ítáákaō. Îtuma Káárirī-marupaq áqnáabaq kéwipoaq keráwáqá min-áúkápáq wemmá aónainoe!’ timá-timuna-aimma taákaq máráákaō.” téna kaqtó-nakoma tiráiyē. ⁸ ánibo min-íníkórátá ikatîq kéetamanibo anómma yimuqá maqméta páátákáá máátîq-máatipakemma yuwéta Îtuni iyápó-annama timá-yimineta uyaaté kóuraaye.

⁹ aapaqá Îtuma páátákáá abarokáq uréna yimónatuwena tiráiyē: “kaayoné-yátááqá kenákátē waíno.” téna tiráiyē. ánibo min-íníkórátá Îtuni amakaq uréta áitaukaq yáqtoketa wenáwîqa múte yaútaaye. ¹⁰ Îtuma min-íníkórátámá timá-yimena tiráiyē: “kenákámá ikatîqa íokao. kenákámá uréka tîbâqawaayuma mó-tima-yimiyata Kááriribaq oro. yemá mibáq kemmá timónanoe.” téna Îtuma tiráiyē.

ááiq-i-wayukati yáama

¹¹ kaayaq-íníkámá aapaq kéoyaqtaba yaímma ááiq-i-wayukama máátîq-máatikaq yabíqtuwe máqeo-kayukama anó-marupaq uréta máqte-qtataaqo pááq-itaba anó-monoq-wayukama mó-tima-yimikaae. ¹² ánibo anó-monoq-wayukama anó-kayukate áikuteta móra-aimma timá ítaraae. minnâ yemá mónēqa nētuqyaa ááiq-i-wayukama kéyimeta ¹³ tirááē: “keráwáqá maará-tero. ‘wení iyápó-annama nokáa iréta arááq-auma

moyámmá tútáá waguráunayaba maméta kóuraae.' tero. ¹⁴ anó-kamaani-nakoma maamin-áímmô itáinataama kanaaráq ketáá yaímma-aimma timá yíménataa keráwáqá aamá íma mayánóe." téta uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraqa tirááe. ¹⁵ miráitata ááiq-i-wayukama mi-mónéqá maméta minnámo teníq urááe. ítáaro. min-áíkmá máqtemma Íbaru-aukapaq wéyáwé itata ítaraapoata íbêkaraqa mimórá-áímmá paá kéte.

Îtuma wení iyápó-anna-wayukati yúrikaq iráíye.

¹⁶ yemá tiyááka umá móra-iyapo-annama Kááririanuraq uréta Îtuma "mibáq oro." téna tiráin-anuraq urááe. ¹⁷ yemá Îtumma aónatuweta Îtuni áwîqa múte yaútaamanibo yaímma-iyapo-annama kaayaq-yúyánámmá ítaraae. ¹⁸ ánibo Îtuma waaqókáq iréna wataáama timá-yimena tiráíye: "Áánûqtuma kemmá máqte-naapaamma wení márûpakaraq maa-márábíkaráq tímikaiye. ¹⁹ miráinaq keráwáqá uréraq máqten-anna-wayukama ko mamá ketí iyápó-annaiq umáyíkáaro. ánibo ketiboní áwîkakararaq áanikoma ketí tíwîkakararaq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwîkakararaq nommá péqyikaaro. ²⁰ keráwáqá naayóbáqá máqte-qtataaqtaba timá tímikaunaiq umá kéitera q wáraaro. kemá keráwáqtê máqte-tupaama máraanana maa-kánáágóní aqtóraraq wíniye." téna Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

aúgen-anona-anon-aimma
Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa Language of
Papua New Guinea

Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long tokples Usarufa
copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Usarufa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons
Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format,
provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for
use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective
copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 20 Jul 2019 from source files dated 19 Jul
2019

0cfeeb85-a1ae-5e2f-a3f0-4c221d1d6c84